

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף לג: לד:

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה עב

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

ליקוטי

הנ"ל שנתתקנים ע"י הלידה כנ"ל [א]. גם זהו בחי' שפרה הנ"ל בחי' שפיר ושליא בחי' הולדה [ב] וכנ"ל :
ומחמת שהמוחין של ה"ל שהם בחי' חובלים שחובלים זה לזה בהלכה כי אינם יכולים להשוות דעתן יחד כנ"ל, הם נופלים במוחין של א"י שהם בחי' נועם כדי להתתקן כנ"ל. ע"כ לפעמים כשפוגמים הרבה ח"ו אזי אינם יכולין להתתקן אדרבא גורמים פנם גם להמוחין של א"י [ג]. ואזי גם המוחין של א"י אינם יכולים להשוות עצמן כי נפגמו ח"ו ע"י המוחין הפגומים של ה"ל שנפלו לתוכם כנ"ל. וזהו בחי' המחלוקת שיש בא"י **גיב** [ד]:

וכלל הדברים, כי כל הנבראים וכל ההולדות כולם הם רק בשביל התגלות כבודו ית'. ועיקר ההולדה ע"י הצדקה שעל ידה נעשה כלי לקבל מנועם העליון שע"י נעשה ההולדה וע"י נתגלה ונתגדל כבודו ית' כנ"ל. וזה אותיות **תרומה** הם סופי תיבות **לחזות בנועם ה' ולבקר בחיכלו** (תהלים כז) כי תרומה היינו צדקה שהיא נדיבות לב [ו] בחי' [ז] **מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי** על ידה נעשה כלי לקבל מנועם ה' שע"י נמשך התגלות כבודו ית' שהוא בחי' **ובחיכלו כולו אומר כבודו וזהו לחזות בנועם ה' ולבקר בחיכלו ס"ת תרומה** כנ"ל [ח]. וזה בחי' השירה [ט], בחי' **נעים זמירות ישראל** (שמואל ב' כג). ¹(ולא גילה יותר) :

אשרי הזוכה להרגיש נעימות התורה, כי יש נעימות בתורה, וזהו העיקר לזכות להרגיש הנעימות שיש בהתורה :

²(דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום [א]. נ"ל [ב])

עב [ג] **דע** שלראות א"ע עם הצדיק האמת הוא ג"כ דבר גדול מאד [ד]. בוודאי כשווכין לשמוע מפיו תורה, הוא מעלה יתירה. אבל גם כשאין שומעין תורה, הראיה לבד שזוכין לראות א"ע עם הצדיק הוא ג"כ טוב מאד. כי ע"י שראוין את עצמו עם הצדיק ע"י מקבלין גדולה. ועיקר הגדולה היא שפלות [ה]. כמו שמצינו אצל הש"י כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו³ (מגילה לא.) [ו]. כי עיקר הגדולה היא שפלות. ועיקר התחיה לעתיד שיעמדו בתחי' ויחיו חיים נצחיים, עיקר מה שיהי' נחיה ויקום בתחי', הוא השפלות של כ"א. כי השפלות של כ"א וא', יהי' נחיה לעתיד ויקום בתחי'. בבחי' [ז] **קייצו ורננו שוכני עפר**, ודרו"ל (סוטה ה.) מי שנעשה שכן לעפר בחייו. כי עיקר התקומה בתחיה יהי' רק להשפלות, שהשפלות של כ"א וא' יהי' נחיה ויקום בתחי' לעתיד כי תענוג עוה"ב אי אפשר לנו להשיג עכשיו. וזה מחמת שאנו עכשיו בגבול, וכל דבר שיש לו גבול א"א לו להשיג תענוג עוה"ב הרוחני. וע"כ גם עונג שבת שהוא מעין עוה"ב, ארו"ל (שבת קיח) כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים היינו בלי גבול. כי עונג שבת שהוא מעין

עא חיים נצחיים עב

מוהר"ן תנינא לג.

עוה"ב הוא בחי' בלתי גבול. וע"כ עיקר חיים נצחיים של לעתיד לבא בחי' תענוג עוה"ב, יהי' רק להשפלות של כ"א, כי שפלות וענויות הוא בחי' בלתי גבול, כי הוא בחי' אין ממש ואין לו שום גבול מחמת שהוא בתכלית הענויות. ועיקר חיים נצחיים של עוה"ב הוא רק בבחי' בלתי גבול כנ"ל [א]. וע"כ שבת שהוא מעין עוה"ב, נאמר בו [ב] מועמיה חיים זכו. כי מי שמועם מעם עונג שבת זוכה לחיים בחי' חיים נצחיים כנ"ל :
ודע שכ"א וא' לפי התנוצצות המוחין שלו, כן זוכה לקבל גדולה. בבחי' כ"א [ב] **מלך אסור ברהמים** ברהיטי מוחין (סוף התיקונים תי' ו' דף ה [ג]). היינו שבחי' המלכות דיינו גדולה,

הוא אסור וקשור ברהיטי מוחין שלפי התנוצצות המוחין כן מקבל גדולה. והמוחין והדעת הם בחי' בנין ביהמ"ק כשארז"ל (ברכות לג) כל מי שיש בו דיעה כאלו נבנה ביהמ"ק בימיו כי דיעה ניתן בין שתי אותיות וביהמ"ק ניתן בין שתי ⁴אותיות וכו' וע"כ כ"א כפי מוחו ודעתו וכפי שהוא מכנים עצמו בתוך הדעת, כל מה שהוא עוסק יותר להגדיל מוחו ודעתו כן הוא עוסק בבנין ביהמ"ק כי עיקר בחי' בנין ביהמ"ק הוא הדעת כנ"ל. ויש מי שיש לו מוח מהיר והרף והוא עוסק תמיד להגדיל מוחו ודעתו שזהו בחי' עוסק בבנין ביהמ"ק. וכפי הגדלת דעתו ומוחו כן זוכה לקבל גדולה. וזה בחי' (משלי כב) **חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב**, איש מהיר במלאכתו, זה בחי' מי שיש לו מוח מהיר והרף כנ"ל שהוא בחי' מהיר במלאכתו היינו במלאכת בנין ביהמ"ק [ד]. כי מלאכת בנין ביהמ"ק הוא כפי מוחו כנ"ל. וע"י לפני ⁵מלכים יתיצב. היינו שזוכה לגדולה בחי' מלכות. כי הגדולה היא כפי התנוצצות המוח בבחי' **מלך אסור ברהמים** כנ"ל :

ויש מוח כללי ויש מוחין פרטים. וכל המוחין הפרטים הם מקבלין ממוח הכולל שהוא חכם הדור. וזהו מעלת הזוכה לראות א"ע עם הצדיק האמת שהוא חכם הדור בחי' חכם הכולל כנ"ל. כי ע"י שזה החכם הכולל רואה אותו ומסתכל בו, ע"י מתנוצצין מוחו [ה]. וע"י שמתנוצצין מוחו ע"י מקבל גדולה. כי עיקר הגדולה היא ⁶ע"י התנוצצות המוח כנ"ל. כי עינים ע"ש החכמה נאמר כ"ש (בראשית ג) **ותפקחנה עיני שניהם** ופירש"י על שם החכמה נאמר. וע"כ ע"י שזה החכם שהוא מוח הכולל מסתכל בו, ע"י מאיר בו חכמה ומוחין ומתנוצצין מוחו, וע"י מקבל גדולה כנ"ל. כי כ"א וא' יש לו איזה מוח ודעת לפי מדריגתו, אבל המוח והדעת של כ"א הוא מונה בקמנות ואינו מתנוצצין. וע"י שמוסתכל בו החכם הדור שהוא מוח הכולל ע"י מתנוצצין מוחו ⁷אישל כ"א וא' כפי מדריגת מוחו. וע"י התנוצצות המוח מקבל כ"א גדולה כפי מדריגת מוחו. כי עיקר הגדולה היא ע"י התנוצצות המוח כנ"ל :

וע"כ משה רבינו ע"ה שהוא חי' הדעת [ז] הכולל של כל ישראל, ע"כ ע"י ראייתו לבד שהיה מסתכל בתוך כ"א ואחד

תורה אור
תהלים כו (ד) אחת שאלתי מאת יקוק אותה אבקש שבתי בבית יקוק כל ימי ימי לחונות בגעם יקוק ולבקר בהיקלו:
שמות תרומה כה (ב) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי:
שמואל-ב כג (א) ואלה דברי דוד האחרנים גאם דוד בן ישי וגאם הגבר הקם על שתי אלו יעקב ויעים זמרות ישראל:
משלי ג (זו) דרכיה דרכי נצם וכל נתיבותיה שלום:

תורה עב
ישעיהו כו (יט) יחיו מתיך זבולתי יקומו קייצו ורננו שכני עפר כי של אורת שלך וארץ רפאים תפיל: ס
שיר השירים ז (ו) ראשך עליו כפרקל וילת ראשך כארזמן מלך אסור פרטים:
בראשית ג (ו) ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירפם הם ותפרי עליה מאנה ויעשו להם חגרת:

¹ עיין פל"ח את ב' שבמבר עפ"י לק"ה תפילין ו' וזע"פ תורה קצב שפניו וסבלו נמצאים בספרו שגם ע"י לימוד בספרו מתקיים בחינה זו.
² גם בדפוס תולדות-היא, ומתורגל הוא מתוצרו-כי כל כ"א וא'
³ מתוצרו-כ"א וא' מונח (תיבת הוא נמוח)
⁴ בתולדות-שכל (מבל"ס)
⁵ מתוצרו-של כל כ"א וא'
⁶ וזהו ח"ב רבא. חסד לאברהם א' טו.
⁷ שער הפסוקים בלק. מגלה עמוקות וארא. ועוד הרבה. ובתורה ו' תחילת לשון מוהר"ן, תורה טו את ו', תורה כ' את י', תורה כג את יא, תורה לו את ב', תורה נא תורה לו את ח' תורה קטו. ותורה ה תנינא את ו'.

הפסוקים. ועיין לעיל תורה ע' ותורה ו' אות ט'.
¹ * ישעיהו כו יט
² עיין לק"ה תפילין את ו' את ח' וזה בחי' שם שד-י שיש די באלקותי וזה בחי' שפלות כמבואר בתורה יא והביאור כי אינך צריך שיהיה לך שום תענוג ואחיה באיזה גשמיית וישות כאילו צריך לך עוד ח"ו, וכו'. ע"ש.
³ בתפילת מוסף של שבת
⁴ בתשכט כתב בטעות שח"ד ו'
⁵ * שיר השירים ז' ו'
⁶ בדפים שלנו קמד:
⁷ בתולדות-אוהיות (מבל"ס)
עיין מדרש שיר השירים רבה בתחילתו
⁸ בתשכט - לפנים

ועיין חיי מוהר"ן סימן מח ועיין שיש"ק ח"ב סימן רפג.
¹ הלשון את עצמו עם הצדיק פי' אנ"ש (בשם ר' משה ברסלבר) גם עפ"י תורה טו תנינא ע"ש ע"ש הסתכלות בצדיק רואה היכן אוחז במדותיו בעצמו. ועיין ספר הליקוטים להארז"ל פ' קדושים ד"ה דע כי בהבטה.
² עיין תוספתא וזהו חיי שרה קצב: ושלח קסח סע"א מאן דאיהו זעיר איהו רב
³ בתולדות-ענוותנות
⁴ שם הגרסא נגודתו ועיין דקדוקי סופרים שגרסת כת"מ מינכן גדולה, וכך גם בסוף פסוקי ויתן לך שאומרים במוצאי שבת ובעץ יוסף על עין יעקב במגילה שם כתב שכן מוכח גם מלשון

העיקר שזוכים על ידה לחזות בנועם ה' וכו'.
¹ עיין פל"ח ציינן לערכין י: אין אמרים שירה אלא על נס בא"י. גם עיין לק"ה כיבוד אב ואם הלכה ב' את זו שהכונה לשירת הים. גם עיין ערכין שם שבגלות שכניה עמה ואו אמרים שירה גם על נס בחי"ל וצ"ב.
² נמצא כבר בדפוס
³ נמצא כבר בדפוס
⁴ * משלי ג'
⁵ נראה כוונתו שפסוק זה סבר מוהר"ן מדעתו שקשור לתורה זו ולא שמע כן מרבינו.
⁶ נאמר בשבת פרשת יתרו שנת תקע בבקר אחר סעודת שחרית (חי"מ נט)

¹ וכנ"ל ממשנת חסידים שדייקא בשעת לידה נשפע הנעם וע"כ באים החובלים או דייקא להתתקן
² בכורות כ.
³ עיין לק"ה מנחה ו' ד' שלפעמים מתגברים החובלים כיון שהצדקה אינה בלימת
⁴ עיין חיי מוהר"ן סימן מח
⁵ תורה יג את א'
⁶ שמות כה ב'
⁷ עיין באה"ל בתחילת ביאורו כאן שכתב-יש להוסיף ולבוא בכפלי כוונתו הקדושה מענין זה הכתוב שבתי בבית ה' וכו' ולבקר בחיכלו, אשר הצדקה לבנין המשכן [דייקרי מקדש והיכל, נקודה הכללת לקדושת ארץ ישראל], היא

שמות יתרו חי (כא) וְאֵתָה תְּחַוֶּה מִקֵּל הַעֵם אֲנֹשִׁי תִּלְךְ יִרְאִי אֱלֹהִים אֲנֹשִׁי אֲמַת שְׂנֵאִי בְּעַע וְשָׁמַת עֲלֵהֶם שְׂרִי אֶלְפִים שְׂרִי מֵאוֹת שְׂרִי תְּמַשִׁים וְשְׂרִי עֲשֵׂרָתָה: במדבר פינחס כו (יח) וַיֹּאמֶר יִקְרָא אֵל מֹשֶׁה קָח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְשָׁמַתָּ אֵת יָדְךָ עָלָיו: יחזקאל לו (ט) וַיֹּאמֶר אֵלֵי הַנְּבִיא אֵל הַרוּחַ הַנְּבִיא בֶן אָדָם וַאֲמַרְתָּ אֵל הַרוּחַ הַזֶּה אֲמַר אֲדָנָי יְהוִה מֵאַרְבַּע רִחוּת בָּאִי הַרוּחַ וְנִפְתַּח פְּתוּחַי: פְּתוּחַי הָאֵלֶּה וְיִתְּרוֹ: שמות כו (ג) וְאֵתָה אֲמַר אֲנִי רֹחַ אֱלֹהִים בְּחַכְמָה וּבְתַבְּנִיחַ וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה: בראשית א (ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תוֹהוּ וָבֹהוּ וְהַיָּם עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְתַפְּפֵת עַל פְּנֵי תְהוֹם: דברים ואתחנן ה (כח) וְאֵתָה פֶה עֲמֵד עֲפֹדִי וְאֶדְבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל הַמִּצְוָה וְנִתְקַדְּשִׁים וְנִמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר תִּלְמְדִים וְעִשְׂוֹ בְּאָרֶץ אֲשֶׁר אָבִי נָתַן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: מלכים א-כב (לח) וַיִּשְׁפֹּץ אֶת הַרְבֵּב עַל בְּרַכַּת שְׁמִי וְיִלְקִי הַקְּלָבִים אֶת דָּמוֹ וְהַגּוֹת רָחֲצוּ מִבְּרִי יִקְרָא אֲשֶׁר דָּבַר: משלי כב (כט) חֲזִיתִי אִישׁ קְהִיר בְּמִלְאכָתוֹ לִפְנֵי מַלְאָכָי וַיִּתְּצַב בַּל יִתְּצַב לִפְנֵי הַשְּׂפִיזִים: במדבר שלח טו (לט) וְהָיָה לָכֵן לְצִיצַת וְרֵאיוֹתַי אֲהוּ וְזִכְרוֹתַי אֲהוּ כָּל מִצְוֹת יְיָ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּרוּ אֶתֶר לְבַבְכֶם וְאֲחֵרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:

עיי"ו היה יכול לחלק הגדולה והשררה לכ"א ואחד כראוי לו לפי מדרגת מוהו. וזה בחי' (שמות יח) **וְאֵתָה תְּחַוֶּה מִקֵּל הַעֵם, וְשָׁמַת עֲלֵהֶם שְׂרִי אֶלְפִים שְׂרִי מֵאוֹת וְכו'.** ואתה תחזה דייקא, כי עיי' הראיה לבד של משה רבינו שהיה רואה ומסתכל בכ"א ואחד היה מתנוצץ מוהו של כ"א ועיי"ו קיבל כ"א ואחד גדולה ושררה כפי ערכו כפי הראוי לו לפי מדרגת מוהו [א], דהיינו בחי' שרי אלפים ושרי מאות וכו'. וזהו **וְאֵתָה תְּחַוֶּה מִקֵּל הַעֵם, וְשָׁמַת עֲלֵהֶם שְׂרִי אֶלְפִים וְכו'.** כי עיי' המתכלותו בעצמו הוא משים אותם שרי אלפים וכו'. כי עיי' המתכלותו בהם מקבל כ"א גדולתו עיי' התנוצצות מוהו שמתנוצץ עיי' המתכלות שמתככל בו חכם הדור בחי' משה כנ"ל. וגם משה היה יכול לצוות שזה יהיה שר אלק' וזה שר מאה וכו', כי עיי' המתכלותו בהם היה יודע הגדולה המגיע לכ"א וא', כי עיי' המתכלותו היה יודע התנוצצות המוהו של כ"א, אשר כפי התנוצצות המוהו כן מגיע לו גדולה כנ"ל :

וְאֵזִי כשמקבל כ"א גדולה כפי הראוי לו באמת לפי מדרגת מוהו, עיי' שיש מנהיג אמיתי בחי' משה שיכול לחלק הגדולה לכ"א כראוי לו עיי' המתכלותו לבד אזי יודע כ"א מהשרים והמנהיגים של ישראל לחדש חידושין דאורייתא כפי הראוי לו לפי מדרגת מוהו לא פחות ולא יותר. כי מאחר שכ"א עומד על מקומו הראוי לו באמת דהיינו שיש לו שררה וגדולה כפי הראוי לו באמת כנ"ל, עיי' כ"א יודע לפי גדולתו והתמנותו איך וכמה הוא צריך לחדש בתורה ובפני כמה אנשים הוא צריך לומר תורה. כי זה שממונה על אלק' מישראל דהיינו שר האלק' [ב] הוא צריך לומר תורה בפני אלק' אנשים וכן כולם :

כִּי יֵשׁ בַּחַי' רוּחַ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְהַמְנַהֵג הָאֲמִיתִי שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל דְּהֵינּוּ בַּחַי' מֹשֶׁה הוּא בַּחַי' רוּחַ הַכּוֹלֵל בַּחַי' (במדבר כו) אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ ז'פירוש רש"י שיוודע להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד. כי המנהיג האמיתי הוא בחי' רוח הכולל שיוודע להלך נגד כל רוח ורוח כי כולם מקבלים ממנו. כי הוא בחי' רוח הכולל בחי' (יחזקאל לו) **בַּה אֲמַר ה' מֵאַרְבַּע רִחוּת בּוֹאִי הַרוּחַ.** ורוח הזה הוא בחי' רוח אלקים שהוא בעצמו בחי' המוחין [ג] בבחי' (שמות לא) **וְאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹקִים בְּחַכְמָה וּבְתַבְּנִיחַ וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה** דהיינו בחי' המוחין שהם בחי' מלאכת בנין בית המקדש כנ"ל. וכ"א לפי בחי' הרוח אלקים שיש בו שהוא בחי' רוח הקודש רוח נבואה, כמו כן הוא זוכה לחדש בתורה. כי זה הרוח אלקים הוא שורה על פני התורה בבחי' [ד] **וְרוּחַ אֱלֹקִים מֵרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם** היינו על פני התורה שנקראת מים כשדרז"ל [ה]. עיי' בחי' הרוח אלקים הזה זוכין לחדש בתורה. כי הרוח אלקים שורה על פני התורה כנ"ל. עיי' על ידי המנהיג האמיתי שהוא בחי' משה בחי' דעת הכולל בחי' רוח הכולל שעל ידו מתנוצץ מוהו של כ"א שזהו בעצמו בחי' רוח אלקים שממשיך לכ"א כי הרוח אלקים הוא בעצמו המוחין כנ"ל, עיי' בחי' נמשך לכ"א חידושין דאורייתא כי

החידושין דאורייתא הם עיי' בחי' הרוח אלקים שהוא שורה על פני התורה כנ"ל שהוא בעצמו בחי' המוחין. שכל זה נמשך מהמנהיג בחי' משה שהוא דעת הכולל רוח הכולל כנ"ל :

אֲבָל זה המנהיג צריך שיהיה פרוש גדול בקדושה גדולה, ואז דווקא הוא יכול להיות מנהיג ישראל. כי על ידי פרישותו וקדושתו הגדולה הוא יכול להיות ולהסתכל בכל אחד מישראל ולחלק הגדולה לכ"א עיי' המתכלות לבד בבחי' **וְאֵתָה תְּחַוֶּה מִקֵּל הַעֵם, וְשָׁמַת עֲלֵהֶם שְׂרִי אֶלְפִים וְכו'.** כי המתכלות הזאת היא תלויה בקדושה ופרישות גדול. ועיי' משה רבינו שהיה קדוש ופרוש גדול מאד על פי הדיבור כמ"ש (דברים ה) **וְאֵתָה פֶה עֲמוּד עֲמֹדִי** [ז] עיי' היה יכול להיות ולהסתכל בישראל ולחלק להם הגדולה עיי"ו. וזהו **וְאֵתָה תְּחַוֶּה אֹתָה דֵייקָא, כי רק משה שהיה פרוש גדול מאד בקדושה גדולה זוכה להסתכל הזאת כי המתכלות הזאת בחי' וְאֵתָה תְּחַוֶּה מִקֵּל הַעֵם, וְשָׁמַת עֲלֵהֶם שְׂרִי אֶלְפִים וְכו'.** וזה בחי' (מלכים א כב) **וְהַזִּנְוֹת רַחֲצוּ וְדִרְזָל (סנהדרין לט ע"ב) לְמַרְק שְׁתֵּי חַיּוֹנוֹת.** היינו, שכפי מה שרוחצין עצמן מתאווה זאת בחי' **וְהַזִּנְוֹת רַחֲצוּ** דהיינו שרוחצין עצמן מתאווה זו, כמו כן הוא ממרק ומצחצח שתי חיונות בחי' **וְאֵתָה תְּחַוֶּה, בחי' [ח] הַיּוֹת אִישׁ מַחִיר בְּמִלְאכָתוֹ וְכו' דהיינו בחי' המתכלות הנ"ל כי עיקר המתכלות הנ"ל הוא" עיי' קדושה ופרישות מתאווה זו כנ"ל. כי תאוה הזאת היא בחי' פגם העינים [ט] כמ"ש (במדבר טו) **וְלֹא תִתְּרוּ וְכו' וְאֲחֵרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם.** ועיי' צריך לקדש עצמו ביותר בפרישות גדול מזאת התאוה ואז יש לו עינים זכים לחזות "להסתכל וליתן הגדולה לכ"א כראוי לו עיי' המתכלותו לבד כנ"ל [י] ואז דווקא הוא יכול להיות מנהיג ישראל כנ"ל. וכשאין לישראל מנהיג ומשגיח כזה, באמת כל העולם מעורבב ומבלבל וכל הרוצה ליטול את השם נוטל כמו שמתנהג עכשיו בעו"ה. כי ישראל צריכין שיהיה עליהם משגיח שישגיח ויראה בהם שיעמוד כ"א על מקומו הראוי לו באמת, והמשגיח הזה יהיה פרוש וקדוש גדול בבחי' קדושת ופרישות משה. ואז יכול להנהיג את ישראל ליתן לכ"א גדולה כראוי לו עיי' המתכלות לבד כנ"ל :**

וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, כי עיקר התשובה היא על ידי הבושה. ועיי' זה המנהיג בחי' משה שהוא מסתכל בכל אחד ואחד ומתנוצץ מוהו וזוכה לביאורי התורה דהיינו לחידושין דאורייתא על ידי זה נמשך בושה על כ"א ואחד, ואז רואה כ"א את בשתו וכלימתו. כי עבירה היא בוודאי בושה גדולה, כי עבירה אינה ראויה כלל לישראל [י], ובוודאי אין נאה כלל לישראל שיהיה לו עבירה זו. אבל גם מצוה כשרוצין לעשות איזה מצוה ראוי שיהיה לו ג"כ בושה גדולה. כי איזה זכות יש לו שיוכה לעשות המצוה, ואיך יעיו פניו ליכנס בחיכל המלך לעשות מצוה. וישער בדעתו לפני מי הוא עושה המצוה, וגם גודל מעלת המצוה בעצמה

¹ עיי' לעיל בתחילת התורה שנקט הלשון לראות עצמו עם הצדיק ועיי' פל"ח אות ד' דתרתני בעיני להסתכל הוא בצדיק והצדיק בו וגם ציין לערובין יג: שרבי אמר שוכה לעלות על חבריו עיי' שראה את ר"ם מאחריו.
² מתרצו - מתורב
³ בתקפא ברגר והאוצר - דהיינו לביאורי התורה דהיינו חידושין (דהיינו ג' תיבות מיתירות) ובדפורי אינו, ובתקפא גיטין נחוק (ויכר כי נשאר רוחים גדולים בין התיבות הנותרות) וכן בתרלו ומתורלו
⁴ עיי' לעיל תורה ז' תנינא אות ג'.
⁵ מתרצו - ליכנסו

⁶ מהירות והכיפות מוהו כנ"ל
⁷ כלענה השניה בשש"ק ח"ב רפ"ל ע"כ נקט דייקא שר האלק' כי בשש"ק ח"ג סימן ז' אמר שהוא שר האלק', ובשש"ק ח"ד סימן ק"ט שאלו הם זה נטו שש' לו פ' אלק' חסומים, (אמנם אפשר גם להפך שייקא כנ"ל זה סברו לומר שעלנו נאמרו הדברים, ונאמרו דבי מרדכי ממשעטנטיבל שהיה לו מגיד בכנסת (שש"ק ח"ד ע"כ) הוא עסקי עם, וחזרה זו נאמרה כנראה בכנסת, כי נאמרה בפעם יתרו מרוק שנטע עמק ועמקו גזר רבניו בכנסת עור ארבעה חקשים על אייר שנת תקע שאלו ענבר ללאונו)
⁸ בתרלו - ופירש"י, מתרצו - ופירש"י
⁹ ובדפורי הוא בתקפא לא ברור
¹⁰ עיי' בראשית מא לה פרעה לעבדיו אמר על יוסף איש אשר רוח אלקים בו וליוסף אמר אין נכון והכם כמורך.
¹¹ * בראשית א' ב'.
¹² * תענית ז. ב"ק יג. [בדף פב. ע"ו ה: עוד]
¹³ דברים ה' כו כח - אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי. ועיי' שבת פו. וזהו ח"ג דף רסא: ועיי' תורה לו אות ב'
¹⁴ עיי' תורה קל שע"י שהיה עניי מכל האדם עיי"ו היה אפשר לו להיות פרוש לגמרי.
¹⁵ משלי כב כט
¹⁶ מתרצו - היא
¹⁷ עיי' לעיל תורה ז' ח"א אות ד'.
¹⁸ בדפורי - ולהסתכל, ובתקפא יש נקודה ומעליה נקודה שבורה במקום ו' ולא ברור אם הניחו נקודה במקום ו' או שבוונה הניחו נקודה, בתרלו ותורלו - להסתכל, ומתורלו - ולהסתכל

ליקוטי

כי המצוה בעצמה יקרה מאד אשר אין לשער. ובוודאי ראוי שיפול עליו בושח גדולה כשבא לעשות איזה מצוה כשיסתכל על עצמו ויראה שהוא רחוק מאד מהש"י ואין לו שום זכות שיוכה לעשות מצוה. ואם ה' להאדם בושח ה' מתבייש אפי' ליקח המאכל להושיטו לפיו. כי מאן דאכיל דלאו דילי' בהית לאיסתכולי" באפי' (ירושלמי פ"א דערלה [ג'] [ד']), ומאחר שאין לו שום זכות שיהי' לו אוכל, א"כ הוא אכיל דלאו דילי' ובהית לאיסתכולי באפי'. ע"כ בוודאי יש לו להתבייש אפי' להושיט המאכל לפיו [ג']. אבל עיקר הכושה נמשך ע"י המנהיג הנ"ל בחי' משה שממשיך ביאורי התורה לכ"א, ע"י נמשך בושח על כ"א. כמו שבשעת מתן תורה שהמשיך משה התורה לישראל נאמר שם [ג'] **ולבעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו ודרז"ל** (נדרים ב) זה הכושה. וזהו **לבלתי תחטאו** דהיינו שיהי' להם בושח לבלתי לעשות חטא ועון ח"ו. וגם אפי' לבלתי תחטאו, לבלתי לעשות עבירה צריך שיהי' ג"כ יראתו על פניו דהיינו בושח. כי אפי' כשעושיין מצוה צריך שיהי' לו ג"כ בושח גדולה כנ"ל. כי איך באים לחטוף התפילין שהם כתרי דמלכא [ג'] ולהניחם פתאום על הראש, בוודאי ראוי שיהי' לו בושח גדולה כשבא לעשות איזה מצוה [ג']. וזאת הכושה נמשכת ע"י ביאורי התורה ע"י המנהיג הנ"ל כמו שהי' בשעת מתן תורה כנ"ל: וע"כ בשעת מתן תורה זכו כל ישראל לבה"י קדושה ופרישות כ"ש (שמות יט) **היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה**. כי כולם נתקדשו בבחי' פרישות ע"י משה שהי' קדוש ופרוש גדול [ג'], שהמשיך להם את התורה ע"י כנ"ל, וע"כ נמשך עליהם קדושה ופרישות ג"כ: וכשזוכין לבושה אזי רואה כ"א את ריחוקו מהש"י איך הוא רחוק מאד ממנו ית' ונזפל עליו בושח גדולה וע"י הכושה עושיין תשובה כי עיקר התשובה ע"י הכושה (י). ותשובה הוא בחי' חיים בחי' (יחזקאל יח) **והשיבו וחיו** בחי' חיים נצחיים של עוה"ב בחי' שבת, בחי' טועמיה חיים זכו [ג']. וזה **בראשית ירא כשת ירא שבת** (ת"ז תי' ז ותי' ט [ג']) כי היראה והכושה דהיינו בחי' תשובה, "היא בחי' שבת, בחי' חיים נצחיים של עוה"ב כנ"ל. ועיקר החיים הוא להשפלות של כ"א. כי השפלות של כ"א הוא" יהיה נחיה ויקום בתחיה כנ"ל. וע"כ ע"י התשובה שהיא" בחי' חיים נצחיים של עוה"ב, ע"י חוזר ונחיה וקם בתחיה השפלות של משה רבינו שיש בכ"א מושרא כל אבר ואבר. כי דע שיש בכ"א וא' מושרא בחי' השפלות של משה בכל אבר ואבר. וזה זכו ישראל במעמד הר סיני שאו המשיך משה השפלות שלו בכ"א וא' מושרא כל אבר ואבר. אבל אותו השפלות של משה שהוא מושרש בכ"א מישראל, הוא מונח ושוכב אצל כ"א וא' בבחי' שכיבה ומיתה. כי זאת השפלות נתעלם אצל כ"א ואינו מתעורר ומתגלה אצלו. אבל ע"י התשובה שהיא" בחי' חיים נצחיים של עוה"ב שע"י נחיה השפלות של כ"א כי עיקר התחיה הוא להשפלות כי השפלות יהי' נחי' ויקום" בתחי' כנ"ל.

חיים נצחיים עב

מוהר"ן תנינא

ע"י חוזר ונחיה השפלות של משה שהוא מושרש בכ"א וא' מישראל בכל אבר, שמקודם הי' מונח ושוכב זאת השפלות בהעלם ואתכסיא אצלו בבחי' מיתה ועכשיו חוזר וניעור ונחי' אותו השפלות ע"י התשובה שהיא בחי' חיים נצחיים של עוה"ב כנ"ל. כי עיקר החיים נצחיים בחי' תחיה שיהיה לעתיד יהי' רק להשפלות, כי השפלות של כ"א יהי' נחי' ויקום בתחי' כנ"ל. ואזי כשנחי' השפלות של כ"א בחי' שפלות של משה שיש בכל אבר ואבר כנ"ל, אזי רואה ומרגיש כ"א שפלותו מאחר שחזר ונחיה ונתגלה אצלו בחי' השפלות של משה שיש בכל אבר ואבר כנ"ל:

וז"פ (כמדבר כא) באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם וממדבר מתנה. באר

זה בחי' ביאורי התורה שזוכין השרים של ישראל, ע"י שמסתכל בהם בחי' משה, שע"י מקבל כל אחד את גדולתו כראוי לו, שעל ידי זה הם זוכין לביאורי התורה, בחי' חידושיין דאורייתא כנ"ל. וע"י ביאורי התורה זוכין לבושה ותשובה כנ"ל. וזהו **באר חפרוה שרים, חפרוה זה בחי' בושח, כמ"ש** (ישעיה כד) **והפרה הלכנה ובושה החמה**. כי ע"י ביאורי התורה הנ"ל בחינות **באר** זוכין לבושה כנ"ל. וזהו **חפרוה שרים**, היינו שרים הנ"ל, בחי' שרי אלים שרי מאות וכו' כנ"ל. וזהו **כרוה נדיבי העם**. **נדיבי העם**, זה בחי' תשובה, כשפרש"י על פסוק **בהתנדב עם** (שופטים ה) **בהתנדב לכם לתשובה**. וזהו **במחוקק במשענותם**, **מחוקק** דא משה כשדרז"ל (ב"ב טו.). גם **מחוקק** בגימ' **רמ"ח** היינו בחינות השפלות של משה שמלוכש בכ"א מישראל ברמ"ח איבריו בכל אבר ואבר [ג'] כנ"ל.

במשענותם זה בחי' תחיה כשדרז"ל (פסחים סח) על פסוק [ג'] **ואיש משענתו בידו** עתידין צדיקים שיהיו מתים וכו' [ג']. וזהו **במחוקק במשענותם**, היינו שיהיה נחיה השפלות של משה שיש בכל הרמ"ח אברים" של כ"א ואחד ע"י התשובה כנ"ל. וזהו **וממדבר מתנה**. **מדבר**, היינו שפלות שמשים עצמו כמדבר כשארז"ל (עירובין נד). ע"י **מתנה**, היינו שבת, כשארז"ל (שבת יוד ע"ב) מתנה טובה יש לי בכית גזוי ושבת שמה. כי עיקר תענוג עוה"ב בחי' שבת בחי' חיים נצחיים יהיה רק להשפלות של כל אחד כנ"ל:

וז"ש (איוב לט) **סלע ישכון ויתלונן**. **סלע**, זה הכאר, בחי' באורי"ת התורה, בחי' **באר חפרוה שרים** כנ"ל [ג']. וזהו [ג'] **משם חפר אוכל**, בחי' בושח כנ"ל. כי ע"י ביאורי התורה, ע"י זוכה לבושה כנ"ל. וזהו **משם חפר אוכל**, כי הוא מתבייש להושיט האוכל לפיו ע"י הכושה שבאה אליו כנ"ל. וזהו **למרחוק עיניו יביטו**, היינו שרואה ומביט איך הוא רחוק מהש"י כנ"ל:

וע"כ יתרו דייקא אמר למשה **ואתה תחזה**. כי משה היה חתנו [ג'], וידע יתרו גדול קדושתו ופרישותו [ג']. ועל

תורה אור

שמות יתרו כ (יז) ויאמר משה אל הקם אל תירא כי לבעבור נסות אתכם פא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו: שמות יתרו יט (טו) ויאמר אל הקם ה' ונכנים לשלש ימים אל תגשו אל אשה: (שירך להעבור) ירמיהו לא (יח) כי אחרי שובי נתמתי ואחרי הנדעי ספקתי על ירך בשתי וגם נקלמתי כי נשאתי תרפת נעתי: יחזקאל יח (לב) פי לא אחפץ במות המת נאם אלקי יקוק וקושיבו ותזי: פ במדבר חקת כא (יח) באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם וממדבר מתנה: ישעיה כד (כג) ותפרה הלכנה ובושה החמה פי קלך ירוך צבאות בבר ציון ובירושלם ונגד יקניו פבוד: שופטים ה (ב) פירע פרעות בישראל בהתנדב עם קרבו יקוק: זכריה ח (ד) כה אפר יקוק צבאות עד שובי וקנים וקנות ברחבות ירושלם ואיש משענתו בידו מרב ימים: שמות יתרו יח (כא) ואפקה תתנה מל הקם אנשי חיל דא אלהים אנשי אמת שניא בצע ושמת עליהם שר אלקים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: איוב לט (כח) סלע ישפן ויתלונן על שן סלע ומצודה: (כט) משם חפר אכל למרחוק עיניו יביטו: שמות יתרו יח (א) וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר צשה אלהים למשה וליתראל עצמו כי הוציא יקוק את ישראל ממצרים:

^א ע"ש שלמד ג"ש מדברי אלישע כשהחיה את בן השונמית אמר לגחיו ושמת משענתי על פני הנער.
^ב חתרו - איברים
^ג בתורלו ומתורלו - ביאורי
^ד ישכון ויתלונן לא באר רבינו ובשם רל"י וצ"ל מבארים שצריך לשכון וללון הרבה לעמקה של הלכה אצל הסלע
^ה המשך פסוקים הנ"ל באיוב לט
^ו שמות יח א' (נוכח בתורה ח' פעמים)
^ז ע"י פל"ח את ג' ש"כ נקרא יתר (לשון דבר מיותר) דהיינו שפלות שוכה ע"י משה

בכפרי לך לכל אשר עשית נאם ה' אלהים ובר"ף שם [על עין יעקב]
^א נוסח תפלת מוסף של שבת
^ב דף כד:
^ג גם בדפוסים ובתורלו היא ומתורלו - הוא
^ד גם בדפוסים ובתורלו ומתורלו - הוא. בתורלו - לא ברור נוסח-היא
^ה בתקפת שהיא (לא ברור), בדפוסים ובתורלו - שהיא ומתורלו - שהיא
^ו גם בדפוסים ובתורלו - שהיא, ומתורלו - שהיא
^ז בתקפת לא ברור וניהא - ויקים, בדפוסים ובתורלו ויקום.
^ח ע"י גם ירמיהו טו ט'
^ט ע"י לעיל תורה כו תנינא [דף כג].
^י זכריה ח' ד'

¹ וזהו רע"מ פנחס דף רנה. תפלין דמארי עלמא כתר, ושא' ניהו כתר דמארי עלמא, ירו"ה.
² מה שנקט דייקא מצות תפלין ע"י לק"ה תפלין ר' אות ב' שדייקא ע"י תפלין זוכים לבושה הו' כי לאו כל אדם זוכה להכיר את הצדיק האמת ואפילו שמכיר לא זוכה בכל יום לראותו לכן ברחמינו נתן לנו הקב"ה מצות תפלין שהם התנוצצות המוחזק כמבואר בתורה לה שמכנה בכל יום לגדולה והבושה הנ"ל וכו' ע"ש.
³ כנ"ל
⁴ ע"י ירמיה ג ד לא [בתשכט תיקן ירמיה ג] [וצ"ל פ"ג פסוק כה ופלא פסוק יח] **יחזקאל טו** [פסוק סג] **לו** [פסוק לב] **ועיין בברכות יב**: [כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר: (יחזקאל טו סג) למען תזכר ובשת ולא יהיה לך עור פתחון פה מפני כלמתך

^א מתורלו - לאסתכולי
^ב הלשון שם בהלכה ג' דאכיל מן חבירה בהית מסתכל ביה. הובא בתוס' קדושין לו: [סד"ה כל] וע"יין שבת קד. מ"ט מהרר אפיה דר' גנ'. ועיין מגיד משרים לבי' אמצע פ' בראשית ויכלון נתמא בלא כיסופא.
^ג ע"יין לק"ה ערלה ב' אות ב' דברי רבינו דברי א"ח נאמרו בקדוק גדול וכו' ובפרט בענין קישור הדברים וכו'. וע"ש אות ג' מדוע נקט לדוגמא שהבושה מתבטא דווקא באכילה ע"ש כי דייקא באכילה חתיב פן תאכל ושבעת ורם לבבך, לכן שם דייקא צריך שתתנוצץ הגדולה והשפלות ע"י השתכלות הצדיק.
^ד * שמות כ' ז'
¹ בתורלו - ולעבור, ובתשכט - ולבעבור (לשון הפסוק ובבעבור)

תורה אור
 בראשית לך לך יב (ה) ויקח
 אברהם את שרי אשתו ואת
 לוט בן אחיו ואת כל רכושם
 אשר רכשו ואת הנפש אשר
 עשו החרן ויצאו לקצת
 ארצה כנען ויבאו ארצה
 כנען:
 וניאל יב (ב) ורבים מישיני
 אדמת עפר יקיצו אלה לחיי
 עולם ואלה לתרפות וידראו
 עולם:
 ישעיה כו (ט) יהיו מתוך
 נבילתי יקומון הקיצו ורגנו
 שיקי עפר כי טל אורח שלף
 ונארוץ רפאים מפיל:
 ישעיה ד (ג) והנה הנשאר
 בציון והגור בירושלם קדוש
 יאמר לו כל הקטוב לחיים
 בירושלם:
 תורה עג
 מלאכי ג (ו) למימי אבותיכם
 סרתם מחקי ולא שרתם
 שובו אלי ואשובה אליכם
 אמר ידוד בקאות ואמרתם
 בפה נשוב:
 נחמיה א (יא) אגא אדני תחי
 נא ונאן קשבת אל תפלת
 עבדך ואל תפלת עבדך
 החפצים ליראה את שםך
 והצליחה נא לעבדך חיים
 ותגורו לרנמים לפני האיש
 הזה ואני הייתי משקה
 למלך:
 פ
 שמואל ב כג (א) ואלה דברי
 ידוד האחרונים נאם ידוד בן
 ישי ונאם הגבר חכם על
 משיח אלהי יעקב ונאם
 זמרות ישראל:
 שמואל יט (ב) וידד ידוד על
 הר סיני אל ראש החר ויקרא
 ידוד למשה אל ראש החר
 ובעל משה:
 שמואל א (א) ואלה שמות בני
 ישראל הקאים מצריקה את
 יעקב איש וביתו קאו:

כן הוא דייקא אמר למשה ואתה תחזה. ואתה דייקא, כי ידע יתרו בגודל קדושתו שהוא יכול לחזות ולהסתכל על כ"א ולחלק להם הגדולה והשררה ע"י ההסתכלות לבד כנ"ל. אגם יתרו חי' גר, והגרים באים מקדושת היוזוג של הצדיקים, כ"ש (בראשית יב) **וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בַחַרְן וְאִיתָא (בזוהר שלח לך ד' קסח) שאברהם ושרה בעת שהיו עקרים הולידו מזווגם נפשות הגרים [2].** וע"כ יתרו שהי' גר שהוא בא מקדושת הזווג של צדיקים. ע"כ הוא יודע גודל יקר קדושת הצדיקים, שלגודל קדושתם נעשה מזווגם נפשות הגרים, מכל שכן קדושת פרישותם. וע"כ הוא יודע שלגודל קדושת ופרישות משה הוא יכול לחזות בעם. וע"י ראייתו לבד יתן להם הגדולה כנ"ל. וע"כ יתרו דייקא אמר למשה **וְאִתָּה תַחֲזֶה וְכוּ'** כנ"ל. וזה אותיות **יִתְרוֹ** ס"ת **וְרַבִּים מִיִּשְׁרָאֵל אֲדַמְתָּ עֶפְרַיִם** (דניאל יב). כי יתרו דייקא אמר למשה **וְאִתָּה תַחֲזֶה כְנִזַּל** וע"י בחי' **וְאִתָּה תַחֲזֶה** ע"י זוכין לגדולה, וזוכין לביאורי התורה, וע"י באין לבושה ותשובה, וע"י התשובה שהיא בחי' חיים נצחיים חוזר ונחיי השפלות של כ"א. כי עיקר התחי' הוא להשפלות, בבחי' **הַקִּיצוּ וְרַנְנֵנוּ שׁוֹכְנֵי עֶפְרַיִם כְּנִזַּל**. וכ"ז נעשה ע"י יתרו דייקא, כי יתרו דייקא אמר למשה **וְאִתָּה תַחֲזֶה** שע"י נעשין כל הבחי' הנ"ל. וע"כ מרומז באותיות **יִתְרוֹ** **וְרַבִּים מִיִּשְׁרָאֵל אֲדַמְתָּ עֶפְרַיִם** שהוא ס"ת יתרו, כי ע"י יתרו שאמר **וְאִתָּה תַחֲזֶה עִי"ו** נמשך בחי' תחי' בחי' **הַקִּיצוּ וְרַנְנֵנוּ שׁוֹכְנֵי עֶפְרַיִם** **וְרַבִּים מִיִּשְׁרָאֵל אֲדַמְתָּ עֶפְרַיִם** היינו בחי' שפלות כנ"ל: וזה (ישעיה ד') **וְהָיָה הַנֶּשְׂאָר בְּצִיּוֹן** **וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קְדוֹשׁ יֹאמְרוּ לוֹ**. והנותר בירושלים זה בחי' יתרו. על ידו דייקא **קְדוֹשׁ יֹאמְרוּ לוֹ** להצדיק כי יתרו שהוא גר הוא יודע קדושת הצדיק כנ"ל. וע"כ אמר למשה **וְאִתָּה תַחֲזֶה** מחמת שידע קדושתו כנ"ל וזה בחי' **קְדוֹשׁ יֹאמְרוּ לוֹ כְּנִזַּל: וְכַלֵּל** היוצא מכל הנ"ל, שמו שבא אצל צדיק אמיתי ושומע מפיו תורה, ראוי שיומשך עליו בושה ושפלות גדול מאד. וזה סימן שהיה אצל צדיק יאמתי, כשנמשך עליו בושה ושפלות ע"י ששמע מפיו איזה דבר תורה. כי ע"י התורה שממשך הצדיק האמתי ע"י נמשך בושה, כמו שהיה בשעת מתן תורה כנ"ל. וע"י הבושה דהיינו תשובה, ע"י נחיה השפלות של משה שיש ככ"א בכל אבר ואבר, ואז מחויב שירגיש כ"א שפלותו באמת. אבל מי שהוא בא אצל איזה מפורסם ושומע מפיו תורה ובא עליו גדלות ע"י וכו'. (ההיפך מובן ממילא): אבל אין אנו יודעים כלל מהו שפלות יאמתי [1], כי בוודאי אין זה תכלית שיהיה שפל ונבזה ועצל שקורין רוע מול (ובלע"ז) שלים מולניק) כי השפלות הוא עיקר החיים של כל אבר ואבר והוא כל תענוג עוה"ב כנ"ל. ובוודאי אין זה התכלית של עוה"ב שיהיה נבזה ועצל וכו' ח"ו. ע"כ צריכין רק לבקש מהש"י שיעזור לזכות לעניויות ושפלות יאמתי [1] שהוא" עיקר החיים ועיקר התענוג של עוה"ב כנ"ל :

עג [2] מי שרוצה לזכות לתשובה, יהיה רגיל באמירת תהלים, כי אמירת תהלים מסוגל לתשובה: כי יש נון שערי תשובה [2], ומ"ט שערים יכול כל אדם ליכנס" בהם ולהשיגם. אך שער החמישים הוא בחי' התשובה של הש"י בעצמו כביכול. כי גם אצלו ית' מצינו בחי' תשובה, כ"ש (מלאכי ג) **שׁוֹבוּ אֵלַי וְאֲשׁוּבָה אֲלֵיכֶם** [2]. ואלו המ"ט שערי תשובה הם בחי' מ"ט אותיות שיש בשמות שנים עשר שבטי י"ק [2], כי כל שער ושער יש לו אות מ"ט אותיות השבטים. והנה הכל **הַפְּצִים לִירָאָה אֶת שִׁמְךָ** [1], ואעפ"כ לאו כל אדם זוכה לעשות תשובה. כי יש אחד שאין לו התעוררות כלל לתשובה. ואפ"י מי שיש לו התעוררות לתשובה, אינו זוכה להגיע אל האות והשער של תשובה השייך לו. ואפ"י אם מניע לשם יכול להיות שהשער של תשובה סגור [2]. ומחמת כל זה אין האדם זוכה לתשובה. וע"י אמירת תהלים, אפ"י מי שאין לו שום התעוררות לתשובה, הוא מתעורר לעשות תשובה. וגם זוכה ע"י תהלים להגיע אל השער והאות" השייך לו ולפתוח השער. נמצא שזוכה ע"י תהלים לעשות תשובה. וזה בחי' (שמואל ב כג) **נְאוּם הַגִּבֹּר הוֹקֵם עַל**, ודרז"ל (מ"ק מז): שהוקם עולה של תשובה. **וְנַעֲיִם זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל**, כי ע"י בחי' נעים זמירות ישראל דהיינו ספר תהלים שיסד, ע"י הוקם עולה של תשובה, כי ע"י תהלים זוכין לתשובה כנ"ל: וזשארז"ל (ע"א דף ד ע"ב) לא הי' דוד ראוי לאותו מעשה אלא כדי להורות תשובה ליחיד וכו'. נמצא שעיקר הוראת התשובה ע"י דוד המלך. ועיקר התשובה של דוד המלך הוא ספר תהלים שאמרו בהתעוררות גדול מאד וברוח הקודש. עד שכ"א וא' כפי מה שהוא יכול למצוא א"ע בתוך ספר תהלים, ולזכות לתשובה ע"י אמירת תהלים כנ"ל [2]:

ועיקר הזדככות שנים עשר שבטי י"ק שהם מ"ט אותיות שהם בחינות²² מ"ט שערי תשובה היה במצרים, שהוא בחי' מצר הגרון שהוא בחי' תשובה עילאה²³ (כמובא בכתבי האר"י ז"ל וע"ש [2]. והבן היטב). וע"כ אחר שנזדככו שם במצרים וזכו לצאת משם, ספרו מ"ט ימי הספירה, שהם כנגד מ"ט שערי תשובה שהם בחי' מ"ט אותיות הנ"ל. וביום החמישים אז **וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי** (שמות יט), זה בחי' **וְאֲשׁוּבָה אֲלֵיכֶם**, בחי' התשובה של הש"י בעצמו כביכול בחי' שער החמישים כנ"ל :

וְזָהוּ [27] וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ, סופי תיבות הם אותיות **תְּהַלִּים** ואותיות **תְּשׁוּבָה**. כי ע"י תהלים זוכין לתשובה, שהיא בחי' **שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה וְכוּ'**. כי מ"ט שערי תשובה הם בחי' מ"ט אותיות שיש בשמות בני ישראל הבאים מצרימה להודיך שם כנ"ל :

וְזֶה שְׁמוֹת רֹאשֵׁי שְׁבִימֵי תְּשׁוּבָה דְּהֵיִינוּ בְּאֵלוֹל וְעִשְׂוִית', כל

כסותה בענן לך. ומדרש תהלים מזמור סה, ופסיקתא דר"ב כד ב' וילקוט שמעוני תהלים רמו תשפט. וי"ל שלעולם פתוחין ע"י תהלים. ועיין שיש"ק ח"ו סימן רצב.
 21 גם בדפדפ"ר ותורלד-והאות, ומתורלו - ואות
 22 גם בדפדפ"ר ותורלד-והאות, ומתורלו-והאות (כלשון הגמרא)
 23 עיין לק"ה ר"ח ה' אות ו'
 24 בדפדפ"ר ומתורלו-בחי'
 25 הערה זו נוספה בתקפא
 26 מצרים בחי' מיצר הגרון. עיין פרי עץ חיים שער המצות להאריז"ל על מאמר ההגדה עבדים היינו. ובספר הלכות להאריז"ל בראשית סוף פ"א. ועיין ערכי הכנויים לרבי משה זכות אות ח' סימן קמו. ועיין לעיל תורה סב אות ה' [דף עו:]
 27 שמות א' א'

א' בדפדפ"ר-והוא, בתקפא לא ברור ואולי-והוא, בתורלד-והוא מתורלו-והוא.
 ב' לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
 ג' ראש השנה כא: ג' שערי בינה נבראו בעולם ועיין השל"ה הקדוש מסכת תענית דרוש משות מסעי (ו) (מהדורת תשלה ירושלים דף מה:)
 ד' שהם שערי תשובה כנודע למקובלים.
 ה' גם בדפדפ"ר ותורלד ליכנס, ומתורלו - ליכנס
 ו' עיין לק"ה ק"ש ה' י' שמואב בספרים (עיין מדרש רבה איכה ה' כא) ויכח בין הקב"ה שובו ואשובה או השיבנו ונשובה ומהר"ג מנאר שאין ויכוח ע"ש.
 ז' עיין פרס יוסף עה"ת שמות ב יב בשם ספר לחם עוגי. ועיין קהלת יעקב ערך קך אות ג'.
 ח' לשה"כ בנחמיה א' יא
 ט' יש ליישב מהמדרש ששערי תפילה לפעמים נעולים אבל שערי תשובה לעולם פתוחים עיין דברים רבה ב' יב. ואיכה רבה ג' ס' עה"פ

א' מתורלו - וגם
 ב' ע"ש ותחי שרה עקרה אין לה וכו' ולד גשמי לא אבל בשמתין בן עריש שעששה מנח התכונות והטקוה (שע"י) ואלו נפשות המשוקקות ללוי יחי' ועיין שער הגלגולים הקדמה לד (ד"ה והנה שמאי הוקן) וביאר בני אהרן שם אות ל'.
 ג' מתורלו-אמיתי
 ד' מתורלו-אמיתי
 ה' הערה זו בסוגרם נמצאת כבר בדפדפ"ר
 ו' מתורלו-אמיתי
 ז' עיין חיי מוהר"ן סימן תפב
 ח' הערה זו בסוגרם נמצאת כבר בדפדפ"ר
 ט' מתורלו-אמיתי
 י' עיין לעיל תורה קצו [דף קיא:] וסוף תורה קמו [דף קד:] ועיין לק"ה תפלין ו' אות לא.

מאמר חיים נצחיים

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן תנינא

זמן ומקום אמירת התורה

נאמר בשבת פרשת יתרו (כב שבט) שנת תקע בבקר אחר סעודת שחרית (חי"מ נט)

פתיחה

תורה זו לא למדתי כסדר אלא אחר תורה ע' בחלק א' ששם מבאר רבנו את מעלת הצדיק שזכה לכל כך שפלות עד שנכלל באין ונעשה כח המושך לכל העולם ולאלוקות ועי"ז נעשה משכן לכבוד הש"י בזה העולם ועי"ז נמשכים אליו ראשי העם לקבל גדולה, ולכאורה זו כמו הקדמה למבואר כאן כיצד הצדיק מחלק גדולה והתמנות לראשי ישראל.

בתורה זו מבאר רבנו כיצד זוכים לחיים נצחיים דהיינו מעלת השפלות וענווה שהיא עולה על הכל ורק זה מה שישאר מהאדם לעתיד לבוא כי רק זה יקום ממנו בתחית המתים לעולם העונג הנצחי. ובתוך כך מבאר את עצת יתרו למשה רבנו ואתה תחזה וכו' שכוונתו כיוון שידע מעלת משה רבנו בשפלות ופרישות ידע שיש בכוחו בהסתכלות לבד על אדם לגרום לכל אחד כפי חריפותו, התנוצצות המוחין, ועי"ז לבחי' רוח הקדש, שהיא בחי' רוח נבואה, דהיינו רוח הנהגה, שהיא בחי' רוח אלקים המרחפת על פני המים, מי התורה, ועי"ז יודע לחדש בתורה כפי הנצרך להנהגתו תורה שתעורר אצל השומע בושג גדולה ממנו ית', ועי"ז יזכה לתשובה שהיא חיים, ועי"ז קם לתחיה, השפלות של משה/י רבנו, המשרשת בנשמת ישראל, ועי"ז זוכה לשבת דהיינו ענג שבת שהם החיים הנצחיים.

נמצא שהצדיק האמת יכול בהסתכלות לבד להביא את תלמידו להיות צדיק אמת/י שכל השומע תורה מפיו נופל עליו בושג עצומה ועושה תשובה כזו שמעוררת בו את השפלת של משה רבנו הטמונה בו ועי"ז זוכה לחיים נצחיים.

תורה זו לא פתח רבנו כדרכו בפסוק או מאמר חז"ל אבל בסוף התורה מבאר כיצד היא רמוזה בפסוק באר חפרוה שרים בפרשת חקת ואמנם במקום אחד בלק"ה (ערלה ה' ג) מכנה תורה זו בשם באר חפרוה שרים, אבל בדרך כלל וכן בראשה קורא לה חיים נצחיים. וקצת צ"ע כי לכאורה עיקרה עוסקת בעצת יתרו ואתה תחזה כמבואר בפנים.

ובמקומו יתבאר שפסוק "ואתה תחזה" רמוז בו עניין ההסתכלות של הצדיק ואילו פסוק "באר חפרוה שרים" רמוז בו רק כיצד השרים מחזירים את העם בתשובה.

מוהרנ"ת לא חילק תורה זו לאותיות וקצת צ"ע כי אינה כתובה כסדר אלא בכל קטע מוסיף ומגלה פרט נוסף שהיה חסר במהלך הקודם. דהיינו שתחילה מבאר שהצדיק בהסתכלותו משפיע גדולה ואח"כ בכל קטע מוסיף עוד פרט בזה שנמצא בין ההסתכלות לגדולה. תחילה מוסיף לזה עניין השפלות שגורם לגדולה ואח"כ עניין התנוצצות המוחין דהיינו חכמה שע"ז זוכה לשפלות ובהמשך התורה מוסיף לזה עניין החדושי תורה ואח"כ מבאר שזוכה להם ע"י הרוח אלוקים שנשפע לו ע"י התנוצצות המוחין הנ"ל, ואח"כ מבאר שע"י החדושי תורה זוכה לתשובה ואח"כ מבאר שלתשובה זוכה כי ע"י התורה זכה לבושג ועי"ז לתשובה וע"י תשובה נחיה וקם השפלות של משה שבכל אבר ועי"ז זוכים לשבת שהיא מעין עוה"ב בחי' חיים נצחיים.

נמצא סדר הדברים הוא שמונה מהלכים – הסתכלות – התנוצצות המוחין – דהיינו גדולה בחי' רוח אלקים – חדושי תורה – בושג – תשובה – תחית השפלות של משה – שבת שהענג שבה היינו חיים נצחיים.

^א יא שבט ער כ אדר תשעג

^ב כי לעולם התשובה הוא עולם הבינה, עולם החירות בחי' יוכל שבו יוצא העבד לתאוותיו לחירות בחי' יציא המגבול, בחי' עוה"ב (מבואר בחסד לאברהם ועוד ועיין ספר המדות לימוד ל' ע"י בינה זוכה לתשובה), וכמבואר בספר המדות (תשובה ח"א אות א') יום שאדם עושה בו תשובה הוא מעל הזמן ומעלה את כל הימים למעלה הזמן. ובוה ביאר הריצ"ח (שיעור וזר פקודי בפרשת עקב תשנו דקה 21) את הקושיא המפורסמת כיצד מועילה תשובה שהיא רצון לבטל מעשה עוון, והארכנו בזה בתורה ו' בסוף בהוספות לעיין עי"ש הוספה א לאות ב', ובתורה סו סוף אות ב' עי"ש.

^ג כך משמע בסוף התורה ששרי האלפים ומאות ועשרות עושה הצדיק בהסתכלותו הם צדיקים אמיתיים שהשומע מהם תורה זוכה לשפלות להבדיל ממפורסמים אחרים שהשומע אותם נופל בגאוה.

בתחילת התורה אמר ששמיעת תורה מהצדיק היא מועילה יותר מההסתכלות. ולכאורה לא נתבאר בתורה זו עניין אמירת התורה של הצדיק. אבל יש ללמוד מהמבואר בה על התורה שהשרים מחדשים שעל ידה זוכים לבושה גדולה ועייז לתשובה והביא לזה ראייה ממתן תורה שהיא בחי' חדושי תורה של משה רבנו, מבואר ששמיעת תורה מהצדיק מביאה מיד לבושה עצומה ועייז לתשובה, ובוה היא עולה על ההסתכלות כי ההסתכלות מביאה לבושה רק אחרי כמה שלבים כי מועילה בעיקר לחריפי המח שהם יחדשו בתורה ויביאו את השומע לבושה ותשובה, ואינו דומה השומע מהשר לשומע מהצדיק. כי אע"פ שבעניין ההסתכלות יתבאר שלאדם פשוט שאינו חריף התנוצצות המח היא רבוי אור ואינו זוכה על ידה לשפלות לכן צריך לשמוע חדושי תורה מהשר שמעליו, אבל שמיעת תורה מהצדיק מועיל לכולם כי כח תורתו עצום כי הוא המח הכולל שמעורר בושה ויראה עצומה הרבה יותר מהתורה של שר שרק מקבל ממנו, ועוד כמבואר בתורה יג ותורה כ' שהצדיק מעלה את נפשות השומעים מ"ן ועל ידם מוריד תורה ויש להם ממש חלק בתורה וגם זוכים לזיכוך הנפש שמזכך אותם הצדיק קודם שמעלה אותם, וכמבואר במ"א גודל ההתעוררות ותשובה ובכיה שהיתה אצל אנ"ש בשעה שרבינו היה מכין עצמו לומר תורה (עיי' לקוטי עצות ערך צדיק אות כ' עפ"י תורה יג אות ה' ו').

כיצד אפשר היום ליכות לראות את עצמו עם הצדיק עיי' פפראות לחכמה שהוכיח מדברי מוהרנ"ת שכתב שבקריאת המגילה מתקיים לראות עצמו עם מרדכי ואסתר עפ"י תורה קצב לפני הצדיק נמצאים בתורתו הכי נמי הלומד ומעיי' בספרי רבינו אזי כפי האמונה בדברי רבינו/ו' זוכה לראות עצמו עם הצדיק ועייז להתנוצצות המוחין שעל ידם זוכה לשפלות ומלכות וכו'.

ועיי' בזה דבור נפלא של רבינו בחי' מוהר"ן סימן שכב/ו' – כבר הסתכלתי על כל אחד בנפרד. נמצא שרק חסר ההסתכלות שלנו בו, ומי שמסתכל בספרי רבינו באמונה ראוי שיזכה להתנוצצות המוחין ולשפלות ונראה שלזה התכווין כשאמר שם "גמרי ואגמור".

שיחות השיבות לתורה

תורה עב תנינא – "חיים נצחיים" נאמרה בעת שבא אצלו על שבת קודש פרשת יתרו צדיק אחד מפורסם גדול. והוא זכרונו-לברכה לא אמר שום תורה בליל שבת קודש ולא ביום שבת קודש. וכשגמרנו סעודת שחרית של שבת וכבר ברכנו ברכת המזון והיינו סבורים להסתלק מהשולחן כנהוג אחר ברכת המזון, אבל הוא זכרונו-לברכה נשאר אז יושב על מקומו וגם אנחנו כולנו נשארו אז יושבים לפניו וגם הצדיק הנזכר-לעיל נשאר עדיין יושב לפניו. בתוך כך ענה ואמר: "כשרואין את עצמו עם הצדיק אפילו כשאין שומעין תורה גם זה טוב מאוד. כל על-ידי-זה מקבלין גדולה". והתחיל לומר התורה הנזכר-לעיל. בתוך דבריו כשנכנס באמירת התורה פנפך-לעיל ענה ואמר: "הלא בתוך כך אני אומר תורה!" ואף-על-פי-כן גמר כל התורה הנזכר-לעיל. הכלל שכמה וכמה תורות כמעט כולם נאמרו בנס גודל שכמעט כמעט היה העולם חסר מהטוב הגנוז הזה. וקודם כל תורה היה העולם מתמוטט אם יזכו להטוב הגנוז הזה. והשם יתברך בדרכיו הנפלאים והסדיו העצומים סיבב בכל פעם סיבות לטוב עד שזכינו בכל פעם לשאוב מהנחל הנובע וכו'. כל הדברים האלה אשר העלינו על הספרים וכבר מבואר שאמר שבכל דיבור ודיבור שאומר בפני העולם תלויים בו כל העולמות עליונים ותחתונים: (- חיי-מוהר"ן, סימן מ"ח).

עיי' שיש"ק ח"ב אות רפו – מה שמוכא בחיי מוהר"ן (סימן מוח) ש"צדיק אחד מפורסם גדול" היה אצל רבנו בעת שאמר תורה עב תנינא "חיים נצחיים" – אומרים, שזה היה הרב הקדוש רבי מרדכי מטשרנוביל זכר צדיק לברכה, ויש דעה שזה היה הרב הפעל התנאי/ו'. אבל עיי' בשיש"ק החדש ח"ג סומן תשלד בשם רבי לוי יצחק בנדר וצ"ל שבדודאי זה לא היה הרב מלאדי בעל התניא.

עיי' שיש"ק ח"ח אות קצד – יש דעה שתורה ע"ב שאמרה רבנו בעת ששבת אצלו צדיק אחד פמוכא בספר פפראות לחכמה, שהיה זה המגיד מטרהוין וצ"ל. אבל אין הדבר נראה. ומסתבר יותר פדעה השגיה שהיה זה הצדיק רבי מרדכי מטשרנוביל ששבת אז בדרך נסיעותיו אצל רבנו. ובשיש"ק החדש ח"ג תשלד כתב להפך שזה הי' המגיד מטשרנוביל וגם יש איזו דעה שזה היה מגיד מטראויצע.

התפלה על תורה זו היא בלקוטי תפילות ח"ב תפילה לה

¹ כך מבואר בלק"ה (תפלין ו' יב) שבלי אמונה אזי אע"פ שהוא אצל הצדיק אין זה נקרא ראייה הצדיק כי בעיניו הוא איש פשוט.

² חיי מוהר"ן – אות שכב – אמר לאחד מאנשי שספר עמו מענין עבודת השם, אמר, הלא כבר עיני בלות כל היום, ואני עומד ומצפה ומקנה ומיחל ומחכה בכל עת שיוכני השם יתברך שאזכה לראות בכם מה שאני חפץ שתהיו עובדי השם באמת פרוני, ואני מקנה בעזרת השם שבודאי יהיה כך. ולא בלבד אנשי שיהיו מקריבים אלי, אלא אפילו מי שיתקרב לאנשי שלומי, ואפילו מי שרק יגע בהם, בודאי יהיה איש פשר באמת. ולא איש פשר בלבד, כי אם אפילו צדיק גדול מאד יהיה מי שיהיהו שיוכח להתקרב לאנשים שלו. ושמעתי שאמר בזה הלשון, (איך האב מין שוין מיינע אויגן אויס גיקוקט אויף איטליכן פאונדער). ובעיני כבר הסתפלותי על כל אחד בנפרד ואני מקנה לה' וכו' פנ"ל ואמר גם אז כבר גמרת ואגמור (איך האב אויס גיפירט און וועל אויס פירן).

³ אולי סברו כן כי אז בין חדש טבת לסיון היה בעל התניא במסע ביקור אצל כמה אדמו"רים להשקיט את המחלוקת בעניין חלוקת כספי הצדקה לא"י, שנקרא מסע ברדיטשוב. ובמקום אחר מבואר שביקר אצל רבינו בברלסב ורבינו אמר לנו כבוד לשר האלה.

ואולי כיון שמבואר בשיש"ק ח"ג סימן צ' ובח"ו אות תרכו – שרבינו אמר עליו שהוא שר האלה, ומבאר לקמן שא"א להיות שר אלא ע"י שהצדיק הדור שהוא המח הכללי מסתכל עליו שעי"ז מתעורר ומתנוצץ מוחו. עיי' באמצע התורה (ד"ה ואזי כשמקבל כל אחד גדלה) כי זה שממנה על אלה מישאל, דהינו שר האלה, הוא צריך לומר תורה בפני אלה אנשים, וכן כלם: נקט דוגמא רק לשר האלה ולא עוד.

ליקוטי הלכות השייך לתורה זו

או"ח ח"ב דף פא: תפילין הלכה ו' (לו אותיות)

או"ח ח"ב דף קסו ברכת ראיה ושאר ברכות פרטיות א'

י"ד ח"ב דף קנט ערלה ב'

הקדמה

תורה זו נאמרה בפרשת יתרו. ומבאר בה את העיצה שנתן יתרו למשה רבינו, כשראה אותו יושב לשפוט את ישראל שעות רבות, וסבר שזה למעלה מכוחו ואמר לו "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וכו' שרי אלפים שרי מאות שרי חמישים ושרי עשרות. ושפטו את העם וכו' וכל הדבר הגדול יביאו אליך וכו'".

ומבאר רבינו מה הייתה כוונת יתרו שיעץ ואתה תחזה וכיצד קיים זאת משה רבנו. וענין מרכזי שבו מאריך רבינו הוא ענין מדת השפלות והענווה שהיא יסוד כל התורה וכל ההישארות שיישאר מהאדם לעתיד בתחיית המתים.

בהגדרת המושג **שפלות** – נראה לומר שעיקר הביטוי לזה כשמרגיש שלא מגיע לי כלום ועיקר הנסיון הוא כלפי החבר שהשפל ועניו מרגיש שלא מגיע לו כלום יותר מחבירו כי מסתמא חבירו חשוב ממנו אצל הש"י. (כפי שיתבאר לקמן) כי עיקר הקדושה היא הנתינה ועיקר הטומאה היא הלקיחה, בבחי' שונא מתנות יחיה. וענין הקבלה אינו דווקא גשמי אלא גם חשיבות נקראת קבלה מה שנדמה לו שמגיע לו שיחשיבו אותו יותר מחבירו. הרמב"ם בפירוש המשניות לאבות על המשנה מאד מאד הוי שפל רוח מביא מעשה מחסיד ששמח כשגוי כל כך לא החשיב אותו עד שהתפנה עליו, ונראה לבאר שזה שפלות שכלפי שמיא אני מבין עד כמה חוטא אני וכל בזיון לא מספיק כדי לכפר לי על מעשי אבל עדיין יש שפלות כלפי הזולת, כי דייקא מי שכל כך מחשיב כחטא כל מעשה שאינו רק רצון הש"י הוא בקלות עלול לדון את חבירו על כל דגוד עבירה, וזה מעלת השפל ועניו שדן רק את עצמו ולא את חבירו, ואדרבה צריך לחשוב שאפשר שחבירו מעשיו שלמים יותר ביחס לכוחות ושכל שקיבל, כי משתמש בהכל כבודו ית', נמצא שני יותר בעל חוב להקב"ה ממנו.

רבינו מחדש ש"אתה תחזה" אין הכוונה שמושה רבינו יחפש אנשים שהם כבר ראויים מצד עצמם להיות שרי ישראל, אלא הכוונה שע"י שיסתכל בהם הוא יעשה אותם ראויים, אמנם כל אחד יזכה לפי חריפותו וזהו תחזה אנשי חיל דייקא.

כי מנהיג ישראל צריך שכל כוונתו בשררה שמקבל על עצמו תיהיה רק להביא את ישראל לחיי עוה"ב ולתחיית המתים דהיינו לחיים נצחיים. והכלל שנצח אינו בגבול לכן ההכנה אליו היא יציאה מגבול. נמצא שבתחיית המתים לחיי הנצח, רק השפלות של האדם היא שתקום, כי הישות תבלה בעפר לא מבעי ישות גשמית אלא אפילו ישות רוחנית כגאווה וגסות רוח¹, שהרי על בעל הגאווה אומר הקב"ה אין אני הוא יכול לדור בעולם (סוטה ה.). לכן הכל יבלה בעפר אפילו כלשהו ממנה יבלה קודם שנבוא לעולם האמת שבו הקב"ה הוא המציאות הנגלית ואין בו מקום כלל לישות אחרת². כמו זרע שזורעים בעפר וכל הגשמיות שבו נרקבת ולא נשאר אלא רוחניות שממנה גדל צמח חדש, כך גם בתחיית המתים יצמח³ אדם חדש, מהאדם שנורע בקברו כשנפטר, ורק השפלות שהכין בימי חייו דהיינו כל הכישלונות והביזיונות וכל מה שעל ידו נעשה שפל ועניו רק מזה יצמח מחדש בתחיית המתים. כי הכלל שכל חידוש בהכרח שיקדם לו חלל פנוי ממה שהיה קודם ורק בתוך החלל הזה אפשר לברא עולם חדש, וכמו שמבואר בתחילת עץ חיים סוד בריאת העולם.

נמצא שכדי לזכות לחיי נצח שזה ענין חדש לגמרי שאינו שייך כלל לעולם הזה, צריך להכין חלל מעוה"ז, ואין בעוה"ז בחינה הדומה לנצח דהיינו ליציאה מגבול אלא מדת השפלות וענוה.

¹ עיין תורה נב שע"י התבודדות מבטל מדות רעות ועל כל מדה יתבודד איזה זמן עד שיבטל אותה ובסוף כשביטל כל הרע שבמדות נשאר ממנו איזה משהו דהיינו גסות וישות ויבטל גם את זה ע"ש. וכן בתורה זו מבאר שע"י שגם רואה עצמו עם הצדיק יכול לזכות לביטול הישות מהר יותר. ובאמת הגסות ויישות היא ההומה שמפיל את כל המדות כי כל מדה בשרשה היא טוב אלא שבגלל זהמת הנחש היא נפולה אצלינו כגון אהבה במקום לאהב את הש"י אוהב הבלי עולם, נמצא שהמדה נפולה ורק צריך להקימה ולהשתמש בה לכיוון הנכון, לכן עיקר תיקון המדות הוא ביטול הישות וגסות הרוח שזה עיקר זהמת הנחש המפיל את כל המדות להיות האדם טובב סביב תועלת עצמו כבהמה.

² כמובן הכוונה באופן יחסי כי אם אין זולתו למי יתן שכר ומי יתענג על ה', אלא הכוונה שבעוה"ב הנשמות יזכו רק כפי השפלות שזכו להכין בעוה"ז, כי כל גסות חוצצת.

³ כתובות דף קיא: – א"ר חייא בר יוסף עתידין צדיקים שמבצבצין ועולין בירושלים שנאמר ויציצו מעיר כעשב הארץ ואין עיר אלא ירושלים שנאמר וגו' אל העיר הזאת וא"ר חייא בר יוסף עתידין צדיקים שיעמדו במלבושיהן ק"ו מחטה מה חטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין צדיקים שנקברו בלבושיהן על אחת כמה וכמה.

ומבאר רבינו כיצד זוכים לזה כי שכשאדם רואה את עצמו עם הצדיק אזי מתנוצץ מוחו וזוכה לחכמה. ולראות את עצמו עם הצדיק הכוונה לשתי ראיות, אחת שהוא מסתכל על הצדיק, והשנייה מה שהצדיק מסתכל עליו. דהיינו שהוא מסתכל באמונה/ו' שלימה על הצדיק ומתוך התפעלותו ממנו מרגיש עד כמה הוא שפל לעומתו ועד כמה פגום במדותיו (כמבואר בתורה סו תנינא) וטבע הקטנות להתבטל בפני הגדלות (תורה קלה) ועי"ז זוכה לשפלות. אבל כדי שהשפלות לא תיחיה ענוה פסולה, צריך לזה הארת חכמה כמבואר בתורה קצו.

וזה ע"י שהצדיק מסתכל עליו, אזי מתנוצץ במוחו החכמה, שעל ידה זוכה לענוה באמת, כי חכמה היא בחי' כח-מה דהיינו בחי' מה כוחי, כי מבואר בתורה פג תנינא שחכמה היא תכלית הידיעה שלא נדע וכמ"ש "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" ומבאר רבינו כוונת שלמה המלך שאין הכוונה שלא זכה לחכמה אלא להפך, כי זו בעצמה החכמה, שמישיג עד כמה השגת גדולת ה' רחוקה ממנו/א'.

נמצא שענווה אמיתית נובעת מהתפעלות עצומה ממצויאות עצומה ונוראה שעל ידה מרגיש קטן שבקטנים. כי ענווה אין הכוונה שירגיש שאינו שווה כלום, כי הרגשה זו גורמת לכבודות ועצבות ועצלות (כמבואר בתורה קצו/א), אלא להפך צריך להרגיש שאין לי שום מציאות עצמית רק עד כמה שאני מבטל רצוני מפני רצונו ורץ לעשות רצונו שעיקרו הוא לגלות כבוד שמים כמ"ש לכבודי בראתיו. וכשכל מחשבותיו ורעיונותיו רק כיצד להרבות כבוד שמים ולמעט בכבוד עצמי זו ענווה אמיתית.

ולכאורה קצת צ"ע כי לפי מה שמבאר רבנו שמעלת השפלות היא יציאה מגבול א"כ מה חסר לענווה פסולה מבחי' זו ומדוע לא יזכה על ידה לחיים נצחיים. אלא מוכרח שענווה פסולה אינה יציאה מגבול אלא אדרבה היא נפילה לגבול כי היא התגברות יסוד העפר שהוא היסוד שעושה גבול לכל שאר היסודות, ועוד שהיא התגברות העצבות שהיא סט"א כמבואר בזוהר (נח דף עא) והקב"ה שונא אותה כמבואר בתורה מח תנינא.

ולפ"ז צ"ע שנמצא שרק בעלי השגה יכולים לזכות לענווה, כי מי זוכה להשגת חכמה כזו, ואמנם לכן ענווה שלימה היא מדרגה עצומה, אבל כיון שנצטוונו בה גם אנו מוכרח שענווה שייכת בכל מדרגה גם במדרגות נמוכות, בבחי' מזלי חזי, דהיינו שמרגיש שלא מגיע לו כלום, אע"פ שאין לו השגת הש"י הנ"ל. וכן גם מי שלא זכה ליראת הרוממות כל כך, אבל צריך תמיד להרגיל עצמו להיות תם ולחשוב מה חושבים על שם, כגון כשבא להרהר או לדבר בחבירו ומיד נופל בדעתו רב אידי אולי אתה צוחק וכו' ובאמת למעלה להפך צוחקים ובוים לך ובפרט לפי חז"ל שהפוסל במומו פוסל. ומיד מבין שאפשר גם להפך שהחבר שנדמה לי לאיש פשוט ונמוך, באמת למעלה מחשיבים אותו יותר ממני, נמצא א"כ גם מגיע לו יותר ממני.

כל זה מצד ההרגשה אבל בוודאי גם בשכל אפשר להבין מדוע שאיש פשוט יחשב למעלה יותר מאחר שהוא עובד ה' גדול, עפ"י המבואר בלק"ה גבית חוב ג' שכל אדם מקבל כוחות ודעת מדהש"י עמ"נ שיעבוד בהם לגלות כבוד שמים, נמצא כל חיותו היא רק בהלוואה עמ"נ שיפרע חובו ע"י שיכניס את כל הכחות האלה בעשיית רצון הש"י ויחזירם בגילוי כבוד שמים. וכל אחד יודע בעצמו כמה כח יש לו שעדין לא השתמש בו,

¹ 'לק"ה תפילין ו' יב - עקר יציאת מצרים היה בזכות ראית פני הצדיק בחינת (שמות ד') וראך ושמו בלב פנ"ל. וכן כל ישראל ראו פני משה והאמינו בו, כמו שכתוב (שם). "ויאמן העם". פי עקר הראיה הוא פשהוא באמת ובאמונה שאז נקרא ראיה, כמו שאמר אדמו"ר ז"ל במקום אחר שהאמונה בחינת ראיה, פי פשרואה פני הצדיק ואינו מאמין אין זה נקרא ראיה פלל, פי באמת אינו רואה את הצדיק פלל מאחר שלפי דעתו אינו צדיק, פי אינו מאמין בו. נמצא, שאינו רואה את הצדיק פלל, אכל ישראל ראו את משה והאמינו בו, שזה עקר ראית פני הצדיק ועל ידי זה נמשך עליהם התנוצצות המוחין. ועל ידי זה נגאלו ממצרים פלל שמורים שהאיר עליהם אז הארה גדולה משם שלא פסדו פידוע בפגנות. ומשם נמשך קדשת המצוה של פסח שנמשך קדשת המוחין קדם קבלת התורה.

² א' יותר ביאור בזה עיין ערבי נחל ישלח דרוש א' וז"ל - ועל פי זה ביארתי פסוק קהלת ז' (בג) את כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. וז"ל, דהי"ל אמרתי אחכמה ואין אני חכם, דאז היה שפיר דבר והיפוכו, ומה אמר והיא רחוקה ממני, שאין כאן דבר והיפוכו. אכן הענין הוא, כי ביארו הספרים אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל עשיר בעשרו (ירמיה ט, כב). הענין הוא על פי מאמר החכם הנ"ל תכלית הידיעה שנדע שלא נדעך, א"כ כל מי שהוא חכם יותר אין זה רק שמבין יותר שאינו יודע, והוא בדרך משל מה שאמרו רז"ל (קה"ר א עה"פ ונתתי את לבי לדרוש בו) אין אדם מת וחצי תאותו בידו יש לו מנה מבקש מאתיים, כי בהיותו עני ואין לו פרוטה אין בא כלל על מחשבתו לעסוק בתענוגי עוה"ז, נמצא די לו במה שיש לו, וכשבא לידו פרוסת לחם הוא אצלו די והותר, אבל כאשר יש לו מנה רוצה להתנהג עצמו בגדולה במאכליו ומשקיו, רואה שאין זה מספיק לו מבקש עוד מנה, וכאשר יתאמן להשלים חסרונו וקיבץ עוד מנה, ואז לא די לו שלא השלים חסרונו אדרבה הגדילו, כי חפץ עתה עוד במאתים, כי עתה ניתוסף עוד במחשבתו גאוה להתנהג כדרך עשירים, ממילא נחסר לו מאתיים, וכאשר יש לו דרך משל אלף זה נתגדל במחשבתו יותר וחפץ בפלטרין ותענוגי בני אדם ונחסר לו עוד אלף זה, נמצא בעסק עשירות כל מה שישתדל להשלים חסרונו נגדל חסרונו. כך בענין החכמה והשגת כבוד הש"י, כי בתחלה בהיות לא ישם האדם אל לבו לא דעת ולא תבונה, אזי מה שידע שיש בעולם בורא די לו בזה, ואין לו בדעתו ושכלו שום חסרון, וכאשר יתחיל להשכיל יכיר חסרונו וידע שאינו משכיל באלהות, ומשתוקק שיתגדל שכלו ואז ישיג, וכאשר משתדל להשלים חסרונו ומעמיק בחכמה כדי להגדיל שכלו, אזי לא די שלא השלים חסרונו אדרבה הגדיל חסרונו יותר, כי עבור שנתחכם יותר מבראשונה ממילא יודע עתה שאינו יודע יותר ממה שידע בראשונה שאינו יודע, דהא תכלית הידיעה שנדע שלא נדעך, נמצא החכם יותר אינו רק שמכיר יותר חסרון ידיעתו, ועי"ז נמשך מדת ענוה, כי כל מה שחכם יותר הוא שפל יותר כי מכיר חסרונו יותר, ומה נמשך שמשך רבינו ע"ה מצד שהיה חכם יותר מכל בני האדם נאמר עליו (במדבר יב, א) שהיה עניו יותר מכל האדם אשר על פני האדמה. והוא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו, כי במה יתהלל אחר שכל שהוא חכם יותר הוא מכיר חסרונו יותר, ולפי גודל חכמתו גודל חסרונו, נמצא כל מה שיוסיף דעת יוסיף מכאוב ויגון על חסרון והעדר ידיעתו, ולכן אל יתהלל החכם בחכמתו כמו שאל יתהלל העשיר בעשרו, כי כל עוד שמוסיף עושר ומשתדל להשלים חסרונו יגדל חסרונו יותר, כן הענין בחכמה, וק"ל.

³ תורה קצו - פגם לשון הרע מפריד בין ענוה לחכמה, ועל ידי זה, נפגם הענוה, ואי אפשר להיות ענוה, ואפלו אם יהיה ענוה הוא בלא חכמה, וזה ידוע שענוה בלא חכמה אינה פלוגה, כי בודאי אין זה מעלת הענוה, להראות עצמו בכפיפת ראש בדרך שטות באלו הוא ענוה, כי זה ענוה פסולה, ועקר הענוה פשהיא בחכמה.

אבל על חבירו אינו יודע כלום ושמא חבירו קיבל מעט מאד, שנמצא שהוא הרבה פחות בעל חוב ממני, ועל כן למעלה הוא חשוב ממני בהרבה/י.²¹

וצריך שלא לטעות גם בזה, כי גם אם חבירי חשוב למעלה ממני אפשר שיפיל אותי ממדרגתי כמבואר בשיחות הר"ן שעיקר המונעים בעבוה"ש הם בני אדם וכן בתורה ע' שעיקר כח המכריח הם בני"א. לכן אע"פ שלולול ביהודי זו גאוה, אבל לבחור חבר לדבר עימו ביראת שמים צריך זהירות/י.²² ומה שמבואר בתורה לד שיש חיוב ללמוד מכל אדם העיקר זה את הפנימיות נקודת הכסופים שלו להש"י ולא את אופן שמוציא זאת לפועל (כמבואר שם שאמרו לאביי לא מצית להיות כאבא אומנא), כי בזה צריך זהירות.

שפלות וגדולה.

בתורה זו מלמד אותנו רבנו כיצד זוכים לחיים נצחיים. ומבואר שיש שרי אלפים שע"י הסתכלות לבד של הצדיק בהם כבר זוכים לשפלות וחיים נצחיים אבל רוב העולם אין זוכים אלא ע"י שהשפלות הזו נעשית גדולה דהיינו שעושה את השרי אלפים להיות איש אשר רוח בו דהיינו מוחין ורוח הנהגה שהיא בחי' רוח אלקים שעל ידה יודע לחדש בתורה חדושים כפי הצריך לו להחזיר אלף מישראל בתשובה, דהיינו שמעוררים את השומע לבושה עצומה ממנו ית' ע"י שתופס גדול ריחוקו מהש"י, שע"י שב בתשובה וע"י נחיה השפלות של משה המונח אצלו וע"י זוכה לענג שבת שהיא חיים נצחיים. ואותם אלף יחדשו בתורה למאה והמאה לעשר עד שכל ישראל יזכו לתשובה וחיים נצחיים. ואע"פ ששרי האמות ועשרות גם ראו עצמם עם הצדיק וזוכה להתנוצצות המוחין ממנו, כיון שכל אחד זוכה כפי חריפותו צריכים עוד גם לשמוע מהשר שמעליהם כדי לחזק את ההתנוצצות הזו שתביא אותם לבושה ותשובה כראוי/י.²³

הגדולה שזוכים ע"י השפלות היא כח הנהגה, והיא מדת המלכות המתלבשת באדם כפי השפלות שזוכה, אבל אין זה סוף דבר כי העיקר זה לדעת להנהיג את עצמו ואת כל המקבלים ממנו לחיים נצחיים. וזה כוונת רבנו שהגדולה היא השפלות. כי מלך אע"פ שמתפקידו להיות תקיף מאד כלפי כל המונע התגלות מלכות שמים, אין זה סותר כלל את השפלות אלא אדרבה, זה ממדת השפלות כלפי הש"י, דהיינו שלא סובל כל מה שמסתיר את מלכותו ית', בבחי' משנאיך ה' אשנא שאמר דוד המלך דייקא שהוא זה שתיקן את המלכות בגודל שפלותו עם עוצם תקיפותו כמ"ש דמים רבים שפכת, ועל זה כינוהו עדינו העצני (כמבואר במועד קטן טז:).

הבושה

רבינו מבאר שהנהגת השרים היא ע"י חידושי תורה שאומרים שהיא בחי' קבלת התורה שמעוררת בושה עצומה ממנו ית' ורבינו מבאר כגון שמתבייש להכניס האוכל לפיו/י²⁴ ומתבייש לעשות מצווה שהיא התחברות עימו ית' ובפרט תפילין שהן כתר המלך כמבואר בזהר.

כי רק ע"י בושה עצומה ממנו נעשה האדם בעל תשובה באמת שמתחרט באמת על כל התנהגותו של עכשיו ומקבל קבלה גמורה להשתנות וע"י מקבל סיעתא דשמיא לעלות לעולם הבינה לבחי' מעל הזמן בחי' עוה"ב משם נמשך עליו הטל תחיה שמקים ומחיה את השפלות של משה רבנו המשרשת בנשמת ישראל דהיינו את בחי' יציאה מגבול המשרש בנו שע"י זוכים ליציאה מגבול של שבת שבה מאיר הענג שהוא החיים נצחיים.

ועומק העניין כי תשובה היא שנעשה אדם חדש כמו נולד מחדש וכל חדוש בהכרח שיוקדם לו עשיית חלל פנוי מהמציאות הקודמת וזוהי החרטה שבתשובה שמכח הבושה העצומה מתחרט מאד על מציאותו העכשווית ע"י עושה חלל והפסק למציאות הזו ובתוך החלל הזה מקבל על עצמו הנהגה חדשה שהיא בחי' קו של חיים חדשים. ורק זה הוא.

²¹ עיין בזה מעשה מהבעש"ט והרועה צאן עם הארץ משה פאסטוך (שאמרו להבעש"ט משמים שעימו ואם עוד שני צדיקים יצליח להתגבר על הפרקניסטים מקליפת שחתי צבי) שהבעש"ט אמר עליו שעובד את הש"י יותר ממנו. (ספר דברים ערבים ח"א פ"א אות יט הובא בהערות לשבחי הבעש"ט מהדורא תרפ"ב עמ' קמו. ובספר הבעש"ט ובני היכלו עמ' רנ)

²² יש בזה הרבה לפלפל, כי עיין תורה פב תנינא שמשה רבנו פתח דרך חדש ומבואר שממדת הענוה שלו היתה שקישר עצמו לכל יהודי, ומבואר שם שזו דרך לכל אחד מישראל. ואעפ"כ צריך זהירות בזה כנ"ל וכמבואר בתורה נט הסכנה שבעסק עם בעלי תשובה וכ"ש עם חילוני. בוודאי הרבה יותר טוב לדבר עם חרדים אבל צריך לדעת שיש בהם דייקא מחמת הגאוה דקדושה שהיא השומרת עליהם מרוח הרעה שנושבת בעולם אבל מאידך כיון שקשה להלך בזה בגשר הצר של האמת רובם נופלים ע"י לולול בכל מי שקצת שונה מהם באיזה הנהגה דקדושה. וצריך לדעת שגם זו חולאת רעה כי מעלת כל אחד מישראל עצומה גם יהודי שסכנה לדבר עימו. והכי נמי כשהסכנה כיון שהוא כביכול "חרדי מדאי" כנ"ל.

²³ צ"ע בזה האם את כח החידוש בתורה מקבלים רק מהסתכלות הצדיק בהם או שגם לזה צריכים חיזוק ע"י שמיעת תורה מהשר שמעליהם.

²⁴ מה שנקט רבינו אכילה דייקא מבואר בלק"ה תפילין ו' אות יב - כי דייקא באכילה יש ביותר סכנה של גשמיות וגסות כמבואר בפסוקים פן תאכל ושבעת ורם לבבך (דברים ח') כי צריך לקדש את אכילתו מאד כי עיקר המיתה נגזרה על האדם מחמת אכילה שלא כראוי.

חיים נצחיים יציאה מגבול הדוגמא לזה בעוה"ז היא השפלות.

מבואר שהשפלות אינה קניין חדש, אלא מדה משרשת בישראל, מצד נשמת ישראל שקבלו במתן תורה, נמצא שגוי מעצם מהותו נשמתו לא שייך כלל במדה זו/ו.¹

עוד מבואר שהשפלות היא בטוי של מדת הדעת (כמבואר בויקרא רבה א' טו שמושה לא בא לאהל עד שנקרא ועל זה אמרו מי שאין בו דעת נבילה טובה ממנו) לכן משה שהוא מצד נשמתו משרש בדעת, מכח זה זכה לשלימות מדת הענוה, (כך משמע בתורה ומפורש בספר מאירת עינים (לרבי נחום טברסקי) פ' בראשית. ועיין פרדס לרמ"ק פכ"ג ערכי הכנויים ערך ענוה – תפארת ובה מתעלם הדעת)

ומבואר שהשפלות של ישראל היא שפלותו של משה רבנו, שנקבעה בנשמות ישראל שקבלו במתן תורה כי התורה שקבלנו היא תורת משה דהיינו שנצטיירה בכלי השפלות של משה רבינו וכמבואר בתורה ע' שלשפלות יש כח המושך אלוקות וכן משך משה רבנו את אלוקותו ית' להר שפל הר סיני ועוד משך את אלוקותו ית' לנשמות ישראל בכלי השפלות שלו עד שנשרש בהם מדת השפלות שלו. ועיין תורה ע' עה"פ לא מרובכם חשק ה' בכם ואיתא במדרש נתתי גדולה לאברהם ואמר אנכי עפר ואפר וכו' ולכאורה מה הראיה מצדיקים אלא כמבואר כאן כי מהצדיקים אתה למד מה יש בכח כל ישראל אלא שאצל הצדיק זה קם לתחיה.

כי במתן תורה (תורת משה) המשיך משה את שפלותו לכל אחד מישראל בכל אבר ואבר, (וזהו שמבואר שלא נודע מקום קבורתו כי קבור בכל אחד מישראל וקשה הרי נקבר ארבעים שנה אחרי מתן תורה אלא צ"ל שכיון שנסתלק ולא נשאר אלא מה שנשרש בנשמות ישראל נחשב ששם קבורתו)

צ"ע בזה כי עיין תורה פב תנינא שבא' אלול שאחרי מתן תורה עלה משה רבנו לקבל לחות שניות אחרי שנתכפר חטא העגל, ואז היה עת רצון ומשה רבנו כבש דרך לכל ישראל להיות מתקשרים אפילו לפחות שבישראל, ולכאורה זו השפלות של משה שנטבעה ונחקקה בכל אחד מישראל וא"כ היה זה אחרי מתן תורה. וצ"ע ואפשר שניהם נכונים.

אבל השפלות של משה רבנו היא אצל כל אחד בבחי' שכיבה ומיתה, שכיבה רומז לפגם הדעת שממנה השפלות כנ"ל כי השכיבה הפך העומד על דעתו שזו התקיפות שיש בדעת שממנה השפלות. כי שפלות בלא התקיפות דהיינו להיות עומד על דעתו זו ענוה פסולה, כי השפלות אע"פ שמצד אחד היא סובלנות דהיינו שלא מתעקש על שום דבר אלא מניח להקב"ה להנהיג אותו ע"י בני אדם עד שנדמה כאילו אין לו דעת משלו, וכמבואר בימי מוהרנ"ת ח"א נו"י¹ אבל באמת זה רק שהניח עצמו להנהגת הש"י, אבל כשידע בברור רצון ה' אזי כל מה שמנע אותו, עומד על דעתו כנגדו בכל עז ותוקף וכמבואר בשבחי הר"ן אות ו'י"ט בעניין הנסיעה לא"י (שמיום שהבין שרצון הש"י שיסע לא"י נהג בתקיפות רבה כלפי בני ביתו ואחרי לג יום נסע). כי באמת השפלות היא דעת וחבור עימו ית' דהיינו בחי' תיקון המלכות בתכלית והמלכות היא לית לה מגרמא כלום אלא עושה עצמה רק כלי לקבל מלמעלה, אבל היכן שהיא מוצאת מי שמונע מלהמליך את הש"י, אזי נלחמת נגדו בכל הגבורות שלה (בבחי' הזהר כשאשה יוצאת למלחמה לא נשאר אבן על אבן). וזה בחי' העזות דקדושה שהיא רק היכן שמתעורר עזות דסט"א, כי עזות א"א להכניע אלא ע"י עזות כמבואר בתורה כב.

ולזהיות ולהקים את השפלות של משה זה רק ע"י תשובה הנובעת מבושה עצומה ומטלטלת אותו ומעירה אותו משינת עוה"ז הארוכה, כשמגלה את ריחוקו העצום מהש"י, כששומע תורה מהצדיק ומתלמדי שהם שרי ומנהיגי ישראל². וכן בתחיית המתים הטל תחיה שירד, יחיה את תורת משה שהיא השפלות של משה הנ"ל שימצא בישראל, דהיינו מה שנתעורר בו בחייו ע"י תשובה ולא נפגם ע"י גאוה גסות וישות.

¹ יש בזה מעשה מהרמב"ם שספרו לו על שיק ערבי מיוחד במדת הענוה ואמר שאין גוי עניו והלך ובדק אותו ורק ברגע אחרון לפני שעזב אותו נתברר לו האמת שעושה הכל בשביל כבוד. (הובא בספר אמרי דניאל (פלבני) ח"ב עמ' ריט)

² ימי מוהרנ"ת ח"א אות גו – ענה ואמר אצל השם יתברך הכל אפשר (פי כן היתה דרכו בקד"ש שלא היה מתעקש על שום דבר עם שום אדם)

³ שבחי מוהר"ן – אות ו' – בערב חג הפסח (שנת תקנ"ח לפ"ק) וכו... נתודע לכל באי אליו שבודאי יסע לארץ ישראל! וכאשר שמעה אשתו זאת שלחה בתה אליו לשאל אותו איך אפשר לו להניח אותם, מי יפרנסם. והשיב כך: את תסעי למחותך, אחותך הגדולה יקח אחד אותה להיות בביתו משרתת קטנה שקורין ניאנקע, אחותך הקטנה יקח אחד אותה לביתו מצד רחמנות (מא). ואמך תהיה משרתת קעבין, וכל מה שבביתי אמכר הכל על הוצאת הדרך: וכאשר שמעו זאת בני ביתו געו כולם בבכיה ובכו כמה ימים. ולא היה לו שום רחמנות עליהם ואמר כי לא סגי בלאו הכי יהיה איך שיהיה הוא יסע בודאי, כי רובו כבר הוא שם ומעוטא בתר רובא אולא (ואמר בזה הלשון: ווארין די גרעסטע העלפט איז שוין דארט וכו'). ואמר: "אני רוצה לנסע לארץ ישראל ואני יודע גדל המניעות והעכובים שיהיו לי על זה בלי שעור ועקר. אך כל זמן שהנשמה בקרבי, כל זמן שיהיה לי רוח חיים באפי אמסר נפשי ואסע בכל כחי לשם, וכל עוד נפשי בי אסע לשם. (שמואל א ג יח): "זה הטוב בעיניו יעשה:"

³ בזה לכאורה יש סתירה בלשון רבנו כי בכלליות מהלך התורה משמע שהורת ישראל בתשובה ע"י חדושי תורה זה דרך השרים ואילו הצדיק מחזירם בהסתכלות בלבד אלא שבתחילת התורה אמר ששמיעת תורה מפיו מעלתה הרבה יותר גדולה ובסוף התורה אמר שזה הכלל לדעת אם שמע תורה מפי צדיק אמיתי אם זכה ע"י לבושה ולשפלות. ואולי כוונתו שהשומע מהשרים כיון שחדושי תורה היא מהתנוצצות המח ש"י הסתכלות הצדיק בהם, אזי גם השומע מהם נחשב כשומע מצדיקי אמת בבחי' כל המחובר לטהור טהור.

עפ"ז מבאר מוהרנ"ת דנמצא שבכל אחד מישראל יש בחי' משה רבנו ובכל אחד מישראל יש נקודת צדיק ובחי' מלכות שאינה בחברו כמבואר בתורה לד. וע"כ כל ישראל ע"י שמסתכלים זה בזה באהבה אפשר שיתנוצץ מוחם זה מזה כמבואר בלק"ה/כ"א, וזהו שאמרו חז"ל או חברותא או מתותא, כי ע"י חברותא יכול לזכות לשפלות דהיינו תחיית המתים כנ"ל.

ובפירוש הפרפראות לחכמה על תורה זו מבאר שגם בהסתלקות הצדיק יש בחי' הנ"ל לראות את עצמו עם הצדיק ע"י שלומדים בעיון את התורה של הצדיק כי פניו ושכלו ונשמתו ודעתו נמצאים בספריו כמבואר בתורה קצב/כ"ב. ומשמע מדבריו שע"י העיון בספריו נעשה גם בחי' הסתכלות הצדיק בו.

וכל אחד מישראל צריך להיות שר לכל הפחות שר על עצמו וגם התמנות זו צריך לקבל מהצדיק כי צריך לזה התנוצצות המח ושפלות ותשובה ובושה ועי"ז לקבל כח מלוכה דהיינו תקיפות גדולה נגד כל המונע מהמלכת הש"י.

עד כאן ההקדמה

תורה עב [כ"ג]

תורה זו לא פתח רבינו לא בפסוק ולא במאמר חז"ל רק קרא לה חיים נצחיים, ועיין לק"ה ערלה ה' ג' שמוהרנ"ת קורא לתורה זו באר חפרוה שרים (פסוק מפרשת חקת) וכמבואר בסוף התורה שרמוז בפסוקים אלה כיצד השרים מביאים את ישראל חיים נצחיים.

אבל מבואר בה כמה פעמים שהיא ביאור על הפסוק ואתה תחזה וכו', שיעץ יתרו חותן משה למשה כשראה אותו שופט לבדו את ישראל/כ"ג, דהיינו כיצד הצדיק יכול בהסתכלות לבד להביא את האדם לשפלות שהיא החיים נצחיים. נמצא שואתה תחזה ובאר חפרוה שרים בשניהם יחד דייקא רמוזה כל התורה הזו.

וחיים נצחיים היא המטרה שאליה שואף כל איש ישראל ולזה צריך להיות שומע תורה משרי ומנהיג ישראל האמיתיים ולראות עצמו עם הצדיק האמת וכ"ש אם יכול גם לשמוע תורה מפיו.

וזהו עצת יתרו "אתה תחזה" אתה דייקא שאתה זכית לרחוץ עצמך לגמרי מהתאוה וזכית לפרישות יתירה ואין לך יחוד דלתתא כלל לכן אתה דייקא "תחזה אנשי חיל" לעשותם עי"ז שרים ומנהיגים אמיתיים על ישראל, כי רק אתה בהסתכלות לבד יכול להביאם למדרגת שרים מנהיגים להיות כל אחד איש אש רוח בו שידעו להנהיג כראוי כל אחד עדה הראויה לו מישראל.

ולמעשה היא עצה לכל אחד שצריך התקשרות לצדיק כדי לזכות למלכות על יצרו כדי להנהיג עצמו לחיים נצחיים

^{כ"א} לק"ה ברכת ראייה ושאר ברכות פרטיות א' – וְאָף עַל פִּי שֶׁהֶעֱקָר הוּא הַצְּדִיק הַדּוֹר בְּחִינַת מֹשֶׁה שִׁישׁ לוֹ זֶה הַכֹּחַ שֶׁעַל יְדֵי רְאִיתוֹ לְבַד מִתְנוּצֵץ הַמּוֹחַ וְכוּ' עַד שֶׁיִּהְיֶה זֹכֵיךְ עַל יְדֵי זֶה לְבְּחִינַת תְּחִיַּת הַמֵּתִים כִּנ"ל עִם כָּל זֶה בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ נִקְדָּה טוֹבָה שֶׁהִיא בְּחִינַת צְדִיק, כִּמְבֹאָר בְּדַבְּרֵי רַבְּנוֹ זְכוֹנוֹ לְבִרְכָה בְּמָקוֹם אַחֵר (בְּסִימָן לד). וְהַנִּקְדָּה טוֹבָה הַזֹּאת שֶׁהִיא בְּחִינַת צְדִיק, הוּא בְּחִינַת מֹשֶׁה, כִּי מֹשֶׁה רַבְּנוֹ הוּא כְּלִיּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא מִתְפַּשֵּׁט בְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ בוֹ בְּחִינַת צְדִיק בְּחִינַת מֹשֶׁה וְכַמוֹכָן גַּם כֵּן בְּמֵאמְרֵי הַנ"ל וּבְמָקוֹם אַחֵר (בְּסִימָן כו בְּלִקוּטֵי תְּנִינָא), שֶׁמֹּשֶׁה רַבְּנוֹ מִתְלַבֵּשׁ בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְעַל כֵּן גְּדוֹל הַשְּׁלוֹם וְאַהֲבָה שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁתּוֹב וְאַהֲבַת לְרַעְיָהוּ כְּמוֹף וְאִמְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא זֶה כָּל גְּדוֹל בְּתוֹרָה. כִּי עַל יְדֵי אַהֲבָה שֶׁבֵּין אֶחָד לְחֵבְרוֹ עַל יְדֵי זֶה נִכְלָלִין זֶה בְּזֶה וּמֵאִירִין זֶה בְּזֶה וּמְקַבְּלִין דִּין מִן דִּין. כִּי עֶקֶר אַהֲבָה הִיא, שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֵין זֶה אֶת זֶה כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב רַבְּנוֹ זְכוֹנוֹ לְבִרְכָה בְּמָקוֹם אַחֵר (בְּסִימָן קפג) עַל מֵאמְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה סְנֵהֲדָרִין הֵיטְהֵב כְּחֻצֵי גֶרֶן עֲגֵלָה בְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֵין זֶה אֶת זֶה. שֶׁעֶקֶר אַהֲבָה שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֵין זֶה אֶת זֶה שְׁלֵא יוֹכְלוּ כָּל אֶחָד לְסַבֵּל כָּלֵל שְׁלֵא יִרְאֶה אֶת חֵבְרוֹ וְכוּ' עַיֵן שָׁם.

^{כ"ב} וּבְלִק"ה תְּפִלִּין ו' כו ביאר שקריאת המגילה בפורים היא בחי' לראות את עצמו עם הצדיק כמבואר בתורה קצב, וכתב הפל"ח אות ב' – מובן משם שכשמעיינין היטב לשם שמים בספרים הקדושים של הצדיק האמת, ומתבוננין היטב בנפלאות נוראות השגתו הקדושה, ובנעימות אמיתת דבריו ועוצתיו הקדושים והתמימים וכו', על ידי זה ממשיכין התיקונים המבוארים בפנים שזוכין על ידי ראיית פני הצדיק, כי בהספרים הקדושים הנ"ל שם מאיר פניו ושכלו ונשמתו של הצדיק וכו':

^{כ"ג} נאמר בשבת פרשת יתרו שנת תקע בבקר אחר סעודת שחרית (חי"מ נט) ועיין חיי מוהר"ן סימן מה ועיין שיש"ק ח"ב סימן רפז.

^{כ"ד} עיין זבחים קטז שנחלקו אם יתרו בא לפני או אחרי מתן תורה ועיין תורה מוז תנינא שיתרו היה בחי' קליפת נגה שמסתלקת כששומעת ישועות ישראל ושם כתב רבינו שמבאר למ"ד שיתרו בא והלך לפני מתן תורה. ועיין פרש"י שמות יח יג שסובר שגם למ"ד שבא קודם מתן תורה לא הלך אלא בשנה שניה (דהיינו אחרי מתן תורה) דאל"ה לא שייך שיאמר לו משה שהעם באים אלי לישמע את החוקים הרי עדיין לא ניתנו. ורבינו בתורה מוז מבאר למ"ד שמדובר בחקים שקבלו במרה וצ"ע.

דע שלראות/כ"ו א"ע – את עצמו/כ"ו עם הצדיק האמת דהיינו שמסתכל בצדיק והצדיק מסתכל בו הוא ג"כ דבר גדול מאד [כ"ו] דהיינו ההסתכלות לבד אפילו בלא שישמע ממנו תורה היא תועלת עצומה כפי שיתבאר לקמן שע"ז זוכה להתנוצצות המוחין דהיינו חכמה ורוח אלקים כח הנהגה ומלכות ולחדש בתורה וע"ז לבושה וע"ז לתשובה וע"ז לחיים שקם לתחיה השפלות של משה רבנו הטמונה בו שע"ז זוכים לחיים נצחיים לעתיד לבא. **בוודאי כשזוכין לשמוע מפיו תורה, הוא מעלה יתירה כפי שיבאר בסוף התורה שע"י חדושי תורה של תלמידי הצדיק נמשך בושה וע"ז תשובה וע"ז שפלות, וכ"ש שע"י שמיעת תורה מהצדיק האמת שנעשה כל זה ביתר שאת ועוד יש בשמיעת תורה מהצדיק גם המעלות הנזכרות בתורה י' ותורה כ' שהצדיק מזכך את השומעים ומעלה אותם בעיבור להוריד תורה נמצא יש להם חלק ממש בתורה ממילא משפיע עליהם הרבה יותר. אבל גם כשאין שומעין תורה, הראיה לבד שזוכין לראות א"ע עם הצדיק הוא ג"כ טוב מאד. דיבור זה מבואר בשיחות שאמר רבינו לצדיק גדול/כ"ו שישב עימו בסעודת שבת ואחרי זמן רב שישבו בשתיקה פתח רבנו ואמר כנ"ל, והמשיך לבאר דבריו:**

כי ע"י שרואין את עצמו עם הצדיק הלשון "את עצמו עם הצדיק" משמע שצריך לצרף לזה הסתכלות בצדיק/כ"ט, ובאמונה דייקא/ל' נמצא ששתי ההסתכלויות גורמות, דהיינו האדם בצדיק והצדיק באדם. וכן מבואר לקמן שצריך למרק שתי חזיונות, כי התאוה הידועה היא פגם העינים וביאר הפל"ח שהכוונה לשתי הסתכלויות כנ"ל, נמצא שתועלת ההסתכלות בצדיק היא כפי מה שרוחץ עצמו מתאוות ניאוף ובעיקר שמירת עינים ע"ז מקבלין גדולה דהיינו כח הנהגה ומלכות ושררה. ועיקר הגדולה היא שפלות [ל"א]/ל"ב דהיינו שהצדיק מעורר בו שפלות וע"ז זוכה לגדולה. כי הגדולה שורה במקום השפלות כמו שמצינו אצל הש"י כל מקום שאתה מוצא/ל"ג השגת והתגלות גדולתו של הקב"ה בעוה"ז כגון חכם אמיתי/ל"ד ובעל מופת שמגלה שהקב"ה מנהיג את העולם, שם אתה מוצא ענוותנות/ל"ה דהיינו שאתה מוצא שהיא שורה אצל השפלים דייקא {מגילה לא.} [ל"ו]/ל"ז, כי עיקר הגדולה והמלכות היא שפלות כמבואר

כ"ה כאן נקט לשון ראייה ולקמן לשון לחזות ועיקר הלשון שנקט היא הסתכלות אבל הבטה לא נזכר כאן כלל.

ועיין תורת משה לחת"ס עה"פ והביטו אחרי משה (שמות ג ח) וזה לשונו שם – דידוע הבטה פירושו הסתכלות הרבה מאוד וראייה פירושו ראי' בעלמ' והנה הרואה פני חכם מחמת יראת הכבוד והתרוממת בוש הוא להסתכל בו בפניו ודי לו בראייה בעלמא אבל בעלי קנאה ועין הרע המה מסתכלים בדבר ובאיש הזה הרבה מאוד כידוע טבע בעלי עין הרע ויען דכתיב והביטו אחרי משה עד בואו האהלה ולא ויראו לכן תרגם יונתן כפשוטו לגנאי דהסתכלו בו הרבה בעין הרע דמשמעות הקרא הכי הוא ויפה אמרו חז"ל לגנאי כדאיתא פי' כדמובח מפשטות הפסוק.

כ"ו עיין מעדני מלך בשם משה ברסלבר שביאר עפ"י תורה סו תנינא, עוד ביאור אולי אפ"ל לשון הסתכלות חזק בכל עצמיותו כי שוריא דעינא בליבא תליא לכן צריך הסתכלות עם התפעלות הלב.

כ"ז הלשון – את עצמו עם הצדיק – פי' אג"ש (בשם ר' משה ברסלבר) גם עפ"י תורה סו תנינא ע"ש ש"ש הסתכלות בצדיק רואה היכן אוהו במדותיו בעצמו

כ"ח וכפי שיתבאר לקמן בדי"ה ויש מח כללי שגם צדיק גדול מאד המח שלו נחשב פרטי כלפי המח של צדיק הדור שהוא המח הכללי וצריך לקבל ממנו.

כ"ט עיין תורה ד' שהסתכלות בצדיק מבטל מדות רעות הבאות מדומם צומח דהיינו עצלות ותאוות. ושם בתחילת ביאור הרב"ח מבואר שהסתכלות היא התקשרות. ולקמן מבואר שצריך לזה רחיצה מתאוות ניאוף.

ל' כמבואר בלק"ה תפלין ו' יב שהסתכלות בלא אמונה אינה הסתכלות.

ל"א עיין תוספתא וזהר חיי שרה קב"ב: ושלה קסח סע"ב מאן דאיהו זעיר איהו רב

ל"ב וזהר שלח דף קסח. – אי רבי אי רבי הוי רבי רבי, פמה חדותין מלין מגו רב מתיבתא כמה שמחים הם הדברים ששומעים מן ראש הישיבה, שאמר וקפא איהו מאן דאזער גרמיה בהאי עלמא אשוי מי שמשפיל את עצמו בזה העולם, פמה איהו רב ועלאה בההוא עלמא כמה הוא גדול ונעלה בעולם העליון, והכי פתח רב מתיבתא וכך פתח ואמר ראש הישיבה, מאן דאיהו זעיר איהו רב מי שהוא קטן בעיני עצמו הוא גדול למעלה, ומאן דאיהו רב איהו זעיר ומי שהוא גדול בעיני עצמו הוא קטן ושפל למעלה, וראיה לדבר דכתיב ויהיו (דף קסח ע"ב) חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, הנה מאה דאיהו חשבון רב מאה שהוא חשבון גדול, כתיב ביה "שנה" בלשון יחיד, דהיינו זעירו דכתיב שבע שנים שהיא שנה אחת הקטין את מספר מאה, שבע דאיהו חשבון זעיר, אסגי ליה ורבי ליה שבע שהוא חשבון קטן, הגדיל והרבה אותו דכתיב שבע שנים בלשון רבים. תא חזי, דלא רבי קדשא בריה הוא אלא לדאזעיר בא וראה, כי אין הקב"ה מגדיל ומרומם אלא למי שמקטין ומשפיל עצמו, לא אזעיר אלא לדרבי ואינו מקטין ומשפיל אלא למי שמגדיל ומגביה עצמו, וקפא איהו מאן דאזעיר גרמיה בהאי עלמא אשוי מי שמשפיל עצמו בזה העולם, פמה איהו רב בעלויא בההוא עלמא כמה הוא גדול במעלה בעולם העליון.

ל"ג לשון מציאה הוא בהיסח הדעת. בכל מקום שמתגלה לך גדולתו ית' שם אם תחפש בוודאי ותמצא שיש בו ענין שפלות שזה הכלי להתגלות.

ל"ד עיין תורה עב חלק א' שחכם אמת אין לו נסיון כלל בתאוה הידועה וכן לקמן מבואר שלהתנוצצות המוחין הזו צריך לרוחץ עצמו מהתאוה ע"ש ובפל"ח שם.

ל"ה בתרו - ענוותנותו

ל"ו שם הגרסא גבורתו ועיין בסוף פסוקי ויתן לך שאומרים במוציא שבת ועיין עץ יוסף על עין יעקב במגילה שם כגרסת רבינו גדולתו. ועיין לעיל תורה ד אות ט ועיין תורה עא והגרסא שם

לקמן שכפי השפלות שמעורר בו הצדיק בהסתכלותו כך נעשה שר על יותר בני ישראל/ל"ו והעיקר להיות שר על עצמו.

לקמן יתבאר שע"י הסתכלות הצדיק עליו מתנוצץ מוחו בחכמה ועי"ז זוכה לשפלות ועי"ז לגדולה, ועיין תורה קצו שענוה בלא חכמה היא ענוה פסולה ועיין תורה קלה טבע בקטנות להתבטל בפני הגדלות. נמצא שעצם ההסתכלות בצדיק גורם לענוה אלא שהיא פסולה כיון שרק מתבטל בלא חכמה ועי"י שהצדיק מסתכל בו מתקן את הענוה להיות כראוי. והענוה כזו היא כלי למלכות כי מאן דאיהו זעיר איהו רב דהיינו המקטין עצמו למטה הוא חושב למעלה, ועי"ז מתלבשת בו מדת מלכותו ית' שהיא מדת כח הנהגה שררה ומלכות/ל"ז.

כי מדת המלכות היא מדה שיש בה תכונה כפולה שכלפי מעלה היא דלה ועניה בחי' שפלות ומכח זה מאיר בה גדולת הש"י ואזי האור הזה כל כך בוער בה עד שכל שאיפתה להבעיר את כל אותם שהיא מולכת עליהם להמליך את הקב"ה. ומצד זה המלכות היא בחי' גבורות ודינים. אבל המנהיג צריך לנהוג בשפלות וסבלנות בבחי' כי מרחמם ינהגם ולהביא כל אחד ואחד להמלכת הקב"ה כפי כוחו. נמצא שיש במנהיג שתי בחי' שפלות אחת ככלי לקבל מלמעלה ושפלות אחת בחי' רוח הנהגה ברחמים כלפי מטה. ואעפ"כ עיקר הנהגת המלכות היא תקיפות לעורר יראת שמים ולתת צורה ועיצוב לעם וכן כל אחד כלפי עצמו להיות תקיף נגד יצרו.

ולשפלות זוכים ע"י התנוצצות החכמה במח, כי חכמה אותיות כח- מה בחי' השגת מה כוחי, כי מהות החכמה היא ההשגה שאני קטן מלהשיג, וזה נובע מהשגת גדולתו ית', וכמבואר לקמן בתורה פג תנינא שהחכמה היא תכלית הידיעה שלא נדע בחי' "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני", דהיינו שהשגת החכמה היא עד כמה שאני משיג שהיא רחוקה ממני. ועי"ז מרגיש השפלות בלב כמבואר במ"א שגאוה נקראת רמות רוח וגסות לב דהיינו שהגאוה ושפלות הן מדות שבלב.

ולקמן מבאר שאת התנוצצות החכמה מאיר הצדיק לאדם במח בבחי' מלך אסור ברהטים, והביאור הוא שבתוך מרוצת מחשבות המח מכניס הצדיק וקושר השגת גדולת ומלכות הש"י דהיינו עד כמה שרוממותו ית' עצומה מלהשיגה. ועי"ז זוכה האדם לשפלות ונעשה כלי לגדולה והתמנות הראויה לו, דהיינו שיכול לקבלה בלא שיפגום בה ויקח הכבוד לעצמו, ועוד שידע לחדש חדושי תורה לאותם שממונה עליהם שע"י יעורר אותם לבושה ותשובה ושפלות (כפי שיתבאר לקמן).

כלפי מה שנתבאר לעיל שהגדולה היא השפלות, דהיינו שבעולם העליון נחשב גדול מי שהוא שפל וכלשון הזוהר מאן דאיהו זעיר איהו רב, מבאר כאן יותר את הטעם לזה כי עוה"ב הוא גבול ולכן החשיבות שם היא למי שכבר בעוה"ז יוצא מגבול וזה ענין השפלות,

ועיקר התחיה לעתיד שיעמדו בתחי' ויחיו חיים נצחיים, עיקר מה שיהי' נחיה ויקום בתחי', הוא השפלות של כ"א/א¹⁷. כי השפלות של כ"א וא', יהי' נחיה לעתיד ויקום בתחי'.

¹⁷ מגילה לא. – אמר ר' יוחנן כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כתוב בתורה (דברים י"ז) כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים וכתוב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה שנוי בנביאים (ישעיה נז-טו) כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש וגו' וכתוב בתריה ואת דכא ושפל רוח משולש בכתובים דכתיב (תהילים סח-ה) סולו לרוכב בערבות ביה שמו וכתוב בתריה אבי יתומים ודין אלמנות.

פשט הפסוקים משמע שכוונת חו"ל לומר שבכל מקום שכתוב גדולת הש"י סמוך לזה כתוב שהוא סמוך לשפלים דייקא ורבינו לומד את המאמר שגדולתו היא השגת גדולתו וזה מתגלה רק בכלי של שפלות.

¹⁸ וכן מבואר בתורה ע' ח"א שהתמנות על ישראל מקבלים מהצדיק כי הוא זוכה בה תחילה ע"י שזכה לתכלית השפלות

¹⁹ בתורה ע' ח"א דיבר מגדולה וכבוד ושם פרשנו שגדולה היינו כבוד וגם זה ענין שהוא גדול וחשוב בעיני אחרים, אלא שכאן נראה שמדגיש יותר שהגדולה היא היותו גדול וחשוב ומכח זה שולט ומולך. והטעם כי רבינו חוזר כאן כמה פעמים על הגדולה שזוכים ע"י הסתכלות הצדיק ומצדף לגדולה בכל פעם לשון אחר כגון גדולה ומלכות גדולה ושררה. אמנם גם בתורה ע' מבואר שתכלית הגדולה היא שמקבל עי"ז התמנות על ישראל מהצדיק עי"ש. עוד יתבאר לקמן שהגדולה היא מכח התנוצצות המוחין ועי"ז ניתן לו כח לחדש חדושי דאורייתא ומסתמא הכוונה לבאר לאותם שתחתיו את התורה על מנת לתת להם עצות כיצד להתקרב להש"י, שזה עיקר תכלית המלוכה על ישראל. וזהו שמבאר לקמן שצריך לזה איש אשר רוח בו כי רוח הוא ענין של ממוצע המקשר בין הקב"ה לישראל, והמנהיג צריך לדעת לקשר כל אחד כפי כוחו דהיינו להלך כנגד רוחו של כל אחד כמבואר לקמן.

²⁰ עיין ערבי נחל וישלח דרוש א' שמאריך בביאור דעת הפלוסופים הכופרים שהשכילו להודות במציאותו ית' ובהשארות הנפש ובוהו שעיקר ההשארות תלויה בזה שאדם מניח שכלו באלוקות אבל כפרו שתועלת המצוות והתורה להשגת עוה"ב. ומצטט את המשל שאמר הכוזבי בענין זה ומבאר עפ"ז את הפסוק אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני וכיוון כזה לביאור רבינו בזה שנתבאר בתורה פג תנינא. והכלל היוצא הוא שהשארות הנפש דהיינו עוה"ב תלוי עד כמה עושה רצונו ית' בעוה"ז בביטול ושפלות ולא הולך אחר שכלו. ועיין לקמן שהסתכלות הצדיק עי"ז מתנוצץ שכלו להשיג חכמה בבחי' מלך אסור ברהטים ועי"ז שפלות, ולפי המבואר כאן יבואר היטב ענין הזה שהשגה זו לאסור המלך ברהיטי המח הוא כמו לארח את הקב"ה בבית הדעת, תלויה רק עד כמה משיג שאינו משיג.

וזה לשונו שם באמצע הדרוש – ונספר לזה מאמר רבי יהודה הלוי למלך הכוזב שכפי הנראה היה ג"כ מכת הללו, ושאל לר"י הלוי, איך אתם אומרים שבשבת יש אצלכם השראת השכינה, היתכן שע"י אכילה ושתייה ושאר תענוגים שאתם עושים בשבת עי"ז יהיה השראת שכינה, ואדרבה האלהים רחוק

בבחי' [מא] הקיצו ורננו שוכני עפר, ודרז"ל (סוטה ה.) מדכתיב שוכני עפר ולא שוכני עפר התכוונו לומר שרק מי שנעשה שכן לעפר בחייו דהיינו שרק מי שמשפיל עצמו לעפר הוא יקיץ בתחית

מענינים אלו, ואי אפשר שיהיה השראת השכינה רק על פי הנהגותינו שאנו מובדלים ומופרשים מכל דברי עוה"ז, ומדבקם נשמותינו ומחשבותינו באלהות, עיי' נובל להמשיך עלינו כח אלהי. **השיבו דרך משל**, מלך אחד רצה באיזה פעם להתארח בעיר א', וכאשר נשמע לבני העיר דבר זה, היו שם שרים רבים ונכבדים וכל אחד היה חפץ שהמלך ילין אצלו, והלך כל אחד וקישט את ביתו ברוב עשורו כפי יכולתו ובכל כחו, וחשב שעיי' ייטב בעיני המלך ויתארח אצלו, והיה מחשב בדעתו בודאי אצלי יהיה המלך, והשר השני עשה עוד יותר, וכן כולם, כל אחד קיבץ כל אשר ביכלתו ופיזר כל הוננו ליפות את ביתו, כי לא נחשב כל הון ביתו נגד מה שילין המלך אצלו, והיה כל אחד מחשב שבדאי אצלו יתארח המלך. אכן המלך שלח פקודה לאותה העיר לאיש אחד שאינו עשיר כלל, וצוהו לתקן את ביתו באופן כך וכך, שיעמיד במקום זה השלחן ובמקומות אלו הספסלים, ודבר זה כאן ודבר זה כאן, והכל בדברים פשוטים קטני הערך, וכאשר תעשה כך אזי אתאכסן אצלך. ובהגיע פקודה זו נדררו האיש בשמחת לבבו ככל דברי המלך, לא נפל דבר אחד מכל אשר צוהו, ונתאכסן המלך אצלו. וכראות המלך טוב זירוזו של אותו האיש ושאינו מתעצל בכל ציוויו, והבין שמחת לבבו והכנתו לפניו, אזי אחר איזה ימים שלח לו מאוצרות המלך לקשט את ביתו כדי המלך כדי שיתאכסן עוד אצלו. ואח"כ שאלהו האיש, מדוע הנחת בתים של כל השרים האלו אשר קישטו ופיזרו כל הונם, ונתאכסנת אצלי וביתי ריקן מכל עושר. והשיבו, כי אלו השרים מצד שקישטו את בתים היטב אמרו בלבם כי אני ראוי שיתאכסן המלך אצלי מחמת שפיתתי את ביתי, נמצא נותנים גבול וקצבה לכבודי וגדולתי, ואלו היו אצלי וראו את כבודי ואת עשרי היו יודעים שאין זה נחשב לכולם לערכי, וא"כ איך אתאכסן אצלם בחושבם שעיי' מעט הונם אשר פזרו לכבודי ראויים הם וביתם שאוהיה אצלם, לכן בחרתי כך שאתה לא פיזרת שום עושר, ואתה מבין ויודע בעצמך שאין אתה כדאי לי רק שעשית פקודתי וציוויי מצד שצויתך, ועכ"פ יודע אתה שמה שנתאכסנתי אצלך הוא מצד חסדי וענותותי, ובראותי שאתה נודרות במצותי שלמתי לך מביתי כיד המלך, שאז תוכל להכין עצמך לכבדני מעט כראוי לפני המלך, משא"כ השרים אלו אף אם כולם פזרו כל הונם אין בזה די לכבדני אפילו מעט מן המעט.

הנמשל הוא, שהקב"ה מושב יקר בשמים ממעל, וחפץ להשרות שכינתו על בני האדם, וכאשר נודע זאת לבני אדם, עמדו הפילוסופים שהם שרים ונכבדים בעיניהם מצד חכמתם כי נבונותם, וקשטו את בתים שהיו מחשבתם נשמתם וחיותם ודבקו מחשבתם באלהות, וחשבו שעיי' ממשכים על עצמם כח אלהי, ועיי' יהיה להם השראת הנפש שישראל נפשם חי וקיים. ואמנם סכלים הם, כי איך אפשר שיתן אדם שכלו באלהות, כי אם יחקרו כל בני האדם בחקירות ושכליות לא יבינו ולא יהיה להם אפילו השגה מועטת באלהות, כי תכלית הידיעה שנדע שלא נדעך (בחינות עולם יג, לג) וכל מי שיתחכם יותר באלהות, אין חכמתו יותר מחבירו רק שהוא מבין יותר מחבירו שאינו יודע, ממילא אותם הסכלים שדבקו נפשם בחקירות אלהות וטעו לחשוב שעיי' ראוי שיאיר להם כח אלהי, ובאמת שקר בימינם, כי עיי' לא יהיה להם השראת שכינה, מאחר שחושבים שעיי' שעושים ראו שיש להם עלייה השכינה, ובאמת שכלם לאפס ואין נגד כבוד הבורא, ושכלם קטן מהכיל השגת כבודו אפילו מעט, ואם הש"י ישרה בהם הרי הם יתנו גבול לגדולתו ויחשבו כי באמת כבר השיגו אלהותו וגדלו, ולכן הש"י מרחיקם ומואסם, ובחר להשרות שכינתו בעם ישראל בשביל שהם ממעטים עצמם ומכירים שפלותם כמאמרם ז"ל (חולין פט א) על פסוק (דברים ז, ז) לא מרובכם, ושלא להם פקודתו היא התורה הקדושה, וכתוב בה פשוטי הענינים שיתנהגו כך וכך בכל דיני התורה, וביום השבת תתענגו, וכאשר אנו עושים זאת למען כבודו ולמען שצונו כך, הגם שאלו הדברים הם קטני הערך שהם עניני אכילה ושתיה, מי"מ הוא מתאכסן אצלנו, ואנו יודעים ומבינים שאין אנו ראויין לזה. וכאשר הש"י רואה איש יהודי שמזדרז במצותיו לבלתי הפרם, אזי יערה עליו רוח"ק ממרום, ואז עיי' רוח"ק שבא מאוצר המלך יוכל להשיג מעט גדולתו וכבודו, ואז יוכל להכין קצת את עצמו שיהיה כבוד לבורא ית"ש, והוא האיש אשר עיי' רוח"ק משיג נסתרי התורה. נמצא, אין דרך להשראת השכינה בנפש ולשום שלימות זולתי עיי' התורה, והפילוסופים שקר נחלום אבותם הבל ואין בם מועיל, עכ"ד.

ועל פי זה ביארתי פסוק קהלת ז' (כג) את כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. ויל"ד, דהיל"ל אמרתי אחכמה ואין אני חכם, דאז היה שפיר דבר וריפוכו, ומה אמר והיא רחוקה ממני, שאין כאן דבר והיפוכו. אכן הענין הוא, כי ביארו הספרים אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל עשיר בעשרו (ירמיהו ט, כב), ואין לו במה שיהיה חכם הנ"ל תכלית הידיעה שנדע שלא נדעך, א"כ כל מי שהוא חכם יותר אין זה רק שמבין יותר שאינו יודע, והוא בדרך משל מה שאמרו רז"ל (קה"ר א עה"פ ונתתי את לבי לדרוש כו') אין אדם מת וחצי תאורתו בידו יש לו מנה מבקש מאתים, כי בהיותו עני ואין לו פרוטה אין בא כלל על מחשבתו לעסוק בתענוגי עוה"ז, נמצא די לו במה שיש לו, וכשבא לידו פרוסת לחם הוא אצלו די והותר, אבל כאשר יש לו מנה רוצה להתנהג עצמו בגדולה במאכליו ומשקיו, רואה שאין זה מספיק לו מבקש עוד מנה, וכאשר יתאמץ להשלים חסרונו וקיבץ עוד מנה, ואז לא די לו שלא השלים חסרונו אדרבה הגדילו, כי חפץ עתה עוד במאתים, כי עתה ניתוסף עוד במחשבתו גאוה להתנהג בדרך עשירים, ממילא נחסר לו מאתים, וכאשר יש לו דרך משל אלף זוז נתגדל במחשבתו יותר וחפץ בפלטרין ותענוגי בני אדם ונחסר לו עוד אלף זוז, נמצא בעסק עשירות כל מה שישתדל להשלים חסרונו נגדל חסרונו. כך בענין החכמה והשגת כבוד הש"י, כי בתחלה בהיות לא ישים האדם אל לבו לא דעת ולא תבונה, אזי מה שידע שיש בעולם כראוי די לו בזה, ואין לו בדעתו ושכלו שום חסרון, וכאשר יתחיל להשכיל יכיר חסרונו וידע שאינו משכיל באלהות, ומשתוקק שיתגדל שכלו ואז יש, וכאשר משתדל להשלים חסרונו ומעמיק בחכמה כדי להגדיל שכלו, אזי לא די שלא השלים חסרונו אדרבה הגדיל חסרונו יותר, כי עבור שנתחכם יותר מבראשונה ממילא יודע עתה שאינו יודע יותר ממה שידע בראשונה שאינו יודע, והא תכלית הידיעה שנדע שלא נדעך, נמצא החכם יותר אינו רק שמכיר יותר חסרון ידיעתו, ועיי' נמשך מדת ענוה, כי כל מה שחכם יותר הוא שפל יותר כי מכיר חסרונו יותר, ומהו נמשך שמששה רבינו ע"ה מצד שהיה חכם יותר מכל בני האדם נאמר עליו (במדבר יב, ג) שהיה עניו יותר מכל האדם אשר על פני האדמה. והוא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו, כי במה יתהלל אחר שכל שהוא חכם יותר הוא מכיר חסרונו יותר, ולפי גודל חכמתו גודל חסרונו, נמצא כל מה שיוסיף דעת יוסיף מכאוב ויגון על חסרון והעדר ידיעתו, ולכן אל יתהלל החכם בחכמתו כמו שאל יתהלל העשיר בעשרו, כי כל עוד שמוסיף עושר ומשתדל להשלים חסרונו יגדל חסרונו יותר, כן הענין בחכמה וק"ל.

היוצא מכל הנ"ל, כי בידיעת אלהות עיקר החכמה הוא רק להבין שהאדם רחוק מהשיג בו אפילו מעט מהמעט, באופן שבזה נדחה דעת הפילוסופים הנ"ל שיהיה השראת הנפש עיי' פילוסופיא אלהות השכל והמחשבה באלהות דהא זה אי אפשר. ויתכן שיותר שהיה קהלת חכם בכל מדע, עלה לבבו בתחלת ימיו מחשבת הפילוסופיא הנ"ל, והוטב בעיניו הדבר לפשו באלהות עיי' פילוסופיא וחקירת אלהות בלי אמצעות התורה, אכן כשהשכיל היטב בחקירות אלהות והשיג כי סוף כל הידיעה הוא העדר הידיעה, אז ראה שדבריהם שקר ואי אפשר לשום שלימות בלי אמצעות התורה. והנה בכל ספר קהלת דיבר אופני השגת שלימות האדם, לז"א אח"כ, כל זה נסיתי בחכמה, ר"ל כל השלימות הנ"ל וצורך עניני האדם לשלימות והשראת הנפש נסיתי שיהיה עיי' חכמה ופילוסופיא וחקירת אלהות, אכן אמרתי אחכמה, שהייתי סובר בדעתי שאתחכם בידיעת אלהות, ועתה אני רואה והיא, ר"ל עיקר החכמה הוא לידע שרחוקה ממני, וישוב תיבת והיא על תיבת אחכמה, ר"ל שאני אמרתי בלבי שאהיה חכם ואח"כ בחקרי ראיתי שתכלית החכמה הוא הריחוק ממני, וא"כ הבנתי שאי אפשר שום שלימות בלי דיני התורה והעסק בה תמיד, וק"ל.

כ"א * ישעיהו כו יט

כ"ב סוטה דף ה. – וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער (איתו מקיץ נחמית המחס) שנא' (ישעיהו כו יט) "הקיצו ורננו שוכני עפר" שכבי בעפר לא נאמר אלא שכני עפר מי שנעשה שכן (מספיל עמו) לעפר בחייו. עיי' ש תוס שמקשה מדוע לא נזכר בסנהדרין במשנת אלו שאין להם חלק לעוה"ב ומונה התוס' עוד מתי חו"ל ועמי הארץ שגם לא נזכרו שם אע"פ שאין להם חלק.

עיינ בנייהו בן יהוידע – שם אין עפרו ננער. קשה איך בשביל גאוה לא יקום בתחיית המתים, ואם כן לא שבקת חיי לכל בריה, דרוב בני אדם נכשלים בגאוה. ועוד הוה ליה למימר אינו קם בתחיית המתים, ואמאי נקיט ננער.

המתים. **כי עיקר התקומה בתחיה יהי' רק להשפלות, שהשפלות של כ"א וא' יהי' נחיה ויקום בתחי' לעתיד** והסיבה לזה היא **כי תענוג עוה"ב אי אפשר לנו להשיג עכשיו. וזה מחמת שאנו עכשיו בגבול, וכל דבר שיש לו גבול א"א לו להשיג תענוג עוה"ב הרוחני** אבל עוה"ב הוא רק תענוג רוחני לכן לא שייך בו גבול וכיון שכל תענוג עוה"ב הוא רק מכח מה שמכניס בעוה"ז של גבול כמחז"ל כל הטורח בערב שבת אוכל בשבת ומי שלא לא. נמצא שכל הטרחה בעוה"ז מוכרח שהיא רק בעניין הזה כיצד להתגבר על הגבול שהוא מהות עוה"ז, וזה מבאר כאן רבינו שע"י שפלות וענוה מתגבר על גשמיות וגבולי העוה"ז, ומשמע מזה ששפלות וענוה עד עפר מהותה היא יציאה מגבול דהיינו יציאה מכל הבלי וגבולי עוה"ז והיינו ז' בעטלערס שסיפר עליהם רבנו הכלול מכולם דהיינו העיור וחרש וכו' מעוה"ז לגמרי, ועיין כתובות קיא: ¹²¹) כיצד יקומו בתחיה כחטה הצומחת מהארץ, וי"ל עומק הכוונה בזה כי הצמיחה קדם לה זריעה ואין צמיחה אלא מכח הרוחני שבזרע ¹²²) כי גשמיות הנזרע נרקב ¹²³), וזהו דאיתא בגמ' אין התורה מתקיימת אלה במי שממית עצמו עליה ובאבות מוז דברים שהתורה נקנית בהם על הארץ תישן ומים במסורה וכו', כי התורה היא הכלי וחלוקה דרבנן להשגת תענוגי עוה"ב, לכן את פנימיות התורה משיגים רק ע"י הכנעת הגוף, כללו של דבר הכנעת הגוף המגושם הוא השפלות וענוה שעל ידה יקום בתחיה. ועיין טל אורות ח"א פ"ה אות ג' משל הגרעין הנזרע בארץ מבאר שהרע של ד' יסודות מכלה את הרע, כי אין להרע שליטה אלא ברע בעצמו, דהיינו בגוף הדבר אבל לא ברוחניות המלוכשת בו, והתחדשות הצמח החדש הוא רק מכח הרוחניות המלוכשת בגוף שרק היא נשארה והכי נמי י"ל שצרת הגוף עושה צורה לגוף כי הצרה היא בחי' רע ואין לו כח לכלות אלא את הגשמיות המלבישה ומכסה את הצורה, ואדרבה עי"ז הצורה מתגלה יותר, והיא תקום בתחיה. וכדי לצמוח בעוה"ב צריך לזרוע את הגוף בעפר עוה"ב ורע מכלה רע ולא נשאר אלא עצם הלוח ¹²⁴) ומסתמא גם היא רק הרוחניות שבה בחי' האמת שטמן בה האדם ע"י שפלותו. וזהו והאיש משה עניו פרש"י שפל וסבלן, כי מדות אלה הן רק מכח הכרת האמת ¹²⁵).

ונראה לפי רבנו שאין הכוונה שאם יש בו גאווה לא יקום אלא להפך כמה שפלות שכן יש בו רק היא תקום, דהיינו שרבנו מדבר מהצד החיובי ולא על הצד השלילי המונע שהוא לכל היותר יתכלה בגהנם אבל העיקר זה מה ישאר אחרי הגהנם. וזהו שנקט עפרו ננער כי לא מדבר על הגאווה אלא על השפלות עד עפר שבו.

אבל בוודאי שאין מקום בעוה"ב לגאווה או כל איזה גסות וגובה לב הנובע מיישות וכמבואר בסוטה ה. שם – אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנא' מלשני באתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל.

דבשלמא בעוה"ז עולם השקר שבו המציאות הנגלית היא לכל מה שמעלים את הקב"ה יש מקום לשקר להתקיים דהיינו שאדם אפשר שיחיה כל ימי חייו בדמיון שהוא המקיים את עצמו ואין לו ח"ו צורך בהקב"ה, (שבעיקר זה מתבטא בתאוות ממון) אבל בעוה"ב עולם האמת שם כל המציאות הנגלית היא הש"י והשייכות שלי לשם היא רק עד כמה שיש לי איזה שייכות לדביקות עימו יח'.

¹²⁶ א"ר חייא בר יוסף עתידין צדיקים שמבצבצין ועולין בירושלים שנאמר (ותהילים עב-טז) ויציצו מעיר כעשב הארץ ואין עיר אלא ירושלים שנאמר (מלכים ב יט-לד) וגנתי אל העיר הזאת וא"ר חייא בר יוסף עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהן ק"ו מחטה מה חטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושיין צדיקים שנקברו בלבושיהן על אחת כמה וכמה.

ועיי"ש תוספות – בלבושיהן. משמע בלבושיהן שנקברו דהיינו תכריכין אבל בירושלמי דהנושא אמר רבי לבניו מעטו בתכריכין שעתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן משמע מעטו בתכריכין שעתידין צדיקים שלא יעמדו בתכריכין אלא בלבושיהן מחיים: (תוספות)

¹²⁷ עיין מזה בתורה טא מה שהארכנו בסוד אבן השתיה עפ"י תפארת יהונתן שהיא בחי' עצם הלוח של עולם התהוה, שממנו קם לתחיה עולם התיקון שלנו.

¹²⁸ **ועיין ביצה לא. הטעם שביצת טרפה מותרת, כי אימת גדלה, לכי מסרחא, ואז עפרה בעלמא הוא. וביאר בספר דברי ישר ואמת קונטרס א אות יב שא"א בשום אופן בעולם שיבוא ממציות למציות אחר אם לא שיבוא לאין דהיינו המציות דביני ביני ואז הוא אין. ואין אדם יכול לעמוד עליו כי הוא בא למדרגת אין כמקודם הבריאה ואז נברא בריה חדשה כמו מביצה לאפרוח אותו רגע שנגמר כליון הביצה קודם התחלת התהוות אפרוח הוא אין והוא היולי בפלוסופיא שאין אדם יכול לעמוד עליו כלל כי הוא כח קודם הבריאה ונקרא תוהו וכמו כן הזרע הצומח וכו' לא יתחילו לצמוח עד שנאבד אותו הזרע בארץ וכלה מהותו כידוע כדי שיבוא לאין שהוא מדרגה שקודם הבריאה והוא נקרא חכמה כלומר מחשבה שאין לה התגלות ואח"כ מזה נברא כי "כולם בחכמה עשית" ומה שאמר בגמ' עפרא בעלמא הכוונה היולי נקרא עפר על דרך מה שנאמר בקהלת ג' כ' הכל היה מן העפר" שהוא היולי כנודע ונקרא עפר מפני שהוא היולי לדברים החמריים וזהו הכל היה מן העפר כלומר היולי והכל שב אל העפר דהיינו היולי.**

¹²⁹ **לוח שמה של העיר שלא דברו בה שקר ולא מתו בה – ועיין זרע נח דף סט. וח"ב דף כח: וח"ג דף רכב. ובספר הלכות תחילת שופטים הנ"ל. ועיין בר"כ ג'. וספר הברית ח"א מאמר יא פ"י. ספר הציוני עה"ת פ' תולדות (ד"ה מצאתי לחכם אחד) ועיין זוהר ח"א מדרש נעלם שם דף קלז. – שעצם הזה נקרא רמאה. גם יעקב אמר אחיו אני ברמאות אע"פ שמדתו אמת ואח"ל שלא מת. ואיתא בספרים שהעצם הנ"ל נקרא לוח ע"ש שאינו מת כהעיר לוח הנזכרת בספר שופטים ובסוטה מו: שבשום חרבן לא נחרבה ובה אין רשות למלאך המות ועיין סנהדרין צו. המעשה באתרא דקושטא שמה, שלא מת בה אדם כיון שלא דברו בה שקר. (מ"מ שצינתי בתורה פה תנינא)**

והביאור כי נצחיות יש רק לאמת וזה תתן אמת ליעקב ואיתא בחז"ל יעקב לא מת. משמע שעיקר הכרת האמת היא הענוה והשפלות שנובעות ממנה. דהיינו שהענוה היא מתוך הכרת האמת שהקב"ה נמצא מאד ומוזה מתאפס האדם ונעשה עניו ושפל.

¹³⁰ **ועיין תורה קנא – ועקר גדל ההשתוקקות וההתלהבות של משה רבנו, עליו השלום, שהיה מתלהב לארץ? ישראל כל פה, היה רק שבביל מדה זאת של אריכות אפים, מחמת שראה ששם בארץ ישראל זוכין לבחינת ארץ אפים פנ"ל. וזה שאמרו רבותינו, וכוונם לברכה**

עתה יבאר ששבת קדש העונג שבה דהיינו הפנימיות הוא בחי' עוה"ב, נמצא שזוכים לה כמו שזוכים בחיי עוה"ב/מ^ט ע"י שפלות. ועיין בהקדמה לתורה נט על דברי רבינו שהשבת היא עיגולא וריבוע ביארנו ששבת היא בחי' חלל פנוי לששה ימים שאחריה. כי שבת היא צורה כלפי חומר ימי הששת ימים דהיינו שגם בשמירת שבת שמירה דייקא ומניעה מעשיה, נעשה ענין של חלל פנוי לבריאת מציאות חדשה דהיינו ששה ימים חדשים, וכמבואר באור החיים בראשית ב' ג' מ^ט שכל שבת היא נעשית נפש לששה ימים נוספים ומכאן זה כל שבת נבראים ששה ימים/ו חודשים בלבד ולא יותר.

דהיינו שמצוות שבת שנצטוונו היא שקודם לכל שישה ימים נעשה חלל פנוי מעסקי עוה"ז דהיינו מתאוות ממון שהיא עיקר הגבול והניתוק מהקב"ה (כי בניאוף ואכילה מצד עצם מהותם הם דייקא חיבור נשמה וגוף אבל תאוות ממון מהותה ניתוק, כי כל עסקו במחשבה דבור ומעשה הוא השגת ממון לבטוח בו ולהסתדר ח"ו בלי הקב"ה) לכן אע"פ שבכל התאוות צריך להתקדש ובפרט בשבת, אבל מצד ההלכה שניתנה גם לאיש ישראל הפשוט ביותר מה שאסרה תורה זה רק תאוות ממון ואפילו במחשבה, כי עיקר תאוות זו היא במה שתופסת את כל המחשבה של האדם בלי ניחא כלל, בבחי' כסף תועפות לך דהיינו ששכלו תמיד מעופף וחושב כיצד להשיג עוד כסף. וזהו שמבואר בסיפורי מעשיות מעשה מבעל תפילה שאת המדינה של תאוות ממון היה קשה ביותר מכל הכתות להחזיר בתשובה. ועיין מזה בתורה כג בהקדמה אריכות בזה.

ובעומק יותר נ"ל לדייק לשון רבינו גם עונג שבת הוא מעין עוה"ב, ועוה"ב הוא כבר הקו שבתוך החלל כי זריעת הגוף בקבר הוא החלל הפנוי כנ"ל ותחיית המתים היא ההתחדשות שבתוך החלל, נמצא שגם עונג שבת שהוא מעין עוה"ב הוא כבר ההתחדשות שאחר החלל, לכן אולי צ"ל שהעונג שבת אע"פ שהוא בתוך השבת אבל הוא ענין חדש שנעשה בתוך החלל של השביתה של שבת, שכפי השביתה מתאוות ממון (וכן בכלליות כל יציאה מגבול) ששובת בליבו אפילו בהרהור, כך עושה מקום בליבו להמשכת קו של חידוש שהוא העונג שבת, שהוא הדביקות בו ית' מעין עוה"ב.

ועיקר שמירת שבת היא השביתה דייקא בחומרא הגדולה ביותר וכל הפוגם בחלל הזה דינו במיתה החמורה ביותר דהיינו סקילה. (כי מי שלא נעשה שכן לעפר הרך אזי נידון ע"י האבן הקשה לרכבו) והשביתה היא שעושה חלל, שבתוכו יוכל הקב"ה להאיר לו בחי' עונג שבת, וכמה שמצליח לעשות חלל יותר מושלם כך אפשר להאיר לו יותר ענג שבת, שהיא המדרגה הגבוהה ביותר כמבואר בספר היצירה אין למעלה מענג ולמטה מנגע, זה לעומת זה הנגע מבואר בכהאריז"ל שהוא הסתרת החכמה והארת האלוקות בו עד שנעשה טמא בטומאה החמורה ביותר שחי יכולטמא (כי מצרע מטמא אפילו באהל), ולעומתו הענג הוא הרגשת התענוג היותר גדול שיש מהחיבור עמו ית'.

ונמצא שעיקר החלל שנצטוונו לעשות בשביתה השבת זה מתאוות ממון. נמצא שעיקר העונג שבת תלוי עד כמה עושה חלל מתאוות זו. ולכן המענג את השבת ביארו שמוציא על הוצאות שבת יותר מיכולתו/כא' ועפ"י הנ"ל הביאור כי ע"ז מבטל מעצמו תאוות ממון כי מפזר כסף על שבת (כ"י סימן רמב בשם מהר"י אבוהב) כמו שיהיה

(סנהדרין ק"א): "וימחר משה ויקד ארצה וישתחו", 'מה רצה ארץ אפים ראה'. הינו פנ"ל, כי מחמת שראתה פניו אפים שהיא תלוי בארץ ישראל פנ"ל, על פן 'ויקד ארצה', שהיה לבו בוער לארץ ישראל, כדי לזכות לארץ אפים פנ"ל. וזה שאמרו שם: 'יחד אמר אמת ראה מר אמר חזק וימר אמר חזק ולא פליגי', כי ארץ ישראל היא פנינת אמת כמבאר במקום אחר (תורה מז). ומסיק שם בגמרא שמע מנה ארץ אפים ראה, פי עקר הוא פנינת אריכת אפים פנ"ל:

^מ תורה זו נאמרה בשבת בבקר ואולי גם זה הטעם שמבאר בה את העונג שבת כידוע שכל המאורעות שנשמכו לאמירת כל תורה נכללו בה.

^{מט} אור החיים בראשית ב' ג' – כי העולם היה חסר הקיום עד שבאתה שבת ועמד העולם ויש להעיר בזה שאותם ימים קודם שבאה שבת במה היה העולם עומד וכשם שהספיק לחיות באותן ימים בלא נפש השבת, היה מתמיד והולך: אכן מצינו כי הקב"ה גילה הדבר במה שאמר בעשרת הדברות (שמות כ יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו', הרי גילה כי בשעת הבריאה לא ברא ה' כח בעולם זולת לעמוד ששת ימים לטעם הנודע לו, גם ידוע ליודעי אמת ונתחכם ה' וברא יום אחד הוא יודע לה' ובו ביום חזר ה' ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיים עוד ששה ימים וכן על זה הדרך, וזולת זה היום היה העולם חרב בגמר ששת ימים וחזר לתווה ובוהו וצריך ה' להכינו פעם ב' ובאמצעות שבת העולם עומד, וכו' ...

^נ צ"ע מספורי מעשיות ז' בעטלערס יום ג' שכל יום נברא יום נוסף בלבד ע"י החסדים של אמת שמקבץ הבעטלערס החרש ונותן להאיש חסד ואמת שנותן ללב שנותן למעין. וצ"ל שיש בזה בחי' שבראשית הבריאה נברא הכל בכלליות ובכל שנה נברא בבחי' פרטית יותר ובכל ששה ימים בבחי' פרטית יותר ובכל יום בבחינה דקה יותר. וכן כתוב בכל יום מחדש מעשה בראשית.

^{נא} עיין טור אורח חיים סימן רמב – וכמה פעמים נשאתי ונתתי בדבר לפני א"א ז"ל כמוני היום שיש לי מעט משלי ואינו מספיק לי וצריך אני לאחרים אם אני בכלל עשה שבתך חול אם לא ולא השיבני דבר ברור אחר כך מצאתי בפרקי אבות לרש"י שפי' על ההיא משנה דר"י בן תימא אומר הוי עז כנמר שכתב וז"ל תכף לאותה משנה רבי עקיבא אומר עשה שבתך חול שנויה ההיא דבן תימא לאורווי דר"ע לא אמר אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר אבל צריך אדם לזרז עצמו כנמר וכנשר לכבד שבתות ביותר ע"כ. ע"כ צריך כל אדם לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת ואל יאמר היאך אחסר פרנסתי כי אדרבה אם יוסיף ויסיפו לו כדקתני תחליפא אחוה דרבנאי חוואה כל פרנסתו של אדם קצובה לו מר"ה לר"ה חוץ מהוצאת שבת וי"ט והוצאת בניו לת"ת אם מוסיף ויסיפו לו ואמרי' נמי גבי הוצאת שבת וי"ט אומר הקב"ה בני לוו עלי ואני פורע וכיון שכן הוא אל ידאג כי נאמן הוא בעל חובו לפרוע לו חובו.

כשתתחיל האמת להאיר בעולם קודם התחיה, שכולם יזרקו את כספם ויתביישו שיש להם כסף כמבואר בסוף מעשה מבעל תפלה, נמצא שהבושה בהחזקת ממון הוא הקדמה לחיי עוה"ב והכי נמי לעונג שבת שהו אמעין עוה"ב.

וע"כ גם עונג שבת שהיא תכלית הרגשת הטוב שאפשר (כמבואר בספר היצירה אין למעלה מענג) **שהוא מעין עוה"ב** שנוכה להתענג על ה' (בחי' בינה עילאה) דהיינו יציאה מגבול, **ארז"ל (שבת קיח) וכו' כל המענג את השבת במאכלו** ויותר מיכולתו¹¹ **נותנין לו נחלה בלי מצרים** מדה כנגד מדה, על שפיזר ממנו לענג את השבת בלי קמצנות היינו בלי גבול. **כי עונג שבת שהוא מעין עוה"ב הוא בחי' בלתי גבול** על זה אנו מבקשים תמיד הטעימני טעם עונג שבת אמיתי דהיינו עונג הדביקות בו ית' שהוא יציאה מגבול, מעין עוה"ב. **וע"כ עיקר חיים נצחיים של לעתיד לבא בחי' תענוג עוה"ב, יהי' רק להשפלות של כ"א, כי שפלות ועניות הוא בחי' בלתי גבול, כי הוא בחי' אין ממש ואין לו שום גבול מחמת שהוא בתכלית העניות** כי העניו מרוב השגתו בגדולת הש"י מרגיש שאינו ראוי לשום הנהגה יותר טובה כלפיו ונעשה שפל וסבלן¹² על כל הבא עליו שידע שהכל ממנו ית' ולא עושה שום גבול למאורעותיו אלא הכל מקבל בשמחה. **ועיקר חיים נצחיים של עוה"ב הוא רק בבחי' בלתי גבול כנ"ל** [13]. **וע"כ שבת שהוא מעין עוה"ב, נאמר בו [13] טועמיה חיים זכו. כי מי שטועם טעם עונג שבת** שהיא דביקות שבתוך החלל מתאוות ממון **זוכה לחיים** לבחי' החכמה תחיה שעל ידה השפלות יציאה מגבול בחי' **חיים נצחיים כנ"ל** :

עתה יבאר איזה הכנה צריך האדם לעשות בעצמו כדי שהסתכלות הצדיק בו יעורר בו שפלות ועי"ז גדולה, ומבאר שהמוחין של כ"א מונח בקטנותו¹⁴ וצריך להגדיל מוחו ודעתו לזכות לדעת שהיא החיבור אליו ית'. וכל אחד לפי חריפות מוחו זוכה.

להגדיל מוחו והדעת – נראה הכוונה ע"י לימוד תורה והתבוננות בעבודת השם כי הגדלת המח היא שע"י לימוד תורה זוכה להבחנה דקה יותר בין דברים כגון דבר שבכלליות נראה רע מוצא בו פרטים טובים ולהפך. והגדלת הדעת היא התבוננות בעבודת ה' היא שמרגיל עצמו על כל דבר לחשוב מה הש"י חושב על דבר זה ואין למעלה מסתכלים על הדבר הזה ומרגיל עצמו בכל רגע וכל דבר לחשוב כיצד אעזר בדבר הזה לעשות רצון הש"י.

ועל פי הקדמה זו נראה שיתבאר מדוע יש חילוק בין בני אדם שאחד נשאר איש פשוט וחבירו שר על עשר והשני חמישים ועל מאה והאחר על אלף. ועוד גם מדוע פרש"י ששרי אלפים היו שש מאות ושרי מאות שש אלף, נמצא שכל שרי המאות יש מעליהם שרי אלפים, ונמצא לפ"ו ששרי אלפים באמת יש תחתם לא רק אלף איש אלא אלף איש שכל אחד מהם שר על מאה איש שכל אחד מהם שר על עשר איש.

ולפי מה שיבאר כאן שהסתכלות הצדיק לגרום התנוצצות מח האדם בהשגת החכמה ועי"ז שפלות תלויה בחריפות האדם, נמצא שלאדם פשוט אין לו כלים לזה כי אצלו זה רבוי אור מאד לכן לא זוכה להתנוצצות הזו אלא מעט ורק כפי השגתו נעשה שפל וזוכה לפי בחי' לרוח אלקים להיות איש אשר רוח בו להלך כנגד כל מדה רעה שבלבו ולחדש חדושי תורה לפי מדרגתו, דהיינו שזוכה ע"י הסתכלות הצדיק לכל המהלך המבואר

²² **שבת דף קיח**. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר +ישעיהו נח+ או תתענג על ה' והרכבתוך על במתי ארץ והאכלתיך (ק"ח): נחלת יעקב אביך וגו'. לא באברהם שכתוב בו +בראשית יג+ קום התהלך בארץ לארכה וגו', ולא כיצחק שכתוב בו +בראשית כו+ כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל, אלא כיעקב שכתוב בו +בראשית כח+ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה.

²³ **שבת דף קיח**: במה מענגו? – רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר: בתבשיל של תרדין, ודגים גדולים, וראשי שומין. רב חייא בר אשי אמר רבי: אפילו דבר מועט, ולכבוד שבת עשאו – הרי זה עונג. מאי היא? – אמר רב פפא: כסא דהרסנא.

אבל לבוש הוא מדיני כבוד שבת ולא עונג שבת.

לכאורה צ"ע כיון שלעונג שבת צריך יציאה מגבול כמעין עוה"ב איך אפשר לומר שהעונג הוא במאכל דבר שמאד מגשם את האדם, והרי זו מצווה לכל אדם ולא רק למי שזכה לאכילה דקדושה שהיא שביעת הנפש בלבד. ואולי זה הניסיון וגם על זה נאמר שזוכה בשכר בלי מיצרים עד כמה שמצליח להתמודד עם תכלית הגבול דהיינו תאוות אכילה ולא ליפול לגבול, כך מדה כנגד מדה מקבל שפלות שהיא קניין בנפשו של יציאה מגבול, והיא הנחלה בלי מיצרים שנותנין לו.

²⁴ **כנ"ל** בשם הטוב סימן רמב.

²⁵ **כך פרש"י** על הפסוק והאיש משה עניו מכל אדם

²⁶ עיין לק"ה תפלין אות ו' אות ח' וזה בחי' שם שד"י שיש די באלקותי וזה בחי' שפלות כמבואר בתורה יא והביאור כי אינך צריך שיהיה לך שום תענוג ואחיזה באיזה גשמיות וישות כאילו צריך לך עוד ח'ו, וכו'. ע"ש.

²⁷ בתפילת מוסף של שבת

²⁸ עיין תורה לה אות א'

בתורה זו, אבל הכל במדרגה נמוכה מאד כפי חריפותו, ולכן החדושי תורה שלו אין בכחם להביאו לבושה ותשובה כראוי, לכן ההכרח שיבוא אל שר העשרות שמעליו לשמוע ממנו חידושי תורה כי בהם מלושב ההתנוצצות המח שזכה שר העשרות שזה הרבה יותר ממה שהוא זכה וכיון שכבר נצטמצם לחדושי תורה זה כבר לא רבוי אור אצלו כמו אם ילך לשמוע משר המאה או שר האלף וכ"ש מעצם ההסתכלות של הצדיק. והכי נמי שר העשר מוכרח לבוא לשמוע חדושי תורה משר המאה דייקא כי ממנו יקבל בושה כראוי ולא יהיה רבוי אור.

הלשון התנוצצות המוחין, נ"ל הכוונה להרגשת הלב המאיר בהשגת גדולת ה' וגדולת הצדיק/י^ט ולכן נקרא התנוצצות בלבד כיון שזה אור גדול שאין לו כלים להסביר במהלכי שכל אלא התנוצצות בלבד שכל אחד לפי מה שמשער בליביה כך היא השגתו. הלשון הזה התנוצצות המוחין נזכר גם בתורה ה' תנינא אות ז' ואמנם עיין לק"ה תפלין ו' אות ב' /^ט שמוהרנ"ת מבאר שמצות תפלין קבלנו כדי שנזכה להתנוצצות המוחין (שעי"ז היא הדביקות בו ית') שזה בחי' הסתכלות הצדיקים.

וענין הזה של שרי עשרות ומאות ואלפים קיים בכל דור רק שבני אדם מבולבלים ולא יודעים מי שר האלף ומי שר המאה או העשר, כיון שהצדיק הדור נעלם מהם. ואזי כל שר ומנהיג חושב שהוא שר האלף או שסובר שהוא הצדיק בעצמו. וכשהשרים מבולבלים כ"ש בני אדם הפשוטים. (וכמבואר לקמן בסוף ד"ה אבל זה המנהיג)

ודע שכ"א וא' לפי התנוצצות המוחין שלו שמאיר בו הצדיק בהסתכלותו, כן זוכה לקבל גדולה דהיינו כח מלכות ושררה. בבחי' הכתוב בשיר השירים ס"א^ב] מלך אסור ברהטים ודרשו בזוהר דהיינו ברהיטי מוחין (סוף התיקונים תי' ו' דף ה' ^א)] דהיינו שמלכו של עולם קשור ואסור במרוצת המוחין של האדם. היינו שבחי' המלכות דהיינו גדולה, הוא אסור וקשור ברהיטי מוחין שלפי התנוצצות המוחין כן מקבל גדולה דהיינו שהצדיק קושר בתוך מרוצת המוחין של התלמיד את החכמה שממנה השפלות והגדולה דהיינו כח המלכות ושררה. והמוחין והדעת הם בחי' בנין ביהמ"ק כי הדעת מחבר/י^ט את המח ללב דהיינו שכל למידות שזה בחי' חיבור שמים וארץ, כמו המקדש שנקרא צוואר העולם כי האיר בחי' שמים בארץ (כמבואר בלק"ה ערב ה' סוף אות לח), ולכן הדעת מקומו עפ"י הסוד בעורף (תורה סב אות ה') דהיינו בצוואר המחבר ראש לגוף כשארז"ל (ברכות לג.) /^ט כל מי שיש בו דיעה

^ט כפי שיתבאר לקמן שלפעמים יש אדם שאינו חריף כל כך להשיג גדולת הש"י אבל יש לו התנוצצות להשיג גדולת הצדיק ויכול הצדיק ע"ז לעלות אותו למדרגות גדולות יותר מחבירו החריף. ועיין נעם אלימלך ריש פרשת כי תשא.

^ט לק"ה תפלין הלכה ו' אות ב' – וזה בחינת תפלין, כי תפלין הם התנוצצות המוחין, כד"ל וכמבאר בדברי ז"ל במקום אחר (סימן לח). ששל יד זה זוכין לגדולה בחינת מלכות בבחינת מלך אסור ברהטים ברהיטי מוחין, שזהו כל בחינת תפלין, כמבאר בדברי רבותינו זכרונם לברכה שמקרא זה נאמר על תפלין שהם בחינת רהיטי מוחין התנוצצות המוחין, שבהם אסור וקשור וצרוח בחינת המלכות, שזהו בחינת הדינה נפש אדוני צרוח בצרוח החיים, שנאמר על מלכות דוד שהיא קשורה וצרוח בצרוח החיים שהם התפלין, שזהו בחינת קשר של תפלין, כמבאר במקום אחר (סימן נד), היינו שהשם יתברך ברחמינו צננו להניח תפלין בכל יום שהם התנוצצות המוחין, שהם בחינת אור הפנים כדי להמשיך עלינו על ידי זה קדשת אור פני הצדיקים האמתיים, ששל ידי הסתכלותם עקר התנוצצות המוחין עד שזוכין לכל הבחינות הנ"ל

^ט בתשכ"ט כתב בסעות שה"ר ו'

^ט * שיר השירים ו' ו'

^ט בדפים שלנו קמד:

^ט דעת לשון חיבור כמ"ש וידע אדם וכו'

^ט ברכות דף לג. אמר רב אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול ואמר רב אמי גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר כי אל דעות ה' וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו אמר רבי אלעזר גדול מקדש שנתן בין שתי אותיות שנאמר פעלת ה' מקדש ה' ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו דעה נתנה בין שתי אותיות מקדש נתן בין שתי אותיות מתקיף לה רב אחא קרחינא אלא מעתה גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר אל נקמות ה' אמר ליה אין במילתה מיהא גדולה היא והיינו דאמר עולא שתי נקמות הללו למה אחת לטובה ואחת לרעה לטובה דכתיב הופיע מהר פארן לרעה דכתיב אל נקמות ה' אל נקמות הופיע:

מוהרש"א – גדולה דעה כו'. מבואר כי הדעת היא המדה העליונה שבג' מדות שהם חכמה ובינה ודעת כפירש"י בחומש פרשת כי תשא ע"ש והיא רודה"ק ואמר שהיא נתונה בין שתי אותיות ולא בין שתי תיבות השם לפי שאותיות השם אינן כמו תיבה אחרת המחוברות באותיות מורה על דבר מה אבל מי שיודע לצרף צרופי שמותיו יתברך ב"ה הוא הדעת ורוה"ק בעצמו אשר על זה אמרו פרק הרואה (נה ע"א) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ כתיב הכא וימלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ודעת וכתוב התם ה' בחכמה וגו' וע"ז הכונה הוסיף ר"א ואמר גדול מקדש שניתן בין ב' אותיות היינו שנעשה על ידי בצלאל שהיה בו הדעת ורוה"ק שהיה יודע לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ וכתב הרמב"ן והענין כי המשכן ירמוז לאלו והוא היודע ומכין סודו עכ"ל הוא מבואר ב' אותיות ושמות אלו שהם עומדין מימין ומשמאל של מלת דעת ומקדש שהן שני שמות הרחמים והגבורה והיודע לצרפם הוא יודע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ שהם הרחמים והדין כמה שכתוב ביום ברוא ה' אלהים וגו' כמו שהארכנו בזה בחידושינו דפ"ק דכתובות ע"ש וזוהו הוסיף ר"א עוד לומר כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בהמ"ק כו'. כמ"ש שהמקדש נבנה ע"י ב' אותיות דימין ושמאל שהיה יודע בצלאל לצרפם על ידי הדעת ורוה"ק שניתן גם כן בין שתי אותיות ומי שיש בו דעה כמו בצלאל הרי הוא ראוי להיות המקדש נבנה בימיו ע"י הדעת. ופריך אלא מעתה גדולה נקמה כו'. דגבי נקמה מה שייך לצרף ב' שמות שהם הרחמים והגבורה שמימין ושמאל

כאלו נבנה ביהמ"ק בימיו כי דיעה ניתן בין שתי אותיות וביהמ"ק ניתן בין שתי אותיות
וכו' הכוונה בין שני שמותיו של הקב"ה והשמות מכונים אותיות כי לא המשמעות עיקר אלא מה שמביא ומאיר אור עליון למטה וזהו אות לשון הבאה בארמית. והדעת בין שתי אותיות שהן שתי מדות חסד וגבורה (דהיינו מדת ההשפעה ומדת החזרת הדברים לשרשם) דהיינו שני קוים ממטה למעלה ומעלה למטה כמו המקדש שנקרא צוואר העולם כי האיר בחי' שמים בארץ ודרכו עלות התפלות בבחי' הארץ לשמים וע"כ **כ"א כפי מוחו ודעתו וכפי שהוא מכניס עצמו בתוך הדעת** שמכניס מחשבתו כל מעיניו לחיבור עם הש"י, **כל מה שהוא עוסק יותר להגדיל מוחו ודעתו** דהיינו שעוסק להיות מחובר אליו ית' במחשבה ודיבור וקיום רצונו במצוות **כן הוא עוסק בבנין ביהמ"ק כי עיקר בחי' בנין ביהמ"ק הוא הדעת כנ"ל** וע"י הדעת נעשה שפל ועניו כידוע שמשה רבנו עניו מכל אדם ומשה הוא דעת כמבואר לקמן, וכן איתא במדרש ויקרא רבה א' טו שמי שאין בו הדעת של משה רבנו שאע"פ שהוא מנהיג ועל ידו נעשו נסים לישראל אינו ראוי להיכנס לאהל מועד עד שקרא לו הש"י להיכנס נבלה טובה ממנו/ו¹⁰. **ויש מי שיש לו מוח מהיר וחריף והוא עוסק תמיד להגדיל מוחו ודעתו שזהו בחי' עוסק בבנין ביהמ"ק.** וכפי הגדלת דעתו ומוחו כן זוכה לקבל גדולה ע"י הסתכלות הצדיק. וזה בחי' (משלי כב) **חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב, איש מהיר במלאכתו, זה בחי' מי שיש לו מוח מהיר וחריף כנ"ל שהוא בחי' מהיר במלאכתו היינו במלאכת בנין ביהמ"ק (ס"ח) בנין הדעת. כי מלאכת בנין ביהמ"ק הוא כפי מוחו כנ"ל. ועי"ז לפני מלכים יתיצב** דהיינו שמרגיש תמיד נמצא לפני מלכו של עולם ועי"ז לשפלות. היינו שזוכה לגדולה בחי' מלכות. כי הגדולה היא כפי התנוצצות המוח בבחי' מלך אסור ברהטים כנ"ל הסתכלות הצדיק – התנוצצות המוחין – דעת – שפלות – גדולה :

עתה יבאר שהתנוצצות המוחין שמאיר הצדיק היא הארת החכמה, שכל מח פרטי צריך לקבל ממח הכולל של הצדיק ועל כן כאן מכנה את הצדיק חכם הכולל.

ונראה שעיקר החידוש הוא שמח הכללי רק דרכו יכולים המוחין הפרטיים לקבל התנוצצות שלימה נמצא לפ"ז שאפילו צדיק אמת גדול מאד בדורו, אע"פ המח שלו נחשב מח פרטי ביחס למח של צדיק הדור/ש, וע"כ לא יכולים גם צדיקים גדולים לזכות לשלימות שלהם אלא ע"י הצדיק הדור שהוא השכל הכולל.

ויש מוח כללי ויש מוחין פרטים. וכל המוחין הפרטים הם מקבלין ממוח הכולל שהוא חכם הדור. וזהו מעלת הזוכה לראות א"ע עם הצדיק האמת שהוא חכם הדור בחי' חכם הכולל כנ"ל. כי ע"י שזה החכם הכולל רואה אותו ומסתכל בו, עי"ז מתנוצץ מוחו בחכמה. וע"י שמתנוצץ מוחו עי"ז מקבל שפלות ועי"ז גדולה. כי עיקר הגדולה היא ע"י התנוצצות המוח כנ"ל דהיינו שמושיג חכמה ועי"ז שפלות ועי"ז גדולה. כי עינים ע"ש החכמה נאמר כ"ש על

של נקמה כמ"ש אל נקמות ה' וגו' דהא אין בנקמה רק מדה"ד והגבורה ומשני אין למלחיה מיהא גדולה כו' שיש בנקמה בעו"ג ג"כ רחמים ודיינו לישראל כדקאמר עולא שתי נקמות הללו א' לטובה כו'. דיש נקמה בעו"ג גם כן טובה לישראל והיינו צירוף ב' שמות הרחמים והגבורה דמתוך הנקמה בעו"ג שהיא גבורתו ית' ב"ה תבא הרחמים לישראל ורש"י פירש הכא לרעה בעו"ג שלא קבלו התורה ואחד לטובה לישראל כדאמרינן בב"ק כו' ע"ש ויותר נראה לפרש הכא על נקמה שתהיה בעו"ג לעתיד כמ"ש בנקמות גוג ומנוג כי יום נקם לה' שנת שלומים לריב ציון וכתוב יום נקם בלבי ושנת גאולי באה והרבה כמוהו דהיינו צירוף ב' אותיות הרחמים לישראל והגבורה לעו"ג וק"ל:

¹⁰ בתולד - אוחיות (מבל"ס)

¹¹ ויקרא רבה (א' טו) דְּבַר אַחַר, וְיִקְרָא אֶל מֹשֶׁה וְיִדְבֵּר ה', מִכֵּן אָמְרוּ כָּל תַּלְמִיד חֶכֶם שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת, נְבִלָה טוֹבָה הֵימְנוּ, תִּדְעֵ לָךְ שֶׁפֶן, צֹא וְלִמַּד מִמֹּשֶׁה אֲבִי הַחֲכָמִים, אֲבִי הַנְּבִיאִים, שֶׁהוֹצִיא יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְעַל יָדוֹ נַעֲשׂוּ כְּמֵה נְסִים בְּמִצְרַיִם וְנִזְרָאוֹת עַל יָם סוּף, וְעַלֵּה לְשִׁמִּי מְרוֹם וְהוֹרִיד תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְנִתְעַסַּק בְּמִלְאֲכַת הַמִּשְׁכָּן וְלֹא נִכְנַס לְפָנָי וְלְפָנָי עַד שֶׁקָּרָא לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, א): וְיִקְרָא אֶל מֹשֶׁה וְיִדְבֵּר,

¹² עיין מדרש שיר השירים רבה בתחילתו

¹³ בתשכס - לפניו

¹⁴ **ואולי בזה יתבאר מדוע סברו בשיש"ק (ח"ב רפו) שהצדיק שישב אצלו הוא הצדיק שרבינו אמר עליו שהוא שר האלף (בשיש"ק ח"ג סימן צ) כי א"א להיות שר אלא ע"י שהצדיק הדור שהוא המח הכללי מסתכל עליו שע"י מתעורר ומתנוצץ מוחו.**

¹⁵ גם בדפוס ותולד - היא, ומתולד - הוא

אדם וחיה אחרי שאכלו מעץ הדעת טו"ר (בראשית ג) ותפקחנה עיני שניהם ופירש"י על שם החכמה נאמר דהיינו שהחכמה לדעת טוב ורע כינה הכתוב בלשון פקחת עינים, ומכאן ראייה להנ"ל שע"י הסתכלות בעינים זכות גורם התנוצצות המח בחכמה. וע"כ ע"י שזה החכם שהוא מוח הכולל מסתכל בו בעיני החכמה, עי"ז מאיר בו חכמה ומוחין ומתנוצץ מוחו בהרגשת מציאות ורוממות הש"י, ועי"ז מקבל גדולה כנ"ל שע"י שהוא מסתכל בצדיק זוכה לשפלות אבל היא ענוה פסולה וע"י שהצדיק מסתכל בו זוכה לחכמה ואזי הענוה על תיקונה כמבואר בתורה קצו שענוה בלא חכמה היא פסולה/ע"א.

עתה יבאר שאע"פ שהצדיק מסתכל בכולם בשווה אבל התנוצצות המח בכל אחד בפרטיות תלויה במדריגת האדם עצמו כמה הוא מסוגל לקבל. כי בדרך כלל/ע"י הצדיק לא נותן מוח אלא מעורר את המח הקיים.

כי ע"כ"א וא' יש לו איזה מוח ודעת לפי מדריגתו, אבל המוח והדעת של כ"א הוא"י מונח בקטנות ואינו מתנוצץ/ע"א. וע"י שמסתכל בו החכם הדור שהוא מוח הכולל עי"ז מתנוצץ מוחו ע"ש של ע"כ"א וא' כפי מדריגת מוחו. וע"י התנוצצות המוח מקבל כ"א גדולה כפי מדריגת מוחו. כי עיקר הגדולה היא ע"י התנוצצות המוח כנ"ל [פ]:

וע"כ משה רבינו ע"ה שהוא הי' הדעת/פ"א הכולל של כל ישראל שע"י שהיה מחובר אליו ית' ביותר, היה גם מחבר את ישראל להקב"ה, ע"כ ע"י ראייתו לבד שהיה מסתכל בתוך כ"א ואחד

ע"ב בראשית פרק ג (ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאנה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל: (ז) ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת:

פרש"י – (ז) ותפקחנה וגו' – לענין החכמה דבר הכתוב ולא לענין ראייה ממש וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם – אף הסומא יודע כשהוא ערום אלא מהו וידעו כי עירומים הם מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה (ב"ר):

שפתי חכמים – (ט) כלומר לענין החכמה של ידיעה נאמר שנודע להם עכשיו מה שאבדו, ר"ל היא מצות ומעץ הדעת וגו'. (רא"ם). ונ"ל דלענין החכמה של דעת טוב ורע הכתוב מדבר, וכמו שכתב הרב לעיל (ב, כה), ואע"פ שניתנה בו דעה לקרוא שמות לא ניתן בו יצה"ר עד אכלו מן העץ. ומה שכתב וסוף המקרא מוכיח היינו שלא אמר הכתוב ויראו כי ערומים הם אלא וידעו שמע מינה שנתחדש בהם ידיעה וכו'. (נחלת יעקב):

ע"ג לעיל הארכנו בזה

ע"ד לקמן יתבאר שמשגה גם יכול לצוות שזה יהיה שר האלף ושם ביארנו שיש מקרים שהצדיק נותן גם מח חדש למי שראוי.

ע"ה מתרצו - כי כל כ"א וא'

ע"ו מתרצו - כ"א וא' מונח (תיבת הוא נמחק)

ע"ז עיין ריש תורה לה

ע"ח בתולד - שכל (מבל"ט)

ע"ט מתרצו - של כל כ"א וא'

פ" עיין לק"ה תפילין ו' כו שגם ע"י לימוד בספרו מתקיים בחינה זו ועפ"י תורה קצב שפניו ושכלו נמצאים בספרו. ועיין פל"ה אות ב.

פ"א בתורה ו' תחילת לשון מוהר"ן – ולבנות בית הבחירה' הוא בחינת משה, נקדה העליונה, כי מי שיש בו דעה, באלו נבנה בית המקדש ב'מיו', ומשה הוא בחינת הדעת. ועיין זוהר ח"ב רכא. חסד לאברהם א טז. שער הפסוקים בלק. מגלה עמוקות וארא. ועוד הרבה. ולקמן תורה טו אות ז', תורה כ אות י', תורה כא אות יא, תורה לו אות ב', תורה מג תורה נו אות ח' תורה קטו. ותורה ה תנינא אות ז'.

ע"ז היה יכול לחלק הגדולה והשררה לכ"א ואחד כראוי לו לפי מדרגת מוחו.

עתה יבאר שזו היתה כוונת יתרו במה שיעץ למשה רבנו ואתה תחזה וכו' שרי אלפים שרי מאות וכו' וכפי שיתבאר בסוף התורה שיתרו הכיר מעלת משה רבנו וידע שבהסתכלותו יכול להמשיך גדולה לכל אחד כפי הראוי לו.

וזה בחי' (שמות יח)^א ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וכו', ושמת אותם עליהם דהיינו על העם שרי אלפים שרי מאות וכו' עפרש"י שרי אלפים שש מאות ושרי מאות שש אלף, נמצא לפ"ז ששרי אלפים אין מעליהם אלא משה רבנו אבל שרי מאות יש מעל כל אחד גם שר אלף וכן שרי חמישים יש מעל כל אחד מהם שר מאה שמעליו שר אלף. ואתה תחזה דייקא, כי ע"י הראיה לבד של משה רבינו שהיה רואה ומסתכל בכ"א ואחד היה מתנוצץ מוחו של כ"א ועי"ז קיבל כ"א ואחד גדולה ושררה כפי ערכו כפי הראוי לו לפי מדרגת מוחו [ב], דהיינו בחי' שרי אלפים ושרי מאות וכו'.

וזהו ואתה תחזה וכו' ושמת עליהם שרי אלפים וכו' כי ע"י שיחזה משה ויסתכל בעם עי"ז בעצמו הוא משים אותם שרי אלפים וכו'. כי ע"י הסתכלותו בהם מקבל כ"א גדולתו ע"י התנוצצות מוחו שמתנוצץ ע"י ההסתכלות שמסתכל בו חכם הדור בחי' משה כנ"ל. וגם משה היה יכול לצוות^ב שזה יהיה שר אלף וזה שר מאה וכו', כי ע"י הסתכלותו בהם היה יודע הגדולה המגיע לכ"א וא', כי ע"י הסתכלותו היה יודע התנוצצות המוח של כ"א, אשר כפי התנוצצות המוח כן מגיע לו גדולה כנ"ל צ"ע כי נראה שכוונת רבינו להוסיף כאן על מה שבכוחו לעשות בהסתכלות לבד ואולי כוונת רבנו שאע"פ שביאר לעיל שכל אחד מקבל מהצדיק כפי חריפותו מחדש כאן שיש בחי' שיכול לצוות שיהיה שר אלף גם מי שאינו חריף ואינו מהיר במלאכתו כנ"ל, אלא רק יש לו התנוצצות במח. אולי כוונתו כגון יהושע^ג שאע"פ שלא היה בן תורה כל כך ולא חריף^ד אבל התנוצצות המח להשיג מעלת משה היה לו יותר מכל ישראל והיה משרתו הנאמן שלא עזב אותו לרגע וכשעלה להר המתין לו תחת ההר ארבעים יום/ו, וע"י שמשה סמך ידיו עליו נעשה ראש בני ישראל. (אבל צ"ע בזה כי בתורה ל"ח תנינא אומר רבנו שיהושע היה גדול ואעפ"כ משה היה צריך להנמיך עצמו כדי ללמדו עי"ש):

עתה יבאר עוד פרט שהשמיט לעיל דהיינו ענין החדושי תורה כפי צורך הנהגתו שיודע המנהיג לחדש ע"י הסתכלות הצדיק הנ"ל.

ואזי כשמקבל כ"א גדולה כפי הראוי לו באמת לפי מדרגת מוחו, ע"י שיש מנהיג אמיתי בחי' משה שיכול לחלק הגדולה לכ"א כראוי לו ע"י הסתכלותו לבד אזי יודע כ"א מהשרים והמנהיגים של ישראל לחדש חידושי דאורייתא כפי הראוי לו לפי מדרגת מוחו לא פחות ולא יותר ולקמן יבאר שע"י חידושי התורה מעורר בעם שתחתיו בושה ותשובה. כי מאחר שכ"א עומד על מקומו הראוי לו באמת דהיינו שיש לו שררה וגדולה כפי הראוי לו באמת כנ"ל, ע"כ כ"א יודע לפי גדולתו והתמנותו איך וכמה הוא צריך לחדש בתורה ובפני כמה אנשים הוא צריך לומר תורה. כי זה שממונה על אלף מישראל דהיינו שר

^א שמות יח (כא) ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמישים ושרי עשרות:

^ב מהיותו וחריפותו מוחו כנ"ל

^ג עיין ספר המדות – ערך גאווה אות טו. אין להתגאות בהשגות גדולות או במעשים טובים, כי הכל על ידי הצדיק שבדור, והוא אצל הצדיק כעט אצל סופר:

^ד עיין בעל הטורים במדבר יג' שהמרגלים היו שרי חמישים, ויהושע היה אחד מהם

^ה עיין ילקוט שמעוני משלי – פרק כא – רמז תתקנט – "אוצר נחמד ושמן בונה חכם". זה משה, "וכסיל אדם יבלענו" זה יהושע שלא היה בן תורה והיו ישראל קורין אותו כסיל, ובשביל שהיה משרת משה זכה לירושנו שהיה מכבדו ופורס הסדין על הספסל ויושב תחת רגליו לפיכך אמר הקב"ה איני מקפח שכרך ועליו נאמר נוצר תאנה יאכל פריה.

^ו כמבואר בשמות (כד יג) כשעלה משה רבנו פעם ראשונה להר לקבל לחות ראשונות הלך עימו יהושע ועי"ש פרש"י – ויקם משה ויהושע משרתו – לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מ' יום שכן מצינו כשירד משה וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה יהושע עמהם:

האלף י' הוא צריך לומר תורה בפני אלף אנשים וכן כולם ולא יותר ועיין תורה קלד/י' ותורה מז תנינא/י' כמה סכנה יש באמירת תורה לרבים ורק היודע לומר באופן שכל אחד ישמע רק את הראוי לו אזי מותר לומר תורה ע"ש/י' :

עתה יוסיף לבאר שהמוחין שמתנוצץ ע"י הסתכלות הצדיק הם בחי' רוח הנהגה בחי' איש אשר רוח בו, כי כח ההנהגה הוא בחי' רוח, ועיין בזה היטב תורה ח' תנינא אות ח'/י' שכל מנהיג קדושה יש בו בחי' רוח אחרת מחבריו שמש"כ על כלב בן יפונה שלא הלך בעצת המרגלים, דהיינו כי רוח אחרת הפי' שהוא מנהיג ולא נגרר. ומוסיף כאן לבאר עניין החידושי תורה הנ"ל שהם פועל יוצא מהרוח הנ"ל כי היא רוח אלוקים המרחפת על פני המים.

ומשמע שעיקר כח ההנהגה שיש ע"י הרוח אלוקים שמקבל השר מהנהיג הכולל שהוא רוח הכולל ע"י הסתכלותו, זה מתבטא בחדושי תורה שיודע לומר שאופן שישמע כל אחד מתלמידי את הנצרך והראוי לו, כי ההנהגה היא ע"י חדושי תורה.

ולקמן יבאר כיצד החדושי תורה מעוררים בושח ממנו ית' ועי"ז שבים בתשובה. אבל נראה ששייך מאד להביא כאן המבואר בריש תורה כ' שהביאורי תורה הם לסלק הקושיות מעל הצדיקים שמהם כל המריבות ע"ש. כי בוודאי כל השרים הנ"ל שמקבלים גדולתם מהצדיק אסור שיעלימו את הצדיק האמת המנהיג הכולל הנ"ל אלא אדרבה יגלו גדולתו לתלמידים וכמבואר בתורה קמ שרק מהתלמיד של הצדיק אפשר להכיר גדולתו של הצדיק.

כי יש בחי' רוח הנהגה בכל אחד ואחד עכ"פ על עצמו וככל שהוא שר על יותר מישראל רוחו גדולה יותר, והמנהיג האמיתי של כל ישראל דהיינו בחי' משה הוא בחי' רוח הכולל בחי' (במדבר כז) איש אשר רוח בו יופירוש רש"י שיודע להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד דהיינו שיודע להחזיר בתשובה כל אחד מישראל שיזכה לגלות כבוד שמים כפי כוחו. כי המנהיג האמיתי בחי' משה הוא בחי' רוח הכולל שיודע להלוך נגד כל רוח ורוח כי כולם מקבלים ממנו. כי

¹ לדעה השניה נשים"ק ח"ב רפ"ל אפ"ל ע"כ נקט דייקא שר האלף כי נשים"ק ח"ב סימן ל' אמר שהוא שר האלף, ובשים"ק ח"ב סימן ריג שאלו הם זה נכון שיש לו פי' אלף חסידים. (אמנם אפשר גם להפך שדייקא בגלל זה סברו לומר שעליו נאמרו הדברים ונאמנת כדי מרדכי מטשענונוביל שהיה אז מניח צדקסלב (שים"ק ח"ב ע"כ) הוא שהיה שם ותורה זו נאמרה כנראה צדקסלב, כי נאמרה כפרשת יתרו חודש שבט חקע ומאלו גר רבנו צדקסלב עוד ארבעה חודשים עד אייר שנת חקע שעבר לאזמון)

¹¹ תורה קלד עבודה גדולה לומר תורה אפלו ליחיד, כל שכן לרבים. כי צריך לזהר מאד, שלא יאמר דבר שאינו ראוי לשכל המקבל. כי הוא בחינת נאוף, שמשליך טפי השכל באתר דלא אצטרף. ונקרא לבטלה, כי אינו מוליד אצלו כלום. ולפעמים נקרא נאוף ממש, שמוליד ומוציא פסול ופגום, הינו שהמקבל עושה על ידי זה דבר שאינו צריך לו לפי מדרגתו.....

¹² תורה מז תנינא – סכנה גדולה לומר תורה, וצריך לזהר מאד, ויגיעה גדולה ואמנות יתרה, שיוכל לשקל בפלס דבריו, באופן שלא ישמע כל אדם ואחד מהשומעים כי אם מה שצריך לו, לא יותר. ואף על פי שהכל שומעין כל התורה שאומר, עם כל זה לא ישמע כל אדם רק מה שצריך לבד. וכו'..... ומי שאינו יכול לומר תורה בבחינה זו, אסור לו לומר תורה: כי כל אחד ואחד בשבא אל הצדיק לשמע תורה, בא עמו גם הרע שלו, דהיינו הקלפות הנבראים על ידי עברות, חס ושלום, והם הדוחקים את העולם ועושים בלבול ודחק גדול בשעת אמירת התורה, כי הרע הנ"ל של כל אחד רוצה לבלבל. וזה שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ו): 'האי דחיקא דכלה מניחוי, הינו מהרע של כל אחד ואחד, שהם הקלפות פנ"ל. ואלו הקלפות רוצים גם בן לינק מן התורה, ויניקתם הוא רק מהמותרות, דהיינו מה שאחד שומע יותר ולמעלה ממחו ובהבנתו, זה בחינת מותרות, ומשם יניקתם. וזה בחינת רזי תורה שנמסר לחיצונים, כי יניקתם רק מבחינת רזי תורה, דהיינו ממה שהוא למעלה ממחו האדם, כל אחד לפי הבנתו:

¹³ ועוד עיין מזה בתורה ס' אות ז'. – וכשעוסק לעורר בני אדם, הוא צריך לשמר עצמו מתלמידים שאינם הגונים, כדי שלא יהא נדבק בו מהרע שלהם, שלא יזיק לו, כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה (חלין קל"ג): 'כל המלמד לתלמיד שאינו הגון וכו'. וכן אסרו חכמינו, זכרונם לברכה (שפת ק"ח): לכתב על עור בהמה טמאה, שאנאמר: 'למען תהיה תורת ה' בפיך' מן המתיר לפיך. וכשלומד עם אחר, הוא בחינת כתיבה.

עוד עיין תורה נט אות ה' (ד"ה וכל) שזה יכול להזיק גם לתלמיד ע"ש.

¹⁴ עיין תורה ח' תנינא אות ח' – ועל בן צריכין לחפש ולבקש מאד אחרי מנהיג אמיתי להתקרב אליו. כי כל מנהיג ומנהיג יש לו בחינת רוח נבואה, וגם עכשו, שבטלה הנבואה, אף על פי כן בהכרח שיהיה להמנהיג בחינת (במדבר י"ד): 'רוח אחרת', מה שאין נמצא בשאר הקמוץ, שעל ידי זה יזהר להיות מנהיג. כי בלא זה, מפני מה יזכה זה דיקא להיות מנהיג ולא אחר. אף באמת כל מנהיג ומנהיג של ישראל יש לו בחינת רוח אחרת. כי המנהיג הוא בחינת (במדבר כ"ז): 'איש אשר רוח בו, אשר יוציאם ואשר יביאם', כי המנהיג המוציא והמביא את ישראל, בודאי יש לו בחינת רוח אחרת, אשר מחמת זה נעשה הוא דיקא מנהיג לישראל. וזה הרוח אחרת שיש להמנהיג הוא בחינת רוח הקדש, רוח נבואה. אף על פי שעכשו אין נמצא רוח נבואה, רוח הקדש ממש, אף על פי כן בודאי יש לו בחינת רוח אחרת, הנמשך מן הקדשה, מה שאין נמצא בשאר הקמוץ, שזהו גם בן בחינת רוח הקדש. אף על פי שאינו רוח הקדש ממש לידע עתידות, אף על פי כן הוא בבחינת רוח הקדש, רוח נבואה; ועל ידי בחינת הרוח הקדש שיש להמנהיג האמיתי שהוא בחינת רוח נבואה, על ידי כל המתקרבים אליו נתחנך ונתתקן אצלם האמונה האמתית דקדשה. כי כל מי שזוכה להתקרב למנהיג האמיתי, על ידי התקרבותו אליו נתתקן ונתברר אצלו בחינת המדמה, על ידי בחינת הרוח נבואה של המנהיג. כי עקר תקון המדמה הוא על ידי בחינת רוח נבואה פנ"ל, ועל ידי תקון המדמה נתתקן ונתברר האמונה הקדושה פנ"ל. על בן כל המתקרבים למנהיג אמיתי, זוכין לאמונה ישרה דקדשה:

הוא בחי' רוח הכולל בחי' הנאמר בנבואת יחזקאל כשהחיה את המתים בבקעת דורה (יחזקאל לז/י"ג) כה אמר ה' מארבע רוחות בואי הרוח/י"ד דהיינו שהנביא נצטווה להחיות מתים ע"י רוח הכוללת את כל הד' רוחות, כך המנהיג איש אשר רוח בו צריך להפיח חיות בעם (עם מלשון גחלים עוממות) להבעיר ליבם להמליך את הש"י, את כל אחד לפי טבעו ודעתו.

ורוח הזה שיש למנהיג וממנה הוא משפיע על כל השרים ע"י הסתכלותו הוא^ט בחי' רוח אלקים שהוא בעצמו בחי' המוחין בבחי' הנאמר על בצלאל שבנה את המשכן (שמות לא) ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה דהיינו בחי' חב"ד והדעת מתחלק לשנים/י"ו נמצא שהם ד' המוחין שהם בחי' מלאכת בנין בית המקדש כנ"ל וכן ביוסף נאמר/י"ז איש אשר רוח אלקים בו וסמיך ליה אין נבון וחכם כמוך.

וכ"א לפי בחי' הרוח אלקים שיש בו שהוא בחי' רוח הקודש רוח נבואה, כמו כן הוא זוכה לחדש בתורה/י"ח כי עיקר הנהגתו את התלמידים להחזירם בתשובה נעשה ע"י חרושי תורה שאומר להם. כי זה הרוח אלקים הוא שורה על פני התורה בבחי' [ט] ורוח אלקים מרחפת על פני המים היינו על פני התורה שנקראת מים כשדרז"ל [י]. ע"כ ע"י הרוח אלקים הזה זוכין לחדש בתורה. כי הרוח אלקים שורה על פני התורה כנ"ל אולי אפ"ל כוונתו שהרוח שורה על המים לכן רק ע"י מימי התורה שמחדש יכול לגלות רוחו שהיא ההתנוצצות המוחין שקיבל מהמנהיג הכולל לתלמיד כי רוח הוא עניין נעלם ורק המים תכונתם לירד למקום נמוך לתלמיד, לכן עיקר התגלות רוחו כדי להנהיג היא ע"י מימי התורה, וזה הכוונה שהרוח על פני המים, שהיא בחי' מוחין בחי' האמת/כ"א המלוּבש במימי התורה. ע"כ על ידי המנהיג האמיתי שהוא בחי' משה בחי' דעת הכולל בחי' רוח הכולל שעל ידו מתנוצץ מוחו של כ"א כפי חריפותו לכן העיקר זוכים השרים שזהו בעצמו בחי' רוח אלקים שממשיך לכ"א כי הרוח אלקים הוא בעצמו המוחין כנ"ל, ע"כ ע"י נמשך לכ"א חידושין דאורייתא לאיש פשוט התחדשות בתורה ולאיש חריף חרושין שעל ידם מנהיג את תלמידו כי החידושין דאורייתא הם ע"י בחי' הרוח אלקים שהוא שורה על פני התורה כנ"ל שהוא בעצמו בחי' המוחין. שכל זה נמשך מהמנהיג בחי' משה שהוא דעת הכולל רוח הכולל כנ"ל :

^{י"א} יחזקאל פרק לז (ז) ונבאתי באשר צייתי ויהי קול בהנבאי והנה רעש ותקרבו עצמות עצם אל עצמו: (ח) וראיתי והנה עליהם גדים ובשר עלה ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם: (ט) ויאמר אלי הנבא אל הרוח הנבא בן אדם ואמרתי אל הרוח כה אמר אדני ידוד מארבע רוחות באי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו: (י) והנבאתי באשר צוני ותבוא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד:

^{י"ב} שמבואר בזהר שהיא רוח הכולל ד' רוחות עיין זוהר וישלח קעה: ובאדרא רבה פ' נשא קל: ובזוהר חדש מדרש נעלם ריש שיר השירים דף עד. וזוהר תלדות קלט: מדרש נעלם.

^{י"ג} ובדפ"ר הוא בתפא לא ברר

^{י"ד} כמבואר בלק"ה תפלין הלכה ו אות לג - וזה בחינת (שם ל"א) ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה שהם בחינת הד' מוחין, כמבאר בהתורה הנ"ל. נמצא, שקורא המח' הד' כל מלאכה, כי שם עקר המלאכה והאמנות של האדם בזה העולם, כי כל המוחין הם ג' שהם חכמה בינה דעת, אף לפעמים נקראים ד' מוחין מחמת הדעת כלול משתים שהם בחינת חסדים וגבורות. ואלו המוחין מבארין בפסוק הנ"ל. ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה, שהם חכמה ובינה ובדעת ובכל מלאכה, זה בחינת מח' הדעת שכלול משתים, שזהו בחינת ובדעת, שהוא בחינת החסדים שבדעת, שהם בחינת דעת סתם, כי הם עקר הדעת. ובכל מלאכה זה בחינת המח' הרביעי שהוא מח' הגבורות שבדעת, שהוא בחינת ובכל מלאכה, כי שם עקר האמנות והמלאכה של כל אדם, כי זה ידוע שעקר אחיזת הסטרא אחרא, הוא בחינת גבורות ודינים. ועל כן שם בבחינת מח' הגבורות שם נאחזים המח' שבות ורות של הסטרא אחרא ששם עקר הברור ששם עקר המלחמה, ועל כן נקראים ובכל מלאכה, כי שם עקר המלאכה והאמנות של האדם להזהר במחשבתו לנקותה ולטהרה מפסלת. כמו הבעל מלאכה שמוכר ומטהר את הכלי וחותך ומגסר סביב הכלי כל המותרות והפסלות כדי להוציא כלי למעשהו, כמו כן צריכין לזכר את המחשבה ולגרש המותרות והפסלות שבמחשבה כדי שיהיה כלי מוכן לקבל נפש רוח וגשמה דקדשה וכו' כמו שמבקשין על זה בכמה תפלות.

^{י"ה} עיין בראשית פרק מא (לח) ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו: (לט) ויאמר פרעה אל יוסף אחי הודיע אלהים אותך את כל זאת אין נבון וחכם פמוך:

^{י"ו} ולבד מהמבואר לקמן שע"י החרושי תורה נמשך לתלמידים בושה ושבים בתשובה מבואר במקומות אחרים תועלת החרושי תורה של המנהיג שעיקר הכוונה בהם היא לבאר את התורה באופן שלא ישארו ספיקות שבהן אחיות עמלק המחליש מהעבודה כמבואר בתורה סב שהסתרת הידיעה היא מהיציאה ועיין תורה כ' שבאורי התורה על ידם מבטל את הקושיות על היציאה. לפ"ז נראה לומר שעיקר חשוב בהנהגת השרים היא מה שידועים לבאר מעשיו של הצדיק ומסתמא אין הכוונה להבין אותו כי הוא למעלה מההשגה אבל לומר חרושי תורה כאלו שיסירו את הספק מהלב שעל ידם התלמיד יבין שאינו מבין וידע מתי להעמיד אל אמונה.

^{י"ז} * בראשית א' ב'

^{י"ח} * תענית ז' ב"ק יג. [ובדף פב. ע"ז ה: ועוד]

^{י"ט} פנים היינו אמת כמבואר בכמה מקומות בלק"מ. עיין תורה מז ותורה סו ותורה קצב.

עתה חוזר אל הצדיק בעצמו כיצד זוכה לכח הסתכלות הנ"ל. ומבואר שזה רק חד בדרא שבמצוות הש"י מגדול קדושתו מבטל ממנו יחוד תחתון ויש לו רק יחוד עליון/כ"ג, כמשה רבנו הנקרא בזוהר/כ"ג בעלה דמטרוניתא. וצדיק כזה שאין לו שום הסתכלות כלל בעוה"ז אזי כל קשר הברית שלו הוא רק עם השכינה הקדושה וזוכה לעינים קדושות כאלה שבהסתכלות לבד יכול להתנוצץ אצל התלמיד שפלות וגדולה כנ"ל.

אבל זה המנהיג צריך שיהיה פרוש גדול בקדושה גדולה, ואז דווקא הוא יכול להיות מנהיג ישראל. כי על ידי פרישותו וקדושתו הגדולה הוא יכול לחזות ולהסתכל בכל אחד מישראל ולחלק הגדולה לכ"א ע"י ההסתכלות לבד בבחי' ואתה תחזה כנ"ל. כי הסתכלות הזאת היא תלויה בקדושה ופרישות גדול. וע"כ משה רבינו שהיה קדוש ופרוש גדול מאד על פי הדיבור כמ"ש שאמר לו הש"י אחר מתן תורה (דברים ה) ואתה פה עמוד עמדי [כ"ד]/כ"ג דהיינו שאטר עליו לשוב לאשתו/כ"ג להבדיל משאר ישראל שאחר מתן תורה שאמר להם שובו לאהליכם דהיינו שהותרו לשוב לנשותיהם ע"כ היה יכול לחזות ולהסתכל בישראל ולחלק להם הגדולה עי"ז. וזהו שאמר לו יתרו ואתה תחזה. אתה דייקא, כי רק משה שהיה פרוש גדול

^{כב} עיין תורה לב תנינא שיש צדיקים גדולים שיחוד תחתון שלהם בו תלוי יחוד עליון. וצ"ע. כנראה מעלת משה רבינו גם למעלה מזה. ^{כג} ועיין זוהר ואתחנן דף רסא - כתוב, ויאמר הוי"ה אלי וגו' ואתה פה עמוד עמדי דהיינו במקום ז"א, ואז נעשה משה בעלה דמטרוניתא, מהקא מכלן ואיך אתפרש מפל וכל מאתתיה נפלד משה מאשמו הגשמי לגמרי, ואתדבק ואתלק באתר אחר המלכות, ונתדבק ונתעלה ממקום המלכות למקום אחר לעולם הזכר שהוא ז"א, ולא בנוקבא ולא נשאר בעולם הנקבה שהוא מה דלא זכה בר נש אחר לעלמין מה שלא זכה אחר לעולם,

זהו הקדוש / כי תצא דף רעט. - והמשיך ואמר ובגין דאנת בדיקניה ולפי שאתה זדיוקן של ז"א, אתמר בך נאמר בך, שאמר לך הקב"ה ואתה פה עמוד עמדי להיות כמוני, דהיינו כלי יחוד, כי על ידי מעשה העגל שעשו הערב רב, נגרס פגם למעלה ולא היה יחוד השלם, דכלהו ישראל אהדרו לאהליהון כי כל ישראל חזרו לאהליהם, כדי לקיים מצות פריה ורביה, להביא לעולם נשמות שלכיות להתחנן בלבוש גוף על ידי היום מצות ומעשים טובים, ואנת לאו ואתה לא היית רריך לקיים מצות פריה ורביה, כי אתה רומז לו"א, עד פורקנא בתרייתא עד הגאולה האחרונה, שאז יהיה יחוד תמידי של ז"א הגדול.

זהו הקדוש / בראשית דף כב. - ומפרש עוד את ההפרש שבין יעקב למשה יעקב שמש בנישוי בגופא בעוורו בחיים, כדי להמשיך נשמות הוי"כ שבטנים שהיו מרכזה אל המלכות, לבתר אתדבק רוחא ברוחא ואחר הסתלקותו נתדבק רוחו כרוח של המלכות, והמשיך השפע מתפארת למלכות וגרס יחוד עליון הנקרא רוחא כרוחא, משה אתפרש מאתתיה שנאסר לו התשמיש כמו שכתוב ואתה פה עמוד עמדי, ושמש פד איהו בגופא בההוא רוחא קדישא והמשיך השפע מתפארת למלכות וגרס יחוד עליון בעוורו בחיים, לבתר אתדבק רוחא ברוחא עלאה טמירא דלעילא ואחר הסתלקותו גרס יחוד לו"א שהוא יחוד טמיר ועליון, וכל דרגין הוו מתדבקן פלהו פחדא ואז כל הפרטופים נתדבקו ונתיחדו יחד, לכה לומר שגרס יחוד בכל הפרטופים, ומפרש רוחא דמשה דיובלא איהו שורש נשמת משה היה מיסוד לאצבא הנקרא סטרא דיוכלל כנ"ל, גופיה דשמשא וגופו לכה לומר לבוש של נשמתו היה מהמלכות.

^{כד} דברים ה' כו כח - אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי. ועיין שבת פז. וזוהר ח"ג דף רסא: ועיין תורה לו אות ב'

^{כה} עיין תורה לו אות ב' - ודע שפללות של שבעים לשון של מדותיהן הרעות הללו, היא תאנות נאפן. והוא תקון הפללי, מי שמשבר התאנה הזאת, אזי בקל יכול לשבר כל התאנות. ובשביל זה, משה רבנו לפי שהוא פלל של התגלות התורה, שהוא בחינת דעת, פי התורה נקרא ראשית דעת (משלי א). גם איתא משה רבינו עולה בגימטריא תרי"ג ("ספר הקנה" י"ב, "רוקח" סימן רצ"ו, "מגלה עמקות" אפן קי"ג), שהוא פללות כל התורה. ובשביל זה היה צריך לפרש את עצמו מפל וכל, כמו שכתוב (דברים ה): "ואתה פה עמוד עמדי".

^{כז} עיין שבת פז. - שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו הוסיף יום אחד מדעתו ופירש מן האשה ושב ראת הלוחות ופירש מן האשה מאי דריש נשא קל וחומר בעצמו אמר ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת וקבע להן זמן אמרה תורה והיו נכונים וגו' אל תגשו אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן על אחת כמה וכמה ומגלך דהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו דכתיב לך אמור להם שובו לכם לאהליכם וכתיב בתריה ואתה פה עמוד עמדי.

וצ"ע כי מבואר בזוהר פקודי רבב. וחקת קפ. וזהו חדש כי תצא עג. ועוד - שבטנה כשאמר לו של נעליך מעל רגליך היה זה צווי פרישה מאשתו.

זוהר חקת דף קפ. - תא חזי בא וראה מש"כ ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך וגו' ושאל וכי אמאי נעל הכא למה צוה הקב"ה למשה לחלוץ את נעלו, והשיב אלא אתמר אלא למדנו, דפקיד ליה על אתתיה לאתפרשא מנה שצוה לו בחליצת הנעל שיפרוש מאשתו הגשמיית הנקראת גם כן נעל, ולאזדווגא באתתא אחרא כדי להתחבר באשה אחרת דהיינו באשת חיל הרחמינית, דנהירי קדישא עלאה ואיהי שכינתא שהיא אור קדוש עליון והיא השכינה, ור"ל שמה נעשה בעלה דמטרוניתא שעלה למדרגת ז"א, ועל ידו היה ז"א מאיר בהשכינה, וההוא נעל אוקים ליה באתר אחרא ואת נעל ההוא שהוא סוד האשה הצריכה למשה, הקים לו הקב"ה במקום אחר, דהיינו אעבר ליה מהאי עלמא הקב"ה העביר אותו מעולם הזה, ואוקים ליה בעלמא אחרא והעמידו בעולם אחר עליון, ועל כן נתן לו את אשת החיל שהיא השכינה הקדושה הנקראת נעל בעולם העליון. (כמ"ק והכח"ז)

מאד בקדושה גדולה [כ¹], זוכה להסתכלות הזאת כי הסתכלות הזאת בחי' ואתה תחזה היא תלויה רק בקדושה ופרישות מתאוה זאת.

וזה בחי' מה שכתוב במיתת המלך אחאב (מלכים א כב) /כ"ח/ והזונות רחצו בדמו של אחאב ודרז"ל (סנהדרין לט ע"ב) /כ"ט/ למרק שתי חזיונות דרשה זו היא דברי רבי אלעזר שם שאין הכוונה זונות ממש אלא לרמוז שבמותו הובררו שתי חזיונות דהיינו נבואות של אליהו ושל מביהו שניבאו לו שימות במלחמה וילקקו כלבים את דמו. ומדרשת הגמ' שזונות רומז לחזיונות דורש רבינו ש"הזונות רחצו" היינו, שכפי מה שרוחצין עצמן מתאוה זאת של זנות בחי' והזונות רחצו דהיינו שרוחצין ומנקים עצמן מתאוה זו, כמו כן הוא ממרק ומצחצח שתי חזיונות דהיינו כפי מה שאדם מנקה עצמו מתאוה ניאוף כך זוכה לתיקון העינים בחי' ואתה תחזה שהם תיקון עיני הצדיק הוא חזיון אחד, וגם בחי' [ל' /ל"א] חזית איש מהיר במלאכתו וכו' שהוא תיקון עיני שרי ישראל/כ"ט/ כמבואר לעיל שהתנוצצות המוחין שמקבל מהצדיק היא כפי חריפותו בבחי' חזית וכו' דהיינו בחי' הסתכלות הנ"ל שנתבאר לעיל שהיא לראות את עצמו עם הצדיק פירושו שהציק מסתכל על התלמיד והתלמיד מסתכל בצדיק ושתי הסתכלויות אלו/כ"ט/ צריך להן רחיצה מתאוות ניאוף, כי גם התלמיד המסתכל על הצדיק מקבל ממנו רק כפי התפיסה בו

¹⁰ עיין תורה קל שע"י שהיה ענו מכל אדם אפשר היה לו להיות פרוש לגמרי.

¹¹ מלכים א פרק כב (לח) וישטף את הרקב על ברכת שמרון וילקו הכלבים את דמו והזונות רחצו כדבר ידוד אשר דבר:

רש"י – (לח) וילקו הכלבים את דמו – ואומר אני, ששם נהרג נבות, שהרי אמר הנביא במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות וגו'. והזונות רחצו – וכלי הזיין רחצו שם מן הדם, כך תרגם יונתן. ורבותינו אמרו (סנהדרין לט ב) אחאב מצונן היה, ועשתה לו איזבל דמות שתי זונות במרכבתו:

רד"ק – (לח) וישטף – השוטף כמו ויאמר ליוסף ויגד ליעקב: והזונות רחצו – מוסב למעלה וישטף את הרכב אמר שטפו הרכב רחצו הזונות על ברכת שמרון והשטיפה חזקה מהרציץ: וילקו הכלבים את דמו – ר"ל דם אחאב כי כל זה הדם מאחאב היה וילקו הכלבים את דמו כדבר ה' אשר דבר במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקו הכלבים את דמך, והזונות פירושו כתרוממו מאני זינא ובדברי רז"ל אחאב מצונן היה עשתה לו איזבל דמות זונות במרכבתו כדי שיראה ויתחמם ועוד דרשו הזונות כמו חזיונות הגיעו שני חזיונות של אליהו ושל מיכה אליהו אמר במקום אשר לקקו הכלבים וגו' מיכה אמר אם שוב תשוב וגו' יש לשאול היאך אמר בדבר ה' הנה נבות נסקל בירעאל ודם אחאב בשמרון לקקו הכלבים ומהנראה כי יורעאל קרוב לשמרון ומי בריכת שמרון הולכים עד יורעאל והמים באו אדומים מן הדם עד יורעאל ושם לקקו הכלבים הדם:

¹² סנהדרין לט: – והזונות רחצו וגו' אמר רבי (אליעזר) [אלעזר] למרק שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו במיכיהו כתיב "אם שוב תשוב בשלום לא דיבר ה' בי" באליהו כתיב "במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות" רבא אמר זונות ממש אחאב איש מצונן היה ועשתה לו איזבל שתי צורי זונות במרכבתו כדי שיראה אותן ויתחמם ואיש משך בקשת לתומו ויכה רבי אלעזר אמר לפי תומו רבא אמר לתמם שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו:

רש"י – למרק – לטווש ולהאיר, כלומר רחצו והובררו השתי חזיונות שנאמרו עליו:

ולהבין באמת מדוע אחאב לא שמע לשני נביאים אלה עיין שבת קמט: וסנהדרין פט. שרוח נבות בקשה לנקום בו ונעשתה רוח שקר בפי נביאי אחאב.

¹³ משלי כב כט

¹⁴ משלי פרק כב (כט) חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתניצב בל יתניצב לפני חשכים:

¹⁵ צ"ע כי חזית איש מהיר לעיל פירש שהצדיק יחזה אנשי חיל חריפים נמצא חזית הכוונה למסתכל על האיש מהיר ולא שהאיש מהיר מסתכל על הצדיק. ואולי כאן הכוונה לתלמיד שמסתכל על הצדיק דכ"ש שהוא איש מהיר במלאכתו.

¹⁶ עיין פרפראות לחכמה אות ד' – שם במאמר הנ"ל למרק שתי חזיונות, דהיינו כפי מה שרוחצין עצמן מתאוה הזאת כמו כן ממרק ומצחצח שתי חזיונות בחינת (שמות י"ח) ואתה תחזה וכו', ובחינת (משלי כ"ב) איש מהיר במלאכתו וכו' נראה לעניות דעתי דרוצה לומר, כי התחלת המאמר הוא שהראיה לבד שזוכה לראות עצמו עם הצדיק הוא גם כן טוב מאד כי על ידי זה מקבלין גדולה וכו', ועיין שם מענין חזית איש מהיר במלאכתו וכו' ואחר כך מבאר שעל ידי שזה החכם הכולל רואה ומסתכל בו, על ידי זה מתנוצץ מוחו ועל ידי זה מקבל גדולה, ושזה בחינת ואתה תחזה וכו' על כן נראה לעניות דעתי, כי אף על פי שעיקר התיקון הוא על ידי שהחכם מסתכל בו בבחינת ואתה תחזה שנאמר על משה רבינו ע"ה, כי על ידי זה מאיר חכמה ומוחין, אף על פי כן צריך גם הוא להסתכל ולראות בפני החכם בבחינת (ישעיה ל) והיו עיניך רואות את מוריך, בכדי שעל ידי זה יזכה לקבל הארת התנוצצות המוחין שרוצה החכם להאיר בו ועל דרך שאמרו רז"ל עירובין י"ג: האי דמחדדנא טפי מחביראי וזיתיה לר' מאיר וכו' דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך וכו', וזה בחינת השתי חזיונות הנ"ל כי ואתה תחזה נאמר על הראיה שהחכם מסתכל בו ופסוק (משלי כ"ב) חזית איש מהיר במלאכתו נאמר על החזיון והראיה שחזיון ומסתכלין בפני החכם שהוא איש מהיר במלאכתו, וכמו שדרשו רז"ל (פס"ו ח) שזה נאמר על משה רבינו ע"ה ועל ידי קדושה ופרישות של הצדיק והחכם שזה בחינת (מלכים א כ"ב) והזונות רחצו, על ידי זה ממרק ומצחצח שתי חזיונות, כי לא די שהחכם עצמו זוכה על ידי זה לעינים זכים, עד שעל ידי הסתכלות שלו לבד מאיר התנוצצות המוחין וכו' כנ"ל, כי אם אף גם על ידי זה ממרק ומצחצח העינים של תלמידיו המסתכלים עליו, כי גם עליהם נמשך קדושה ופרישות על ידי זה, שזה בחינת מה שבשעת מתן תורה זכו כל ישראל לקדושה ופרישות כמבואר בפנים לקמן, ועל ידי זה יש להם גם כן עינים זכים שיקבלו על ידי זה התנוצצות המוחין שרוצה החכם להמשיך להם כנ"ל:

וזה תלוי בתיקון הברית/לד) כמבואר בתורה לו אות ה'לה) **כי עיקר הסתכלות הנ"ל הוא ל"ו ע"י קדושה ופרישות מתאוה זו כנ"ל. כי תאוה הזאת היא בחי' פגם העינים** [ל"ז ולכן היא התאוה היחידה שאפילו ההסתכלות לבד על עריות היא תאוה כמבואר בגמ' /ל"ח] **כמ"ש** בסוף פרשת שלח ששם המרגלים פגמו שתרו את א"י בעין רעה, נכתבה פרשת ציצית שהיא תיקון העינים וכתוב בה **(במדבר טו) /ל"ט** **ולא תתורו וכו' אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם** נמצא שהסתכלות במה שתאב ליבו היא פגם העינים/מ"ב ונקראת זנות/מ"א דהיינו ניאוף ופגם הברית/מ"ב. **וע"כ צריך לקדש עצמו ביותר בפרישות גדול מזאת התאוה ואז יש לו עינים זכים/מ"ג** עד שמי שהוא פרוש ביותר יכול לחזות מילהסתכל וליתן הגדולה לכ"א כראוי לו **ע"י הסתכלותו לבד כנ"ל** [מ"ה] **ואז דווקא הוא יכול להיות מנהיג ישראל כנ"ל** דהיינו בכל דור האחד שזכה יותר מכולם הוא מנהיג כל ישראל, וכל שאר הצדיקים הם בחי' שרי ישראל, מדרגתם תלויה בתיקון העינים, כי כל אחד כפי תיקון הברית כך השגתו בצדיק וכפי השגתו בצדיק כך הסתכלותו אליו/מ"ו כמבואר בתורה לו/מ"ו ובלק"ה ערלה ו/מ"ח, וכפי הסתכלותו אליו כך מקבל ממנו התנוצצות המוחין וע"ז שפלות וגדולה כנ"ל. (ולקמן יתבאר שכל ישראל שאינם חולקים על הצדיק הדור מקבלים ממנו כח התגברות על תאוה זו, ובתורה כג מבואר שהחולק על הצדיק נופל ביותר לתאוה זו)

לד **והביאור נ"ל** כי תיקון הברית הוא תיקון הקשר שלנו עם הקב"ה דהיינו להיות בברית עם דבר רוחני דהיינו ברית שבעיני השכל, וע"י תיקון הברית אזי כל רצונו תמיד זה רק את הקב"ה וממילא בכל הסתכלות לא נחה דעתו בשום חיצוניות אלא ממשיך לחפש בפנימיות עד שמוצא מה שיקרב אותו אליו ית'. עד שמי שנקי לגמרי מתאוה זו אזי לא רואה גשמיות אלא אלוקות בכל דבר.

לה **שאינו** לאדם תפיסה בצדיק אלא רק עד כמה שהוא מתוקן בברית

לו מתוצו - היא

לז **עין תורה ז' אות ד'**

לח **יומא דף עד:** אמר ריש לקיש טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה שנאמר טוב מראה עינים מהלך נפש.

לט **במדבר פרק טו (לט)** וְהָיָה לָכֵם לְצִיצֵת וְרָאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהוָה וְעִשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם:

פרש"י - ולא תתורו אחרי לבבכם - כמו (במדבר יג) מתור הארץ. הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרטרים לו את העבירות העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות:

מ **כי שוריינא דעינא** בלבא תליא וזהו לא תתורו אחרי עיניכם, לתור היינו ללכת עם העינים, כי עינים הם בחי' רגלי הראש, כי היכן שמסתכל שם מחשבתו ושם נמצא, כמבואר בתורה כא, נמצא בתחילה תר והולך בעיניו בראיה בעלמא ואזי הלב חומד ואזי העין מסתכלת ומושכת מחשבתו לשם ואזי כולו שם ומתנתק מהקב"ה. אבל תחילת הניתוק הוא מה שמתחיל לפנות בעיניו למקום אחר בבחי' ראייה בעלמא, ועל זה נאמר לא תתורו.

מא **כי זנות לשון הסרה** (מצדודות תהלים קו לט) דהיינו סוטה ונוטה מהחיבור המתוקן וסטייה וזנות מתחילה בעינים בתחילה בדקות מה שמחפש בעיני שכלו מילוי חסרונותיו במקום אחר ולא אצל הש"י וממילא הולך וסר ממנו כמ"ש עין רואה ולב חומד וכו'.

מב **כי עיקר הקשר והברית שלנו עם הש"י** הוא קשר שע"י עיני השכל וכשפונה בעיניו לתאוות ליבו שהן תאוות והבלי עוה"ז זה בעצמו פגם בברית והקשר שלנו עם הש"י כי זה פניה מההסתכלות אליו ית' שהיא שוית' ה' לגנדי תמיד. ואין עוד תאוה כמו תאוות ניאוף שאפילו ההסתכלות לבד היא תאוה. כי בעיני השכל נעשה קשר ממש וכשם שהסתכלות אליו ית' היא עיקר התיקון כך הפניה מזה זה עיקר הפגם, ובפרט בנשים.

מג **עינים זכים** הכוונה לעיני השכל וזה תלוי עד כמה שזוכה לברור המדמה וכמבואר בתורה כה וכן בתורה נד הארכנו בזה.

יד בדפ"ר - ולהסתכל, ובתקפא יש נקודה ומעליה נקודה שבורה במקום ו' ולא ברור אם הניחו נקודה במקום ו' או שבכוונה הניחו נקודה, בתולד ותולו - להסתכל. ומתוצו - ולהסתכל

יז עין לעיל בתחילת התורה שנקט הלשון לראות עצמו עם הצדיק ועיין פל"ח אות ד' דתתי בעיניו שהסתכל הוא בצדיק והצדיק בו וגם ציין לערובין יג: שרבי אמר שזכה לעלות על חבריו ע"י שראה את ר"מ מאחוריו.

מז **ועיין תורה יז** שם מבואר שע"י תאוה אכילה נעשה כסיל ואזי אע"פ שנמצא אצל הצדיק לא רואה גדולתו כעפרון שהיה במערת המכפלה שהיא שערי ג"ע ולא הרגיש כלום.

מח **תורה לו אות ה' - פי התורה יש לה שני כחות:** להמית ולהחיות. כמו שאמרנו 'ושמתם' זכה נעשית לו סם חיים וכו' (יומא ע"ב); ועין תענית ז', וכתוב (הושע י"ד): 'ישירים דרכי ה' צדיקים ילכו בם' וכו'. כך התורה של הצדיק לכל אחד כפי תפיסתו, יש אדם שנועשה לו נשמה חדשה מהתגלות התורה, ויש אדם שהוא, חס ושלום, להפוך, כמו שכתוב: 'צדיקים ילכו בם'. הכל לפי הפלי שלו, הינו כפי תפיסתו, תפיסת המחין שלו: דזה הוא פלל גדול, שאי אפשר לשום אדם להשיג ולתפס בדבורו של הצדיק, אם לא שתקן תחלה אות ברית קדש פראוי, ואזי יכול להבין ולתפס דבורו של הצדיק. דאיתא בזהר: 'סלוקא דיסודא עד אבא ואמא' (ז). שהם בחינת חכמה ובינה, שהם י"ה, שהם מחין. נמצא כשתקן אות ברית קדש פראוי, אזי המחין שלו בשלמות, ויכול להבין דבורו של הצדיק. כפי התקון של כל אחד, כך הוא השגתו:

מח **שם מוהר"ת** מבאר שההסתכלות בצדיק תלוי באמונה בו כי מי שלא מאמין בצדיק אזי אע"פ שמסתכל בו לא רואה צדיק אלא סתם אדם כי לדעתו אינו אלא סתם אדם.

וכשאינן לישראל מנהיג ומשגיח כזה שישראל מאמינים בו ורואים עצמם עימו, **באמת כל העולם מעורבב מט ומבולבל** דהיינו שחסר בשתי החזיונות הנ"ל כי אין צדיק שיחזה אנשי חיל ואין ישראל הרחוצים מהתאוה ועי"ז מסתכלים בצדיק באמונה **וכל הרוצה ליטול את השם נוטל** בבחי' עזות מלכות בלא תגא/ו תורה סז אות ג' **כמו שמתנהג עכשיו בעו"ה** שאע"פ שיש צדיק (שהרי רבנו אמר זאת על דורו שלו, וכן הוא בכל דור כי אין דור שאין בו צדיק) אבל כיון שישראל לא מאמינים בו, אזי לוקחים עזי פנים מפורסמים של שקר את ההנהגה ומרחיקים עוד יותר את ישראל מהצדיק האמת עד שחולקים ומבזים אותו. **כי ישראל צריכין שיהיה עליהם משגיח/כא** צדיק הדור **שישגיח ויראה בהם שיעמוד כ"א על מקומו הראוי לו באמת כנ"ל** שידע כל מנהיג על כמה מישראל הוא צריך להשגיח, והמשגיח הזה יהיה פרוש וקדוש גדול בבחי' קדושת ופרישות משה. ואז יכול להנהיג את ישראל ליתן לכ"א גדולה כראוי לו ע"י ההסתכלות לבר כנ"ל :

עתה יבאר עוד פרט שהשמיט לעיל דהיינו ענין הבושה שהיא עיקר התשובה. ולקמן יבאר שלבושה זוכה ע"י ביאורי התורה הנ"ל. ומבאר שהתשובה היא החיים נצחיים ונראה כוונתו כי תשובה היא לשוב אליו ית' למקום שנתרחקו ממנו דהיינו לחכמה (הנקראת חיים כמ"ש החכמה תחיה) כמבואר בריש תורה לה וכשזוכה לחכמה זוכה לשפלות כנ"ל בתחילת התורה דהיינו יציאה מגבול שהיא חיים נצחיים, ולעיל ביארנו ענין השפלות שהיא לבר תקום בתחיית המתים כי התחיה היא חידוש גמור, כי זה כלל שכל חידוש מוכרח להיות שיוקדם לו איזה בחי' חלל פנוי/כב,

וכדמצינו בבריאת העולם שתחילה צמצם א"ס אלוקותו לצדדים ורק אח"כ המשיך לתוכו קו לברוא עולמות. ומזה נשתלשל שכל דבר חדש גם בעולם הזה כגון צמח שתחילה נרקב הזרע שנזרע ורק אח"כ גדל צמח חדש ממנו. וכן האדם אמרו חז"ל מאין באתה מטיפה סרוחה, סרוחה דייקא וכנ"ל. וכן מצינו ברבי זירא שרצה ללמוד תורת ארץ ישראל לכן תחילה התענה מ' יום שישכח את תורת בבל, כי א"א לתפוס תורת ישראל עם הקדמות של תורת בבל, וכן כל בעל תשובה חייב לעצור ובכל כוחו לשכוח לגמרי כל ההקדמות שהיו לו, ולמלא עצמו בהקדמות חדשות קדושות ורק עי"ז יוכל ליכות לשכל של תורה באמת, אבל מי שלא עושה חלל פנוי לפני שמתחדש אין זה חידוש אלא השתנות דהיינו ישור קו ואזי בהכרח שבזמן מועט ישוב להתעקם. וזה כוונת רבינו בסוף תורה סב/כ שצריך להתחדש/כ בכל יום שמא ההתחלה הקודמת לא היתה כראוי. ונראה לי שזו כוונת הפסוק, שובו וחיו" (שמביא רבנו ראייה לזה שתשובה היא בחי' חיים נצחיים) דהיינו שתשובה היא התחדשות כמו שתחית המתים תהיה צמיחה וחידוש כנ"ל. כי ע"י תשובה שמתחרט על העבר ומתנתק ממנו לגמרי, אזי יכול להתחיל חיים חדשים. ולתשובה זוכים רק ע"י שמתבייש מאד על חסרונותיו גשמייתו ויישותו. והבושה היא יראה ממנו ית', שע"י נעשה חלל פנוי, כי הירא חושש ומפחד להתקרב ועי"ז נעשה חלל פנוי שבו יתחיל חיים חדשים התקרבות חדשה, בשפלות חדשה.

צריך להבין כאן כיצד סדר הדברים כי מדבר מהצדיק הגדול שבהסתכלותו מתנוצץ המח וזוכים לביאורי תורה ועי"ז לבושה ולתשובה וצ"ע כי אמר לעיל שזה בחי' ואתה תחזה נמצא שמבאר כיצד הצדיק הדור ממנה שרים על ישראל וא"כ כבר נתבאר שע"י הסתכלות בהם מתנוצץ מוחם וזוכים לחכמה וביאורי תורה ועי"ז יודעים להנהיג את העם. ולפ"ז הבושה ותשובה שמדבר כאן הכוונה לאופן שהשרים מחזירים את העם בתשובה. ואילו לשון רבינו נראה שממשיך לדבר על הצדיק הדור.

ונ"ל שצריך לומר ששניהם אמת דהיינו שהשרים הם תלמידי הצדיק זוכים לביאורי תורה ע"י הסתכלות הצדיק ועי"ז הם מחזירים את העם בתשובה ע"י שבחידושי תורתם מעבירים את החכמה שזכו בהתנוצצות מוחם והיינו כנ"ל שרוח אלקים מרחפת על פני המים הכוונה לרוח שקבלו מהצדיק ע"י התנוצצות מוחם היא שורה על דברי תורה שמחדשים ועי"ז מעבירים את שכל הצדיק לתלמידיהם. אמנם הם בעצמם גם זוכים לבושה ותשובה ע"י חידושי התורה שזכו ע"י הסתכלות הצדיק. כי בוודאי מנהיגי ישראל צריכים להיות בעלי תשובה יותר מתלמידיהם, כי זו השפלות והגדולה שמקבל מהצדיק ועי"ז נעשה מנהיג דהיינו שידוע להיות בעל תשובה תמיד שזה החיים האמיתיים, ורק מכח זה יכול להביא את תלמידיו לתשובה דהיינו חיים נצחיים.

²² מתוצו - מעורב

³ כמבואר בתורה כב אות ד' ותורה סז אות ג' ותורה א' תנינא אות ג' ותורה פ' ועיין תורה סז תנינא ד"ה אבל יש [ודף לא].

^{כא} ראש בית המבואר בתורה סז תנינא

^{כב} עיין מזה בהקדמה לתורה נט (אות ז' בערך) בביאור ששבת היא עיגולא וריבוע.

^{כג} תורה סב - על פן צריך להתחיל בכל פעם מחדש, כי פן ואולי לא היתה התחלתו פראוי, ואם פן גם כל עבודתו אינה בשלמות פראוי, פי הכל מתנהג כפי ההתחלה. על פן צריך להתחיל בכל פעם מחדש, ולבוא להצדיק מחדש, בכח ההתלהבות גדול, והתגברות חדש לעבודת השם יתברך, כדי שתהיה עבודתו פראוי כפי כח ההתחלה כנ"ל. וכן בכל פעם ופעם צריך לחשש חששא זו, פן לא התחיל עדין פראוי, וצריך להתחיל ולבוא להצדיק בכל פעם מחדש:

^{כד} תורה רסא וחיי מוהר"ן תלז

ועל ידי זה דהיינו ע"י הסתכלות הצדיק הפרוש הנ"ל **נעשה תשובה** לכל ישראל, דהיינו חרטה על הריחוק שהיה בעבר וקבלה לעתיד שיהיו כל מעיינותיו לחזור ולשוב אליו ית', **כי עיקר התשובה היא על ידי הבושה** כי ע"י שמתבייש בגסותו וישותו עי"ז מתחרט ושב. **וע"י זה המנהיג בחי' משה שהוא מסתכל בכל אחד ואחד ומתנוצץ מוחו וזוכה לביאורי התורה דהיינוג"ה לחידושין דאורייתא על ידי זה נמשך בושה על כ"א ואחד, ואז רואה כ"א את בשתו וכלימתו כפי שנתבאר לעיל שע"י הסתכלות הצדיק זוכים כל אחד כפי חריפותו לחידושי תורה, לכן בעיקר הכוונה לשרי ומנהיגי ישראל, אבל גם כל אחד יש לו בחי' התחדשות שזוכה ע"י הסתכלות הצדיק בו שע"י זוכה לבושה ותשובה, ונראה שכוונת רבינו לומר שגם כל אחד מישראל אפילו הפשוטים שיש עליהם שר ומנהיג אעפ"כ צריכים להיות מקושר לצדיק הדור ולכסוף להסתכלות ממנו, ולא שיהיה השר חוצץ בינו לצדיק אלא להפך שרק יעזור לו להיות יותר מקושר לצדיק הדור וכמבואר בתורה קמ שרק ע"י התלמידים אפשר לראות גדולת הצדיק האמת כי הוא למעלה מהשגתנו ומעשיו נדמים לפעמים לעבירה. והעיקר תפקיד השר הוא להעביר ע"י חרושי תורה לתלמידים את ההתנוצצות מוחין שזכה מהצדיק הדור שכיון שזוכים לה כפי החריפות כנ"ל בוודאי זכה יותר מתלמידו ותפקידו לצמצם להם את החכמה שזכה בתוך חרושי תורה ועי"ז יזכו לבושה ותשובה דהיינו חיים נצחיים.**

כי עבירה היא בוודאי בושה גדולה, כי עבירה אינה ראויה כלל לישראל [י"ג/י"ד] כי נשמות ישראל חלק אלוך שכולו טוב וכל איזה רע שיש בישראל אינו אלא מנפשות הגויים שנדבק בישראל שנפלו למדותיהם כמבואר בתורה לו, **ובוודאי אין נאה כלל לישראל שיהיה לו עבירה ח"ו. אבל גם מצוה כיון שמצווה היא לשון צוותה וחיבור עימו ית' כשרוצין לעשות איזה מצוה ראוי שיהיה לו ג"כ בושה גדולה. כי איזה זכות יש לו שיוזכה לעשות המצוה ולהתחבר על ידה להש"י. ואיך יעזי פניו ליכנסיה בהיכל המלך לעשות מצוה וכמבואר במדרש (ויקרא א' טו) שמשה אע"פ שלא היה גדול ממנו בישראל לא העיז להיכנס אהל מועד כל זמן שלא קרא לו הש"י בפירושו, ועוד יותר אומר המדרש שכל ת"ח שאין בו את הדעת^{ט"ז} הזו אזי נבלה טובה ממנו^{ט"ח}. וישער בדעתו לפני מי הוא עושה המצוה, וגם גודל מעלת המצוה בעצמה**

^{ט"ז} בתקפא ברגר והאוצר- דהיינו לביאורי התורה דהיינו חידושין (דהיינו ג' תיבות מיותרות) ובדפ"ר אינן, ובתקפא גיסיין נמחק (וניכר כי נשארו רווחים גדולים בין התיבות היותרות) וכן בתרלד ומתלדו

^{ט"ח} עיין לעיל תורה ז תנינא אות ג'.

^{ט"ט} **תורה ז תנינא אות ג'** - פי עקר הרקמנות הוא כשישראל עם קדוש נופלין, חס ושלום, בעוונות, רקמנא לצ'לן, פי זהו הרקמנות הגדול מכל מיני רקמנות. כי כל היסורים הקשים שבעולם אינם נחשבים כלל כנגד המשאוי הכבד של עוונות, חס ושלום. פי כשישראל נופלים בעוונות, חס ושלום, זהו משאוי כבד מאד, שאי אפשר לשא כלל המשאוי הכבד הזה, בכחינת: "כמשא כבד יכבדו מפני" (תהלים ל"ח): פי מי שידע קדשת ישראל מאין הם לקוחים, וידע רחמינות ודקות של ישראל הוא ידע, שישאל הם רחוקים לגמרי מעון, ואין עון שין להם כלל לא, לפי גדל קדשתם משרשם וגדל דקותם ורחמינותם. ועל פן כל היסורים שבעולם אינם נחשבים למשאוי כנגד המשאוי הכבד של עוונות, חס ושלום, רקמנא לצ'לן. ואפלו כשיש לאדם יסורים, אם אין בהם עוונות, אינם נחשבים ליסורים כלל. וזה בחינת (שפת נ"ה): 'אין יסורין בלא עון'. שפשיאין בהם עון, אינם יסורים כלל, פי עקר היסורים הם רק כשנופלים בעוונות, חס ושלום, וזהו עקר הרקמנות, לרחם על ישראל עם קדוש, להוציאם מהמשאוי הכבד של עוונות. ועל פן משה רבנו, עליו השלום, בכל עת שנפלו ישראל באיזה עון, היה מוסר נפשו עליהם והתפלל בעדם, כגון במרגלים וכיצא. פי ידע, שלפי קדשת ישראל ודקותם הם רחוקים מעון ואי אפשר להם לשא כלל המשאוי הכבד של עון כנ"ל:

^{ט"ז} מתוצר - ליכנס

^{ט"ח} **עיין לעיל** שהתנוצצות המוחין שמאיר הצדיק בהסתכלותו היא דעת שהיא בחי' בניין בית המקדש דהיינו חבור שמים וארץ דהיינו שדעת היא שתמיד מרגיש נמצא לפניו ית' וירא ומתבייש ממנו. שכך היה בבית המקדש כמבואר בחו"ל שבבית המקדש לא היה צורך בגורות הרחקה דרבנן כי היו מרגישים שם את הקב"ה נמצא מאד. ועל זה נאמר כהנים וריון הם.

^{ט"ט} **נבלה** דייקא היא טובה ממנו כי נבלה היא מי שהיה בה חיות ונסתלקה ממנה בלא שחיטה דהיינו שלא בדרך הטובה, כך אדם שנברא בצלם וסילק מעצמו את החיבור אל חי החיים ע"י ישות וגאווה הוא כנבלה וגרוע ממנה כי הוא ראוי להיות אדם והוא לכל היותר היתה בהמה, או חיה.

כי המצוה בעצמה יקרה מאד אשר אין לשער. ובוודאי ראוי שיפול עליו בושה גדולה כשבא לעשות איזה מצוה כשיסתכל על עצמו ויראה שהוא רחוק מאד מהש"י ואין לו שום זכות שיזכה לעשות מצוה להתחבר אליו ית' על ידה.

ואם הי' להאדם בושה הי' מתבייש אפי' ליקח המאכל להושיטו לפיו. כי מאן דאכיל דלאו דילוי' בהית לאיסתכולי' באפי' וירושלמי פ"א דערלה [ג'] ו[ח'] פירוש מי שאוכל את שאינו שלו בוש להסתכל בפני הנותן, ומכאן נלקח לשון – נהמא דכסופא, וכן איתא בשבת קד' שאותיות ג' ד' רומזות לגומל דלים וטעם שד' פונה מהג' כי מתבייש שהוא מקבל, ומאחר שאין לו שום זכות שיהי' לו אוכל דהיינו אע"פ שבנפשנו נביא לחמינו (איוב ה' ט') ועד כדי סכנת נפש שמכניס עצמו האדם כדי להשיג את לחמו, אעפ"כ אין זה זכות אלא לדיני ממונות בין אדם לחבירו אבל אינה זכות כלל ביחס החיים שמקבל ע"י הלחם, כי (דברים ח' ג') "לא על הלחם לבדו" אלא "מוצא פי ה'" הוא החיים שיש בלחם ועל זה צריך זכות של עבודת ה' בשלימות. וזה כוונת רבינו שלפי גדולת הש"י אין מי שראוי להרגיש שעבד את בוראו כדי הצורך עד שמגיע לו חיים מצד הדין, א"כ הוא אכיל דלאו דילוי' ובהית לאיסתכולי באפי'. ע"כ בוודאי יש לו להתבייש אפי' להושיט המאכל לפיו [י'] ומה שנקט דווקא דוגמא של אכילה כי האכילה מטבעה לגרום לישות וגאווה כמ"ש (דברים ח' יב יד) פן תאכל ושבעת וכו' ורם לבבך ושכחת את ה"א וכו', לכן דייקא באכילה צריך יותר להתבייש ולהיזהר שלא תביא אותו האכילה לריחוק ממנו ית'.

עתה יבאר שלבושה זוכים ע"י יראה שנופלת על האדם כששומע חידושי תורה וכדמצינו במתן תורה שכששמעו ישראל שתי דברות ראשונות פרחו נשמתם מרוב יראה עד שבקשו ממושה שהוא ידבר ולא הקב"ה.

וצ"ע דלעיל נתבאר שחידושי תורה זוכים השרים ע"י הסתכלותו של משה רבנו בהם וע"י חידושי התורה מעוררים בושה בעם.

ועל זה ממשיך כאן רבנו לבאר שעיקר הבושה הנ"ל נמשכת ע"י משה רבנו, ופשטות כוונתו שהחידושי תורה של השר הם לבוש להתנוצצות המוחין שהתנוצץ מוחו ע"י שהסתכל בו הצדיק. נמצא שאת הבושה שנפלה על העם ע"י החידושי תורה מעורר הצדיק באמצעות השר.

ולפ"ז צ"ע דברי רבנו כאן שבמתן תורה נפלה בושה על ישראל ע"י התורה שהמשיך משה רבנו לישראל וקשה הרי שם היראה ובושה נפלה על ישראל ע"י החידושי תורה שאמר להם הקב"ה בשתי דברות ראשונות, ועל זה אמרו לו למשה דבר אתה/ו¹ וענה להם משה שזה רק לנסות ולהרים/ו² אותם כדי שתייהיה יראה על פניהם. ואמנם את שמונה הדברות הנותרות אמר להם משה.

ולכאורה משמע מרבינו כאן שגם מה ששמעו ישראל מהקב"ה היה תורה שנמשכה לעולם הזה ע"י משה רבנו. וקשה ממכות כד שדרשו תורה ציוה לנו משה דהיינו רק תר"ו מצוות ציוה משה כי שתיים ראשונות שמענו מהקב"ה. משמע מה ששמענו מהקב"ה לא ציוה משה אלא הקב"ה.

^א מתוצו - לאסתכולי

^ב הלשון שם בהלכה ג' דאכיל מן חבריה בהית מסתכל ביה.

^ג ירושלמי ערלה פ"א הלכה ג' – מדובר שם בגפן שהבריך ענף ממנה וטמנו באדמה וגדל ממנו גפן חדשה וכל זמן שיונקת מהזקנה היא נחשבת זקנה ומותרת משום ערלה וכשיש לה שרשים חזקים וכבר יונקת מהאדמה בעצמה לא ע"י הזקנה אזי מתחילים למנות לנה ג' שנות ערלה והשאלה כיצד יודעים מתי – ועל זה אומרת הגמ' שם – מה נן קיימין אם דבר בריא הוא שהוא חי מכח הזקנה דברי הכל מותר. ואם דבר בריא שהוא חי מכח הילדה דבר הכל אסור. אלא כי נן קיימין בסתם. כיצד הוא יודע רבי ביבי בשם רבי חנינה אם היו העלים הפוכין כלפי הילדה דבר בריא שהוא חי מכח הזקנה ואם היו העלים הפוכין כלפי הזקנה דבר בריא שהוא חי מכח הילדה. אמר רבי יודן בר חנין סימנא דאכיל מן חבריה בהית מסתכל ביה.

^ד ועיין שבת קד. מ"ט מהדר אפיה דד' מג'. ועיין מגיד משרים לב"י אמצע פ' בראשית ויכלון נהמא בלא כיסופא.

^ה מגיד משרים פרשת בראשית מהדורא קמא – רוא דמילתא במה דאת מתרץ דנשמתין עד לא אתו לעלמא דמו למאן דאכיל נהמא דמלכא בלא פולחנא ומשום דא אמרו נוח לו לאדם שנברא כלומר דנשמתן מיכספן מגרמייהו למיכל נהמא דמלכא בלא פולחנא ומשום הכי מתאוות למיתי לעלמא ונוח להם להבראות כדי למיפק מההוא כיסופא בעי למיתי להאי עלמא למתעסק בתורה ובמצות לעבדה ולשמרה ויכלון נהמא בלא כיסופא.

^ו שבת דף קד. ומאי טעמא מהדר אפיה דדל"ת מגימ"ל דליתן ליה בצניעה כי היכי דלא ליכסיף מיניה.

^ז עיין לק"ה ערלה ב' אות ב' דברי רבינו דברי א"ח נאמרו בדקדוק גדול וכו' ובפרט בענין קישור הדברים וכו'. ועי"ש אות ג' מדוע נקט לדוגמא שהבושה מתבטא דווקא באכילה עי"ש כי דייקא באכילה כתיב פן תאכל ושבעת ורם לבבך, לכן שם דייקא צריך שתתנוצץ הגדולה והשפלות ע"י הסתכלות הצדיק.

^ח דהיינו בשתי הדברות הראשונות אנכי ולא יהיה לך ששמעו מפי הגבורה כמבואר במכות כד. ועיין תו"ש (תנז) בשם מכילתא דרשב"י שדיבור הנ"ל שאמרו למשה דבר אתה נאמר אחרי עשרת הדברות כי חשבו שיאמר עוד.

^ט כך מבואר בתו"ש אות תסא בשם מכילתא ותסב בשם מכילתא דרשב"י

וצ"ל כוונת רבינו שרק ע"י משה רבינו שהמשיך קדושה לעם ישראל כמבואר לקמן שמכח קדושתו ופרישותו נמשך קדושה ופרישות על כל ישראל, לכן כל התורה ששמעו בהר סיני נקראת תורת משה/ו' גם מה שציווה הקב"ה. אלא שבזה אין הכוונה שהיה ע"י הסתכלות משה בהקב"ה ח"ו/א, אבל עכ"פ רק מכח משה רבינו זה נתאפשר.

כי דבור שלא מתקבל אינו דיבור כמבואר בתורה כט נמצא משה רבינו שהכין את ישראל להיות מקבלים את הדבור של הקב"ה הוא עשה את דיבור הקב"ה לדיבור.

אבל עיקר הבושה נמשך ע"י המנהיג הנ"ל בחי' משה שממשיך ביאורי התורה לכ"א מישראל כפי חריפותו לקבל ההתנוצצות המוחזק, נמצא שהשרים מקבלים ביותר והעם מקבלים דרכם, עי"ז נמשך בושה על כ"א מישראל. כמו שבשעת מתן תורה שהמשיך משה התורה לישראל נאמר שם [י"ב/י"ג] אחרי ששמעו מהקב"ה ופרחה נשמתם (שבת פח:): וי' בקשו ממה רבנו שידבר הוא אליהם ולא הש"י, ועל זה אמר להם משה רבנו אל תיראו כי וכו' וי' ולבעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו ודרז"ל (נדרים כ) וי' יראתו על פניכם זה הבושה נמצא ע"י תורת משה נפלה עליהם בושה גדולה, כנ"ל שע"י עיקר הדבור היה אל משה רבנו היו מכוונים הדברים/י' כפי הכלי של משה רבינו/י' כיון שמשה רבנו הוא השכל הכולל והוא שרש נשמות ישראל ע"כ כל ישראל צריכים לקיים את התורה כפי שנצטיירה בכלי משה רבינו ועיקר הכלי הוא השפלות/י' כפי שיתבאר.

וזהו לבלתי תחטאו דהיינו שיהי' להם בושה לבלתי לעשות חטא ועון ח"ו. וגם אפי' לבלתי אפילו אם לא תחטאו, לבלתי לעשות עבירה אפילו מי שלא עשה עבירה כלל צריך שיהי' ג"כ יראתו על פניו דהיינו בושה. כי אפי' כשעושינן מצוה צריך שיהי' לו ג"כ בושה גדולה כנ"ל כי איך קרוץ חומר כמוני בא להיות צוותא וחיבור עם הקב"ה ע"י המצוה שהיא אחדותו ית' כמבואר בתורה ה'/. וכל שכן כי איך באים לחטוף התפילין שהם כתרי דמלכא [כ"א] ולהניחם פתאום על הראש, בוודאי ראוי שיהי' לו בושה גדולה כשבא לעשות איזה מצוה [כ"ב] וכל שכן

^א כמבואר במ"א שעשרת הדברות נאמרו בלשון יחיד ואפילו למ"ד שכולם אמר הקב"ה כי נאמרו למשה והכלל שרב המדבר לתלמיד מדבר כפי הכלים שלו ממילא התורה קודם ששמעו אותה ישראל נצטיירה לפי הכלים של משה רבנו דאי לאו הכי היה כל אחד מישראל מצייר תורה לפי הכלים שלו והיו ס' רבוא תורות. וכ"ש למ"ד שח' דברות אמר משה הרי בוודאי שצייר אותן לפי הכלים שלו תחילה.

^א עיין תורה מ' תנינא שיש בחי' כוז שכביכול הקב"ה מקבל עיני ההשגחה ע"י הצדיק. אבל צריך יותר לעיין שם.

^ב * שנות כ' ז'

^ג שנות פרק כ (זו) ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות: (יז) ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו:

ועיין מכות כד. תורה צוה לנו משה דהיינו תר"ו מצוות צויה משה ורק אנכי ולא יהיה לך שמענו מהקב"ה. נמצא לפ"ז דיבור הנ"ל דבר אתה עמנו וכו' נאמר אחרי אנכי ולא יהיה לך.

^ד שבת דף פח: ואמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתן של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן דיבור שני היאך קיבלו הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם שנאמר גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה ואמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל והיו מלאכי השרת מדדין אותן שנאמר מלאכי צבאות ידודין אל תיקרי ידודין אלא ידודין:

צ"ע לכאורה יש לדייק כל דבור שיצא מהקב"ה שזה דווקא שתי דברות ראשונות וכמבואר במכות כד. אבל שאר מכות שמענו ממה רבנו. (גם בזה יש כמה פרושים האם הקב"ה מפי משה או הקב"ה בקולו של משה)

^ה בתוצו – ולעבור ובתשכט וטוק

^ו נדרים ב. – תניא (שמות כ–כ) בעבור תהי' יראתו על פניכם זו בושה לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא מיכן אמרו סימן יפה באדם שהוא ביישן אחרים אומרים כל אדם המתבייש לא במהרה הוא חוטא ומי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני

^ז כמ"ש אנכי ה אלקיך ולא יהיה לך בלשון יחיד נוכח משה רבנו דייקא.

^ח כידוע וכמו שרואים בחוש כשהרב מדבר אל התמיד מכוין דבריו כפי מוחו ומוריד עצמו למדרגת התלמיד, נמצא הקב"ה ידבר אל משה לפי השגתו ומי שזכה להבין הבין ומי שלא היה צריך לבקש ממה רבנו שיבאר לו, והיה כח במשה ע"י הסתכלות לבד לנוצץ במח תלמידו חרושי תורה כאלו שיפעלו כמו התורה שבמתן תורה שנאמרה אליו.

^ט ונראה שיש כאן נקודה נפלאה הרמוזה כאן וכמבואר בתורה ריש שמי שמראה עצמו כלא אזי הקב"ה כנגדו גם מראה עצמו כלא. והכי נמי כאן מגודל שפלותו של משה עשה עצמו הקב"ה כאילו כביכול הוא השר שנתמנה ע"י הסתכלות של משה שע"י זוכה לחידושי תורה שהשומע אותם זוכה לבושה ותשובה, ועי"ז נחשב התורה שאמר לישראל שהיא מכח משה רבינו.

^י תורה ה' אות ב' (סוף דף ה.) הקב"ה הוא אחדות פשוט עם המצוות ועיין ספר יצירה פ"ו מ"א.

^כ זוהר רע"מ פנחס דף רנח. תפלין דמארי עלמא כתר, ומאי ניהו כתר דמארי עלמא, יהו"ה.

^כ מה שנקט דייקא מצות תפילין עיין לק"ה תפילין ו' אות ב' שדייקא ע"י תפילין זוכים לבושה הזו כי לאו כל אדם זוכה להכיר את הצדיק האמת ואפילו שמכיר לא זוכה בכל יום לראותו לכן בתרומתו נתן לנו הקב"ה מצות תפילין שהם התנוצצות המוחזק כמבואר בתורה לת שזוכה בכל יום לגדולה והבושה הנ"ל וכו' ע"ש.

מצוות תפילין שלבד שהיא מצווה היא גם כמו שלוקח כתר המלך ומניח על ראשו שלו, דאינו ראוי רק מי שנכלל בשלימות במלך ואזי נחשב כממליך את המלך בעצמו אבל בלא התכללות שלימה אין אני ראוי לזה כל וכלל ורק מחמת ציווי המלך אני מניחם ובבושה עצומה שאיני ראוי לזה כלל.

וזאת הבושה נמשכת ע"י ביאורי התורה ע"י המנהיג הנ"ל כמו שהי' בשעת מתן תורה כנ"ל שניתנה במורא גדול ורתת וזיע ומתוך פרישות מהתאוה הידועה/י;

וע"כ בשעת מתן תורה זכו כל ישראל לבחי' קדושה ופרישות כ"ש שצויה הקב"ה לכל ישראל קודם מתן תורה (שמות יט) היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה. כי כולם נתקדשו בבחי' פרישות ע"י משה שהי' קדוש ופרוש גדול [כד], שהמשיך להם את התורה עי"ז כנ"ל כי התורה היא תורת משה ואין השגה בדברי הצדיק רק כפי הקדושה בתאוה זו כמבואר בתורה לו אות ה', וע"כ נמשך עליהם קדושה ופרישות ג"כ דהיינו שמכח קדושת ופרישות משה רבנו זכו עם שלם לפרוש ג' ימים/כ"ה, גם לזה זכו רק מכח שהאמינו במשה רבינו בגדולתו וגם זה תלוי בשמירת הברית כמבואר בתורה לו:

עתה יבאר שע"י הבושה וזכים לתשובה. והביאור נראה כי תשובה היא התחלה חדשה לגמרי, והכלל כנ"ל שכל חידוש מוכרח להקדים לו בחי' חלל פנוי ממה שהיה, וע"י בושה שתופס בכל ישותו עד כמה הוא מופרך, עי"ז נעשה חלל פנוי, שהוא המקום לעולם חדש, להתחלה חדשה, דהיינו תשובה. וזהו שהמתבייש בתחילה נעשה אדום זה בחי' הגבורות והצמצומים שעל ידם נעשה חלל פנוי ואח"כ אזיל סומקא ואתי חיוורא זה החלל הפנוי בעצמו/כ"ו.

וכשזוכין לבושה דהיינו כשזוכה לשמוע כראוי (בבחי' וישמע יתרו) את חדושי התורה שהם לבוש להתנוצצות המוחין שנעשית ע"י הסתכלות הצדיק כנ"ל אזי רואה כ"א את ריחוקו מהש"י איך הוא רחוק מאד ממנו ית' ונופל עליו בושה גדולה עד שנעשה פנוי אדומים מרוב בושה/כ"ז וע"י הבושה עושין תשובה כי עיקר התשובה ע"י הבושה (כ"ח/כ"ט) כי הבושה היא מהכרת מיעוט עבודתו כלפי מה שעבשיו ע"י החידושי תורה זכה להשיג יותר רוממותו ית' ועי"ז מביין לשוב. ותשובה הוא בחי' חיים כי ע"י תשובה נעשה בריה חדשה, ע"י שמכח תוספת השגה בו ית' מקבל על עצמו להתחדש במעשיו, (שעי"ז מחיה את השפלות הטמונה בו שהיא יציאה מגבול חיים נצחיים), בחי' (יחזקאל יח)/ל

^{כ"ג} ברכות דף כב. דתניא והודעתם לבניך ולבני בניך וכתוב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע מכאן אמרו הזבים והמצרעים ובאין על נדות מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות אבל בעלי קריין אסורים. פקש"י - מלאך אמו - כל הטמאים מותרים בתורה, שאף הם יכולים להיות באימה וכתתה, אבל צעל קרי אינו חלל מתוך קלות ראש וחות הדעת:

יומא דף ד: ויכסהו הענן להר ויקרא אל משה (משה) וכל ישראל עומדין רבי מתיא בן חרש אומר לא בא הכתוב אלא לאיים עליו כדי שתהא תורה ניתנת באימה וברתת ובזיע שנאמר עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה מאי וגילו ברעדה אמר רב אדא בר מתנה אמר רב במקום גילה שם תהא רעדה.

^{כ"ד} כנ"ל

^{כ"ה} וכל הגדול מחבירו יצרו גדול וכ"ש קודם שכחלוהו לעיני דיצה"ר של עריות והחלישוהו. כמבואר בסנהדרין סד.

^{כ"ז} ופשוט שזו המעלה כשאדם עושה זאת לעצמו אבל כשעושה זאת לחבירו אמרו חז"ל שאין לו חלק לעוה"ב כי זו תכלית ההתפשטות של ישותו אל גבול חבירו עד שעושה ממנו חלל פנוי, שזה ממש הפך היציאה מגבול הנ"ל שהיא בחי' עוה"ב.

^{כ"ז} עיין תורה ו' ועיין שיש"ק ח"א אות תשל - עוד סיפר: שאמר רבינו זכרוננו-לברכה למוהר"ן זכרוננו-לברכה (בענין התורה סימן ו' - "קרא את יהושע", שהוא מכוונת אלול, ועל ענין הבושה מלפני השם יתברך) בלשון שאלה בלשון אשכנז: "ווערסט דיא אמאל ריץ רוט פאר השם יתברך" - "האם אתה פעם מסמיק עד למאוד (מרוב בושה) מלפני השם יתברך" ? כלומר שצריך להתבייש מאד לפני השם יתברך, עד שיתאדם פנוי מאד, בבחינת מאמר חכמינו זכרוננו-לברכה (ב"מ נ"ח): "המלבין פני חברו ברבים כשופך דמים, דאזיל סומקא ואתי חיוורא": (אבני"ה ברזל).

^{כ"ח} עיין ירמיה ג ד לא [בתשכט תיקן בירמיה ג] [וצ"ל פ"ג פסוק כה ופ"א פסוק יח] יחזקאל טז [פסוק ג] לו [פסוק לב] ועיין ברכות יב: [כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר: (יחזקאל טז ג) למען תוכרי ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם ה' אלהים] ובר"י שם [סם על עין יעקב]

^{כ"ט} ירמיה ג' (כה) נשכבה בבשתנו ותכסנו בלמתנו כי לידוד אלהינו חטאנו אנחנו ואבותינו מנעורינו ועד היום הזה ולא שמענו בקול ידוד אלהינו:

ירמיה לא (יח) כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך בשתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי:

יחזקאל טז (סב) והקימותי אני את בריתי אתך וידעת כי אני ידוד: (סג) למען תזכרי ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני בלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם אדני ידוד:

^ל יחזקאל יח (לב) כי לא אפחץ במות המת נאם אדני ידוד והשיבו וחי: ופי' מצודות דוד - והשיבו - לכן השיבו עצמיכם מן הפשע ותחייו:

והשיבו וחיו בחי' חיים נצחיים של עוה"ב בחי' שבת, בחי' טועמיה חיים זכו [לא] כי ע"י תשובה נמשך טל תחיה להחיות את השפלות של משה הטמונה בנו ועי"ז יצא מגבול דהיינו בחי' שבת ועי"ז זוכה לעונג שהוא חיים נצחיים.

נמצא שהשפלות והענוה היא מהרגשת גדלות הש"י, אבל ההכרח שזה יתחיל מהרגשת גדולת הצדיק, כנ"ל שהכל מתחיל ממה שרואה את עצמו עם הצדיק וע"י ההסתכלות בצדיק רואה חסרונותיו כיצד אוחז במדות כמבואר בתורה סו תנינא, וע"י שהצדיק מסתכל בו מתנוצץ מוחו בחכמה להשיג מיעוט השגתו בגדולת הש"י ועי"ז זוכה לחדושי תורה ועי"ז לבושה מהש"י. ולעיל ביארנו שהכוונה ששרי ישראל ומנהיגיה מקבלים כפי חריפותם התנוצצות המוח ועי"ז חכמה ושפלות וגדולה ועי"ז כח לחדש בתורה שע"י יוכלו להעביר את החכמה ושפלות הזו לעם שזוכה עי"ז לבושה ותשובה ושפלות ושבת וטעם החיים.

וזה בראשית דהיינו מה שלמדנו לעיל שע"י יראה דהיינו בושה זוכים לתשובה (דהיינו תחית השפלות שהיא בחי' שבת) בחי' חיים נצחיים זה רמוז במילה בראשית כי היא אותיות **ירא בשת** ואותיות **ירא שבת** (ת"ז תי' ז' לב) ותי' ט [לב/לד] **כי היראה והבושה דהיינו בחי' תשובה כנ"ל**, **להיא בחי' שבת**, כי שבת כנ"ל היא בחי' חלל פנוי מעסקי תאוות ממוזן והבלי עוה"ז שבתוכו נמשך קו העונג שבת שהוא

ופי' מלבי"ם... שע"י תשובה זאת תבואו אח"כ לידי תשובה מאהבה, והשיבו – גם עונות הקודמים אל הזכות וחיו – חיי הנצחיות:

^א נוסח תפלת מוסף של שבת

^ב תיקוני זהר תקונא שביעאה – בראשית ה' הוא אותיות יר"א בש"ת ומפרשו לקמו, ומקדים ואמר וי' ליה לסמא"ל אוי לו להס"מ מהבזיון והעונג שיקבל, פד קדשא בריך הוא ייטי למפרק לשכינתא ולישראל בנהא כשיבא הקב"ה לגאול את השכינה ואת ישראל זניה צעת זילת המשיח, ותבע מניה ומשבועין אומינן ומממנן דילהון ויתבע ממנו ומשבעים האומות ומהמונים שלהם שהם שלטו על ישראל בגלות, פל עאקו דעאקו לישראל בגלותא את כל הארות שאיערו את ישראל בגלות, ור"ל אז יאטרו ליתן דין ותשדון על הכל, ומפרש ואמר בגין דקדם דגלו ישראל שביל שקודם גלו ישראל אחר חורבן בית שני, גלי ליה קדשא בריך הוא גילה הקב"ה להס"מ, דהו עתידין ישראל למיהו תחות שעבודייהו, ולמיפק מתחות שעבודייהו (ה"ג הכ"מ) שעתידים ישראל להיות תחת שעבודם של אומות העולם בגלות, וכשיגיע הזמן יאלו מתחת שעבודם, ור"ל כי עיקר העונג יקבלו מחמת גילה להם הקב"ה כי הגלות היא רק לזמן קצוב ולא לעולם ח"ו, ובכל מקום שהם נמצאים המה זנים של הקב"ה, משל למלך שבעם על זנו ושלחו מזינתו, שמי שעושה לו טובות ומהנהו ומקרב, המלך משלם לו שכר טוב, ואחזי ליה ולשבועין ממנן דתחות ידיה והראה הקב"ה להס"מ ולשבעים הממונים שתחת ידו, אגרא דלהון אי הו אוקרין לישראל בגלותא השכר שלהם שיקבלו לעתיד לבא, אם היו מכזבים את ישראל בגלות, הדיא הוא דכתיב זהו שכתוב כשכזב פוטיפר את יוסף ויברך יהו"ה את בית המצרי בגלל יוסף וכך ראה הקב"ה שיכזבו אומות העולם את ישראל בגלות, ואיהו וממנן דיליה לא עבדין להון יקרא אכל הס"מ והמונים שבו לא די שלא כזבו את ישראל בגלות, אלא עבדין בהון ובשכינתא קלנא אלא שעושים בהם ובשכינה בזיון, כי תמיד הם מהרפין ומגדפין אותנו דאמרין לון פל יומא שאומרים לבני ישראל כל יום איה אלהיך ור"ל שאומרים שאין הקב"ה משגיח בנו ועזב אותנו למקריים ח"ו, ובגין דא קלא נפיק לגביה פל יומא מן שמיא ובשכיל זה קול יואל אליו כל יום מן השמים, דהיינו מן ז"ל הנקרא שמים, ואמר והקול אומר להס"מ יר"א בש"ת פירוש יהא לך פסופא מן שכינתא יהיה לך בושה מהשכינה שהיא זכינת יראה, יר"א שמיים פירושו יהא לך פסופא מקדשא בריך הוא דאיהו שמיים יהיה לך בושה מן הקב"ה שהוא נקרא שמים, הדיא הוא דכתיב זהו שכתוב ואתה תשמע השמים היינו ז"ל שהוא שומע תפלות ישראל, ודיא וענין זה יתבאר בתקון השמיני (כי גם תקון השבעי מקושר עם תקון השמיני). (ב"ר ומפרשים)

^ג דף כד.

^ד תיקוני זהר תקונא תשיעאה (דף כד ע"ב) בראשית אותיות יר"א שב"ת שתתירא מן השבת, דאיהי שכינתא היא השכינה הנקראת שבת, דעלה אתמר שעליה נאמר מחלליה מות יומת ומפרש דעאלו אויבים בחלל דילה דאיהו קדש קדשים שנכנסו האויבים בחלל שלה שהוא קדש הקדשים, ור"ל אחר שנסתלקה השכינה מקדש הקדשים ונשאר חלל וריק מהשכינה, אז יכלו האויבים שהם ס"מ וזת זוגיה ליכנס סם, ואתמר בהון ונאמר בזו"ן דקליפה, את מקדש יהו"ה טמא על שנכנסו עמאים למקדש, ועוד כתיב חלל ממלכה שחללו את המלכות, ושריה הם חיילות ומלכתי המלכות שילאו עמה בגלות, ואז ושפחה עאלת באתר דגביהה השפחה שהיא הנוקבא דס"מ נכנסה במקום גבייתה, ור"ל שנכנסה במקדש במקומה של השכינה, ומפרש שהנוקבא דס"מ דאיהי נדה שפחה גויה זונה שטומאתה מרובה ככל אלו הטומאות יחד, וכולן מקבלות טומאתם ממנה, וסאיבת אתרהא וטמאה את מקומה של השכינה שהיא בית המקדש, דתמן הוה נייחא דשכינתא ששם היתה מנוחת השכינה, ור"ל ששם שרתה השכינה כשצית המקדש היה קיים, וקלא הוה נחית ואמר ירא שבת וקול כרוז ירד מן השמים ואמר ירא שבת, ור"ל היה לך לירא מהשכינה הנקראת שבת, ואיהי לא עבדת כף והשפחה לא עשתה כד כי לא יראה מהשכינה, אלא חלל ממלכה ושריה אלא שחללה את השכינה וחיילותיה, וברחת שכינתא מתמן ואז ברחה השכינה משם, כי בעונת ישראל ניתנה רשות להשפחה ליכנס סם, והשכינה לא יכלה לשבת יחד עם הקליפה.

^ה גם בדפ"ר ובתרלד - היא ומתרלד - הוא

מעין עוה"ב בחי' חיים נצחיים של עוה"ב כנ"ל. ועיקר החיים הוא להשפלות של כ"א. כי השפלות של כ"א הוא לוי יהיה נחיה ויקום בתחיה כנ"ל.

עתה יבאר שיש בכל אחד מישראל שפלות מושרשת בנשמתו שקבל במתן תורה ע"י התורה שהמשיך לנו משה רבנו, כי מכח פרישותו ושפלותו (שהן דבר אחד כמבואר בתורה קל) המשיך תורה (כמבואר גם בתורה ע' שהשפלות יש לה כח המושך למושך אלוקותו ית' אליו) והשריש אותה בנו ע"י שפלותו שנטע בנו ע"י התורה שנתן לנו. דהיינו שהשפלות והתורה כאחד ניטעו בישראל בקבלת התורה ע"י שניתנה במורא נורא עד שפרחה נשמתם/ל¹⁰ בכל דבור ודבור כנ"ל ופסקה זהמתם שלהם ושל נשמות כל הדורות הבאים עד עולם כמבואר בשבת קמו.

נראה לבאר ממה שמכנה את השפלות שבישראל שפלות של משה נראה כי משה הוא הדעת זכה לתכלית הענווה/ל¹¹ ועל כן נקראת מדת הענווה על שמו/ל¹², וזה הכוונה שהשפלות שיש בנו היא השפלות של משה. שהרי אין כמה מיני שפלות, אלא הכוונה שזו שפלות שנשרשה בישראל מכח תורת משה שקבעה בנשמות ישראל ע"י פריחת נשמתן במתן תורה. שכיון שהתורה שלנו היא "תורת משה" ירדה בצינור ובצינור שצייר אותה משה רבנו ומשה רבנו מדתו ענוה ממילא זה הכלי והצינור לקבל אותה. לכן מעיקרי האמונה היא האמונה במשה רבנו וע"י אמונה זו זוכה לחיים נצחיים וזוהו שקרח ועדתו כיון שפגמו בזה צריכים כמה אלפי שנה לצעוק משה אמת ותורתו אמת בלא הפסק ורק ע"י יזכו לחיים נצחיים/ל¹³. וזוהו שמבאר כאן רבנו שכל עניין התשובה היא להחיות את השפלות של משה רבינו המשרשת בנו.

והביאור עין בהקדמה שבארנו כי התשובה היא מבושה עצומה כשמגלה גודל ריחוקו מהש"י שזה כמו תוכחה חזקה שמטלטלת את האדם ומעוררת אותו מהשינה של עוה"ז, ועולה לעולם הבינה לבחי' מעל הזמן בחי'

¹⁰ גם בדפ"ר ותולד ומתוצו- הוא, בתולד- לא ברור ונראה- היא

¹¹ ונראה שלא חזרה נשמתם הראשונה שהיתה של בן נח אלא נשמת ישראל וכדמצינו בכהאריז"ל בפנחס שפרחה נשמתו ואז נכנסו בו נשמות נדב ואביהו שע"י נעשה כהן, כי פריחת הנשמה אינה עלית נשמה של צדיק אלא מוות ממש (שקוראים היום מות קליני) וכמבואר בספרים עיין מתיבתא שבת פח: ילקוט ביאורים דעות בזה מדוע לא פקעו הקדושין שלהם כמבואר שם שאמר להם שובו לאהליכם.

¹² כי דעת היא התחברות אליו ית' והענוה היא שפלות הנובעת מהחיבור הזה.

ועיין מאור עינים (רמ"נ טברסקי) פרשת בראשית - (חולין פט א) שאברהם אמר ואנכי עפר ואפר ומשה רבינו ע"ה אמר ונחנו מה כי באמת יש כמה וכמה מדריגות במדת ענוה זו למעלה מזו וצריך לילך ממדריגה למדריגה להשתוקק תמיד למדרגת מה וכל שיעלה למדריגה א' בשפלות כך יתוסף אצלו השראת השכינה. ונודע שלכל הנ"ל צריך לקנות בתוכו דעת מתחלה שיביאהו לדעת ולהשכיל על דרכיו בכדי שלא יטעהו היצר הרע כנודע ונודע שהדע' הוא בחינת משה כמ"ש בזהר אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא עד ששים רבוא דרי שהתפשטות הדעת שהוא בחינת משה הוא בכל נשמות ישראל שהן ששים רבוא שרשי נשמות נמצא כי הדעת נמצא בכל אחד ואחד הוא התפשטות משה כל אחד לפי מדריגתו וכפי רבוי הדעת שבו כן הוא אצלו בחינת השפלות והענוה וכן זוכה לרבוי השראת השכינה כשיעור הדעת שבו וכשיעור השפלות שבו.

¹³ וכדמצינו (חיי מוהר"ן תקס"ג) שהשכינה בכל דור נקראת על שם צדקת הדור שבאותו הדור. וכדמצינו באברהם אבינו שמדת החסד נקראת אברהם, עיין ספר הבהיר המיוחס לרבי נחונייה בן הקנה אות קצא אמרה מדת החסד כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי שהרי אברהם עומד שם במקומי. עכ"ל. תימה הרי חסד הוא שם תואר ולא בריה. ואולי אה"נ זה אמרה מדת החסד שאין צורך לקרא לחסד חסד אלא אברהם. ואולי גם בכל חסד שעושה יהודי זה מכח ניצוץ של אברהם שיש בו. דזהו גדר ישראל גומלי חסדים דהיינו שזה טבוע בכל ישראל כמבואר בגמ' יבמות עט. - שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים רחמנים דכתיב (דברים יג-יח) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך ביישנים דכתיב (שמות כ-כ) בעבור תהיה יראתו על פניכם גומלי חסדים דכתיב (בראשית יח-יט) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו' כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו.

או אולי השפלות של משה היא ניצוץ ממש רבינו שנמצא בכל אחד מישראל וצ"ע כי לא מצינו לשון זה אלא לגבי משה שפיר קאמרת שהכח לחדש בתורה הוא מכח משה רבינו. וצ"ע. (עיין אור החיים שמות פרק כז פסוק כ ואולי שירמוז באומרו תצוה על דרך אומרם ד"ל (תיק"ז תיקון סט) כי כל תלמיד חכם יש לו ניצוץ מנשמת משה ולזה רבותינו ד"ל היו קוראים זה לזה משה (שבת קא), כי הוא זה המדבר בבחינת נפש הלימדת תורה, והוא אומרו ואתה תצוה, על דרך אומרם (תהלים צא יא) כי מלאכיו יצוה לך שהוא לשון צוואה, ליווי לאיש ישראל הנכבדים, וכבר ידעת כי אין חשיבות אלא באמצעות עסק התורה)

עוד מצינו שכל אדם כפי השתדלותו באיזה מצווה או מתעברת בו נשמת צדיק שמצוה זו היתה חביבה אצלו ומסייע לאדם בה ואולי הכי נמי השפלות של משה, אבל הלשון של רבינו שהוא עניין שטבוע בישראל אלא שהוא רדום ורק צריך לעורר אותו. יותר נראה כנ"ל אבל אינו מוכרח.

¹⁴ עיין רבנו בחיי ויקרא יח כ' עה"פ ונכרתו הנפשות - במה שחולק על הרמב"ם בעניין הדין של הרשעים הגמורים שהרמב"ם כתב שיאבדו לגמרי מן העולם ורבנו בחיי בשם הרמב"ן חולק ומבאר שאין נפש שכלית (של יהודי) נאבדת לגמרי אלא מקבלת שכר מועט במקום אחר וכניזון מן הצדקה על שלחן אחרים, ומה שכתוב שנכרתת הכוונה רק ממקום הראוי לה. ועי"ש שמביא ראיה מקרח ועדתו דכתיב בהם מוריד שאול ויעל. ועי"ש בסוף דבריו שהכרת הוא עניין ניסי שנעשה לחוטא ע"י חטאיו אבל שכר הצדיק הוא עניין טבעי כי הטבע הוא שכל דבר חוזר לשרשו היסודות לעיקרם והנפש לשרשה בבינה.

ציאה מגבול (כמבואר בספר המדות תשובה ח"ב אות א'^{מא}) משם נוזל הטל תחיה שמחיה את השפלות של משה רבנו הנעלמת בנו שהיא חיים נצחיים בחי' ענג שבת.

**וע"כ ע"י התשובה שהיא מבחי' חיים נצחיים של עוה"ב, עי"ז חוזר ונחיה וקם בתחיה השפלות של משה רבינו שיש בכ"א מישראל בכל אבר ואבר כי תשובה היא בחי' קבלת התורה שעד עתה היה מזלזל במצווה ועתה שב ומקבל אותה על עצמו ומקיים אותה ומתחבר על ידה אליו ית'.
כי דע שיש בכ"א וא' מישראל בחי' השפלות של משה בכל אבר ואבר עי"ן תורה כו תנינא/מ"ב ועי"ן ביאור נפלא בזה בספר מאור עינים/מ"ב. וזה זכו ישראל במעמד הר סיני שאז המשיך משה השפלות שלו בכ"א וא' מישראל בכל אבר ואבר שבקבלת התורה, אזי עם התורה שהיא "תורת משה" (יהושע ח' לא), קבלו את כלי השפלות להשגתה/מ"ב (כמו שדרשו בערובין נד. ומדבר מתנה/מ"ב), דהיינו גם הכלי לקיימה (כמבואר בתורה כו תנינא הנ"ל) דהיינו השפלות של משה. אבל אותו השפלות של משה שהוא מושרש/מ"ב בכ"א מישראל, הוא מונח ושוכב אצל כ"א וא' בבחי' שכיבה ומיתה שוכב דייקא הפך הדעת שהיא בחי' עמידה כלשון חז"ל העומד על דעתו, וכשאין דעת אין שפלות שהיא החיים הנצחיים לכן הוא בחי' מיתה. כי זאת השפלות נתעלם אצל כ"א ואינו מתעורר/מ"ב**

^{מא} ספר המידות – ערך תשובה ח"ב אות א. יום שהאדם עושה תשובה הוא למעלה מהזמן ומעלה כל הימים למעלה מהזמן, וכן יום הכפורים הוא למעלה מהזמן: (ובזה ביארנו (עפ"י הריצ"ח) בתורה ו' ותורה סו קושיית האחרונים כיצד מועיל תשובה שהיא רצון לבטל מעשה העבירה)

^{מב} בתקפא שהיא (לא ברור), בדפור' ובתולד - שהיא ומתולד - שהיא

^{מג} תורה כו תנינא - ודע, שעל ידי שפרות שוכחין כל המצוות והאזהרות שצוה משה רבנו, עליו השלום. כי משה הוא מלכש בכל אהד ואהד מישראל, בכל איבר ואיבר, ומזכיר כל איבר ואיבר, שיעשה המצוה השייכה לאותו איבר. כי רמ"ח מצוות נגד רמ"ח איברים. ועל פן משה נקרא מחקק (דברים ל"ג), שהוא גימטריא רמ"ח, שמזכיר רמ"ח מצוות פ"ל. ועל ידי השכרות שוכח אותם, בבחינת (משלי ל"א): "פן ישתה וישכח מחקק", שעל ידי השתיה והשכרות שוכח רמ"ח מצוות של משה פ"ל. והתלבשות משה באיברים זהו בעצמו בחינת התלבשות הדעת בחסדים פ"ל. כי משה הוא הדעת, והאיברים הם רמ"ח, בחינת אברהם איש החסד, שהוא גימטריא רמ"ח איברים:

^{מד} מאור עינים (למנחם נחום טברסקי תצה-תקנח) פרשת תרומה – והענין דאיתא בוזה"ק אפשוטות דמשה בכל דרא ודרא עד שיתין רבוא דרי וזהו ענין בחינת הדעת שיש לכל או"א מישראל להשיג בתורה והכל על ידי הדעת בחינת משה שהוא היה הדעת של כל ישראל ויש לכל או"א ניצוץ דבר מה חלק מהדעת של משה רבינו עליו השלום בכדי שידע ויבין וישיג כל או"א בתורה כל חר וחר כפום שיעורא דיליה כפי' בחינת משה שיש אצלו כך הוא מבין ומשיג בתורתו ולכן אמרו רבותינו וזכרונם לברכה (אבות פ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח בפני כל אדם והאין יצו ע"ז חכמינו וזכרונם לברכה לכל אדם שעל כל אדם אמרו משנה זו לקיימה והאין יוכל כל אדם לקיים זה הדבר הלא זה הוא אשר נשתבח משה רבינו עליו השלום במדה זו בתורה כמו שאמר הכתוב (במדבר יב ג) והאיש משה עני מאוד מכל האדם גו' ואין יוכה ילוד אשה אחר זולתו לבא למדרגה זו אך הענין הוא כמ"ש שיש לכל או"א מישראל בחינת משה והוא הדעת שלו וע"כ ציוו חכמינו וזכרונם לברכה מאוד מאוד הוי שפל רוח כי מאחר שיש לך בחינת משה שהרי יש לך דעת ואפילו אם הוא מעט מן המעט אף על פי כן הלא זה הוא בחינת משה שיש לך א"כ איפוא זאת עשו גם אתה כמו משה רבינו עליו השלום להיות שפל רוח בחינת משה ואם גם זאת אין כך הלא אמרו רבותינו וזכרונם לברכה כל אדם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו ואם יש לך אפילו מעט מן המעט תוכל לעשות כן להיות שפל רוח ועדיין אין זו מדרגת משה עצמו כי במשה נאמר שוכה והשיג ענוה שהיה לו השגה עצומה ונפלאה בזה והנה נאמר במשה רבינו ע"ה ולא ידע איש את קבורתו (דברים לז, ו) והוא ע"פ האמור שאתפשוטות דמשה בכל דרא ולזה ענין בחינת משה הוא גנוז באדם הישראלי ולא ידע איש את קבורתו פירוש שלא ידעו היכן משה קבור וגנוז כי באמת הוא נגנוז ונקבר בדעת של כל או"א מישראל כאמור וזהו ויקבור אותו בגיא פירוש שנגנו בחינת משה שהוא הדעת אצל מי שהוא שפל בעיניו כגיא ואינו מתגאה שהמתגאה הוא כאלו עובד ע"ז ואין בו דעת בחינת משה וזהו מול בית פעור רצה לומר שהדעת גנוז אצל מי שהוא שפל בעיניו והוא מנגד והיפוך בית פעור שהוא ע"ז שכל המתגאה כאלו עובד ע"ז אכן העניו והשפל הוא מנגד לדבר זה והפכו ממש שם הדעת האמיתי גנוז וטמון.

^{מה} עיין תורה קבג עה"פ עם נבל ולא חכם – ישראל בעת קבלת התורה היו להם חכמות גדולות כי אז היו עובדי עבודה זרה שבימיהם, שהיה טענתם על פי חכמות וחקירות גדולות פידוע. ולולי שהיו ישראל משליכין מעצמן החכמות, לא היו מקבלים התורה. כי היו יכולים לכפר בכל, חס ושלום, ולא היה מועיל להם כל מה שעשה משה רבנו עמהם. ואפלו כל האותות והמופתים הנוראים שעשה לעיניהם, לא היה מועיל להם, כי גם עתה נמצאים אפיקורסים הכופרים על ידי שטות וטעות חכמתם. אף ישראל עם קדוש ראו האמת, והשליכו החכמות, והאמינו בה' ובמשה עבדו, ועל ידי זה קבלו התורה. והינו שתרגם אונקלוס (דברים ל"ב): "עם נבל ולא חכם", 'עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו'. כי עקר קבלת התורה היה על ידי ולא חכימו, הינו על ידי שהשליכו מאתם כל החכמות פ"ל:

^{מז} עירובין דף נד. אמר רב מתנה מאי דכתיב ומדבר מתנה אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו.

^{מח} עיין תורה לר' אות ד' שיש בכל אחד מישראל נקודה שאין בחבירו ועי"ש משמע שזו נקודה שקבלו ישראל במתן תורה עם קבלת התורה ובבחי' נקודה זו כל אחד מישראל הוא בחי' מושל בו ית' שיהיה רצונו כרצונו ומושל בכל אחד מישראל לבטל את החרפה שבלב חבירו שהיא כנגד אותה נקודה. ונראה ברור שהכוונה לבחי' שפלות שאותה קבלנו במתן תורה כמבואר אצלנו, כי רק עי"ז שייך שיתן לנו ממשלה על רצונו, וכח"ל באבות (ב' ד') עשה רצונך כרצונו כדי שיעשה רצונו כרצונך.

^{מח} לשון מתעורר צ"ע משמע שהיה ישן ולעיל אמר שהוא מיתה ולא שינה וכן לקמן נחיה משמע שהיה מת ולא ישן. ואולי כי שינה אחד משישים במיתה.

ומתגלה אצלו. אבל ע"י התשובה שהיא מט בחי' חיים נצחיים של עוה"ב כי התשובה היא ששב ומתחבר אל חי החיים דהיינו הקב"ה בחי' עולם הבינה עולם התשובה שע"ז נחיה השפלות של כ"א כי עיקר התחיה הוא להשפלות כי השפלות יהי' נחי' ויקומי בתחי' כנ"ל. ע"ז חוזר ונחיה השפלות של משה שהוא מושרש בכ"א וא' מישראל בכל אבר, שמקודם הי' מונח ושוכב זאת השפלות בהעלם ואתכסיא אצלו בבחי' מיתה ועכשיו חוזר וניעור ונחי' אותו השפלות ע"י התשובה שהיא בחי' חיים נצחיים של עוה"ב כנ"ל. כי עיקר החיים נצחיים בחי' תחיה שיהיה לעתיד יהי' רק להשפלות, כי השפלות של כ"א יהי' נחי' ויקום בתחי' כנ"ל. ואזי כשנחי' השפלות של כ"א בחי' שפלות של משה שיש בכל אבר ואבר כנ"ל, אזי רואה ומרגיש כ"א שפלותו מאחר שחזר ונחיה ונתגלה אצלו בחי' השפלות של משה שיש בכל אבר ואבר כנ"ל/א¹ :

עתה יבאר כיצד רמוז כל הנ"ל בפסוק בפרשת חקת המספר שאחרי הניסים שנעשו לישראל בנחל ארנון (כמבואר בפרש"י עפ"י במדבר רבה יט כה) שהתחבאו האמורים במערות שבהרים שמעל הנחל שבו היו ישראל צריכים לעבור וקירב הקב"ה את ההרים זה לזה ונכנסו הנקיקים שהיו כנגד המערות והרגום והיה דם ואיברים יורד לנחל וירדה הבאר לנחל (שכנראה היה נחל אכזב) היא הבאר מרים שהוציאו משה ואהרן מהסלע במי מריבה, והעלתה את הדם ואיברים וראו ישראל ונודע להם הנס ואז שרו את השירה הזאת עלי באר ענו לה, באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם/ב² דהיינו שהודו למפרע/ג³ על נס הבאר שזכו בה ע"י משה ואהרן במדבר במתנה בלא שום זכות שהרי היו מתאוננים, ומזהבאר הזו היה מים לכל השבטים כמבואר במדרש/ד⁴ שכל ראש שבט במשענתו חקק שביל שילכו מי הבאר לשבטו, היה כזה שפע מים עד שכל שביל נעשה נהר גדול שהיה צריך ספינה כדי לעבור אותו.

ורבינו דורש את הפסוק הזה ומבאר כיצד רמוז בו כל התורה הזו.

באר חפרוה שרים היא הבושה שזוכה השומע ביאורי תורה מהשרים וע"ז כרוה נדיבי עם דהיינו זוכה לתשובה, וע"ז במחוקק במשענותם דהיינו שהשפלות של משה המלוּבשת בכל אבר מתעוררת לתחיה, ואזי ממדבר מתנה דהיינו שע"י שמתעורר השפלות אזי יוצא מכל המיצרים וזוכה לבחי' שבת דהיינו עונג שבת מעין החיים נצחיים של עוה"ב.

נמצא שהפסוק רומז למהלך כיצד השרים מחזירים את העם בתשובה ומביאים אותם לחיי נצח. אבל לא רמוז כלום על הסתכלות הצדיק בשרים שע"ז מתנוצץ מוחם וזוכים לחכמה ושפלות וגדולה דהיינו שנעשים איש אשר רוח בו רוח אלקים שעל ידה זוכים לבאורי התורה.

נמצא לפ"ז שהפסוק באר חפרוה שרים הוא רק השלמה לפסוק ואתה תחזה מכל העם וכו' ושמם עליהם שרי אלפים ושרי מאות, שבוזה רמוז הסתכלות הצדיק שע"ז נעשים השרים.

וז"פ (במדבר כא) נדיבי העם במחוקק במשענותם ומדבר מתנה. באר זה בחי' ביאורי התורה שזוכין השרים של

¹ גם בדפ"ר ותולד - שהיא, ומתלו - שהוא

² בתקפא לא ברור ונראה - ויקים, בדפ"ר ותולד ותולד - ויקים.

³ עיין מעדני מלך, סק"ו - שמעתי מהרב החסיד רבי לוי יצחק בנדר זכרונו-לברכה: שעל-כן ישנם רמ"ח מצוות עשה, שהשפלות היא עיקר חיות כל מצוה, ועל-ידי השפלות, המצוה נקראת בשם מצוה, שעל-כן עיקר העבודה בקיום המצוות היא השפלות, דהיינו שבנוסף לעצם קיום המצוה כפשוטו, הרי שכל פנימיות וחשיבות המצוה היא בשיפלות והביטול וההכנעה שיש למקיימה, וכמו כן להיפר, שעיקר גגם המצוה וחסרונה היא בגאות וגסות רחמנא-לצלן, שמוזה נשמע שעיקר עבודתינו בתמידות בהידור המצוה היא עבודת השפלות (וכן משמע בתו"ב חלק א' עיי"ש):

⁴ במדרש דרשו וכי חפירה היתה אלא שניתנה להם בזכות האבות שנקראים שרים אבל רש"י פירש כפשוטו חפרוה משה ואהרן ועיין משכיל לדוד שבאר כוונת רש"י שהכפל לשון הוא כיון שנחפרה שתי פעמים אחת בפרשת בשלח והשני במי מריבה בקדש. ולשון המדרש צ"ע, כי ששאל וכי חפירה היתה ניחא שהרי הכו בסלע ויצאו מי באר מרים ולא נעשית בחפירה, אבל מה התירוץ שניתנה להם בזכות האבות הרי עדיין קשה לשון חפירה.

⁵ ובאמת זו תימה מדוע השירה היתה על הבאר ולא על ההרים שהרגו באמורים או יותר נכון להש"י שעשה נס וקרב את ההרים זה לזה.

⁶ מדרש רבה במדבר פרשה יט פסקה כו) (הובא גם בתחומא חקת כא וילקוט שמעוני רמז תשסד) ...באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם וכי חפירה היתה שם אלא שנתנה בזכות אבות שנקראו שרים שנא' (תהלים קה) פתח צור ויזובו מים כי זכר את דבר קדשו את אברהם עברו כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם שהיו הנשיאים עומדים על גבה ומושכין במטותיהן כל אחד ואחד לשבטו ולמשפחתו וריוח שבין הדגלים מלא מים מגוברין אשה שהיתה צריכה לילך אצל חברתה מדגל לדגל היתה מהלכת בספינה שנא' (שם) הלכו בציות נהר ואין ציות אלא ספינות.

⁷ במדבר כא (יז) אָז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר עֲנֹה לָהּ: (יח) בְּאֵר חֲפְרֹה שָׁרִים פְּרִיָה נְדִיבֵי הָעָם בְּמִשְׁעָנָתָם וּמִמְדַּבֵּר מִתְנָה: (יט) וּמִמְתְּנָה נְחֻלְיָאֵל וּמִנְחֻלְיָאֵל בְּמוֹת: (כ) וּמִבְּמוֹת הַגֵּי' אֲשֶׁר בְּשֵׁדָה מוֹאֵב רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימָן:

ישראל, ע"י שמסתכל בהם בחי' נ"ו משה, שע"ז מתנוצץ מוחם בחכמה וע"ז זוכים לשפלות שע"ז מקבל כל אחד את גדולתו כראוי לו, ונעשה איש אשר רוח בו שהיא רוח אלקים שעל פני המים כנ"ל שעל ידי זה הם זוכין לביאורי התורה, בחי' חידושין דאורייתא כנ"ל. וע"י ביאורי התורה שלהם זוכין המקבלים מהם לבושה ותשובה כנ"ל דהיינו שנחיה השפלות של משה המשרש אצלם שע"ז זוכים לחיי נצח.

וזהו באר חפרוה שרים, חפרוה זה בחי' בושה, כמ"ש (ישעיה כד) ונ"ו וחפרה הלבנה ובושה החמה. כי ע"י ביאורי התורה הנ"ל בחינות באר זוכין לבושה כנ"ל.

וזהו חפרוה שרים, היינו שרים הנ"ל, בחי' שרי אלפים שרי מאות וכו' כנ"ל.

וזהו כרוה נדיבי העם. נדיבי העם, זה בחי' תשובה, כשפרש"י על פסוק שבתחילת שירת דבורה בהתנדב עם (שופטים ה) נ"ח בהתנדב לבם לתשובה.

וזהו במחקק במשענותם, מחקק דא משה כשדרז"ל בגמרא (ב"ב טו.) ולמדו שם מהפסוק שבברכת משה לשבט גד/נ"ו "שם חלקת מחקק ספון" שהכוונה למשה רבינו שקברו ספון ונעלם כמ"ש ולא ידע

איש את קבורתו. גם מחקק בגימ' רמ"ח היינו בחינות השפלות של משה שמלוּבש בכ"א מישראל ברמ"ח איבריו בכל אבר ואבר [פ] כנ"ל שבמתן תורה עם תורת משה שקבלו במורא עצום נתקבל נחקק ונשרש בהם גם הכלי לקבלת התורה דהיינו הענוה של משה.

במשענותם זה בחי' תחיה כשדרז"ל (פסחים סח) א"א על פסוק [פ] נבואת זכריה שלעתיד לבוא ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו וכיון שהכתוב סותר עצמו כי היושב לא צריך מטה למשענת ועוד כיון שאמר זקנים וזקנות הל"ל ומשענתם בידם, לכן דרשו חז"ל שואיש הכוונה לצדיקים ומשענתם לתחית מתים, כדמצינו באלישע כששלח את גיחזי להחיות את בן השונמית א"ל קח משענתי בידך וכו', לכן דרשו חז"ל שגם כאן הכוונה עתידין צדיקים שיחיו מתים וכו' [פ].

וזהו במחקק במשענותם, היינו שיהיה נחיה השפלות של משה שיש בכל הרמ"ח אברים^ט של כ"א ואחד ע"י התשובה כנ"ל.

וזהו וממדבר מתנה שע"י מדבר דהיינו שפלות זוכה למתנה דהיינו שבת שע"י השביתה שבה זוכה לענג מעין חיי הנצח של עוה"ב. מדבר, היינו שפלות שמשים עצמו כמדבר כשארז"ל (עירובין נד) כי מדבר הוא מקום שמם ממים וחיים, וכך השפל מחזיק עצמו שעדיין חסר מימי תורה וחיים אמיתיים.

^ט צ"ע מדוע נקט בחי' ואולי רומז להסתכלות ששיך גם בבחינות כגון בספר של הצדיק וכמבואר בלק"ה ערלה ו' שבקריאת המגילה יכול לראות את עצמו עם הצדיק.

^{טז} עיין גם ירמיהו טו ט'

^{טז} שופטים פרק ה (א) וְיִשְׂרָאֵל דְּבִוְרָה וְכָרַק בֵּן אֲבִינֵעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: (ב) בְּפִרְעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהַתְּנָדָב עִם בְּרָכּוֹ יְדוּד: פרש"י – (ב) בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם – כשבאו פרעות על ישראל שפרצו בהם אויביהם על עזבם את ה', והתנדב העם לשוב בתשובה, מעתה ברכו את ה' על התשועות שעשה:

^{טז} דברים לג (כא) וַיְרָא רָאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חֶלְקֵת מְחַקֵּק סָפּוֹן וַיִּתָּא רָאשִׁי עִם צְדָקֵת יְדוּד עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל: רש"י – כי שם חלקת – כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק והוא משה: ספון – אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו:

^{טז} עיין לעיל תורה כו תנינא [דף כג].

^{טז} פסחים דף סח. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: עתידים צדיקים שיחיו מתים, שנאמר +זכריה ח+ עד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים וכתוב +מלכים ב ד+ ושמת משענתי על פני הנער.

^{טז} זכריה ח' ד'

^{טז} זכריה פרק ח (ד) כֹּה אָמַר יְדוּד צְבָאוֹת עַד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחְבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעָנָתוֹ בְּיָדוֹ מִרְבַּ יָּמָיו: מצודות דוד – (ד) עוד ישבו זקנים וגו' – עוד יבוא זמן הגאולה העתידה וישבו זקנים וזקנות ברחובות ר"ל לא ישיגם החולשה לשבת בית כ"א ברחובות ישבו כדרך הבחורים. ואיש – וכל אחד יהיה בידו משענתו להשען בה מרוב הימים שחיו וכדרך הזקנים ועכ"ז לא ישיגם החולשה לשבת בית:

^{טז} ע"ש שלמד ג"ש מדברי אלישע כשהחיה את בן השונמית אמר לגחזי ושמת משענתי על פני הנער.

^{טז} מתולדו - איברים

ע"ז ע"י שפלות זוכה במתנה, היינו שבת, כשארז"ל (שבת יוד ע"ב) מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה דהיינו יום שהשביתה בו מכל השתדלות הפרנסה/ט"ו ע"ז דייקא מתברכת ההשתדלות של ששת ימי המעשה, ועוד שגם בשבת עצמה יכול לזכות לענג נפלא ומצוה היא/ט"ו, ומסקנת הגמרא שם שהכוונה למתן שכרה בעוה"ב דהיינו ענג חיים נצחיים. ולכן דייקא ממדבר מתנה דהיינו שע"י השפלות זוכה לשבת כי עיקר תענוג עוה"ב בחי' שבת בחי' חיים נצחיים יהיה רק להשפלות של כל אחד כנ"ל :

וז"ש (איוב לט) ט"ו במענה הקב"ה לאיוב על טענתו שאין השגחה בפרטים או שמא נתחלף לו בין איוב לאיוב, מספר לו הקב"ה כמה מפלאי הבריאה וכיצד יש השגחה פרטית על כל בריה ובפסוק זה שואל אותו האם ע"י דבור פיך הנשר בונה קינו במקום גבוה על **סלע ישכון ויתלונן** שם בגובה הוא שוכן ולן ומשם מביט למרחוק לחפש מאכל לגזוליו. ורבינו דורש **סלע, זה הבאר** כמבואר בפרשת חקת שמשה ואהרן הכו בסלע ויצאת משם באר מרים, **בחי' באורי' התורה** כמבואר באריכות בתורה כ', **בחי' באר חפרה שרים כנ"ל** [ע"א]. הנה רבינו דילג ולא ביאר ביאור המילים "ישכון ויתלונן". ואפשר לבאר, כי להשיג ביאורי התורה צריך לשכון וללון שם הרבה אצל הסלע, היינו ללון לעומקה של הלכה, היינו בחינת היגיעה בתורה, עד שמתחיל לנבוע באר מים, היינו ביאורי התורה מתוך הסלע: (הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר זקרונו-לברכה, מפי השמועה - מעדני מלך, סק"ו).

וזוהו [ע"ב] משם חפר אוכל, בחי' בושה כנ"ל כמ"ש וחפרה הלבנה ובושה החמה. **כי ע"י ביאורי התורה, ע"ז זוכה לבושה כנ"ל. וזהו משם חפר אוכל, כי משם מביאורי התורה ששומע הוא מתבייש להושיט האוכל לפיו ע"י הבושה שבאה אליו כנ"ל.**

וזוהו למרחוק עיניו יביטו, היינו ע"י ביאורי התורה ששומע ומתבייש ע"י שרואה ומביט איך הוא רחוק מהש"י כנ"ל ואזי עושה תשובה, ונחיה השפלות של משה הנעלמת אצלו וזוכה לענג שבת

^{טו} **שבת דף י:** ואמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הנותן מתנה לחבירו - צריך להודיעו, שנאמר + שמות לא+ לדעת כי אני ה' מקדשכם. תניא נמי הכי: לדעת כי אני ה' מקדשכם. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל - לך והודיעם. איני? והאמר רב חמא (בר) + מסורת הש"ס: וברבי+ חנינא: הנותן מתנה לחבירו - אין צריך להודיעו, שנאמר + שמות לד+ ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו! - לא קשיא, הא - במילתא דעבידא לאגלווי, הא - במילתא דלא עבידא לאגלווי. - והא שבת דעבידא לאגלווי! - מתן שכרה לא עביד לאגלווי.

מהרש"א - בבית גנזי כו' למסקנא דמוקי לה במתן שכרה דלא עבידא לאגלווי נחא דמתנה טובה היא שבת דעוה"ב שכולו טוב ושבת דהיינו בבית גנזי ע"ש שהוא רב טוב הצפון לצדיקים לעוה"ב שנאמר בו עין לא ראתה אלהים וגו' אבל השתא דס"ד דאשבת דעוה"ז גופיה קאמר הכי דהיינו דעבידא לאגלווי נראה לפרש דהיינו מתנה טובה שניתן למנוחה דמלאכת ו' ימים הוא מכלל קללות אדה"ר דכתיב בעצבון תאכלנה וגו' בזעת אפך תאכל וגו' וע"כ בן נח אסור בו דאמרינן בפרק ד' מיתות בן נח ששבת חייב כו' והיינו בבית גנזי כמו קודם שחטא אדם שהיה לו מנוחה בכל הימים ועיין עוד בזה במס' ביצה:

^{טז} **צ"ע מדוע** רק מתאוות ממון צריך לשבות בשבת ואילו שאר התאוות כגון אכילה וזיווג דייקא בשבת מצווה יותר מבחול, ואולי כיון ששבת מעין עוה"ב ואכילה וזיווג יש כעין זה בעוה"ב אכילת שור הבר ולוויתן המשומר ויין המשומר שהן בחי' אכילה רוחנית קדושה שתיהיה לעתיד לבוא לכן גם בשבת שלנו יש זאת בגשמיות עמ"נ שזוכה לקדש עצמינו ולזכות לבוזה להנאה רוחנית. אבל הלט מלאכות של תאוות ממון כיון שאין כעין זה בעוה"ב לכן בהן צריך דייקא לשבות ואדרבה גם בחול ראוי להתרגל למעט בהן ככל האפשר עד שצדיק מלאכתו ע"י אחרים. ולכאורה צ"ע כי מבואר בתורה יא אות ד' ובתורה ד' תנינא של"ט מלאכות כשהן בקדושה הן ל"ט אורות ונבנה משכן למעלה ע"ז. ונ"ל שאמנם כן אבל אין הכוונה שיש כעין זה בשכר העתיד אלא אדרבה רק בעוה"ז ורק בימי החול ע"י עשית המלאכות לשם שמים אזי נעשה למעלה משכן אבל בעולם השכר כבר אין בחי' עשית משכן אלא רק נהנים מהמשכן שנעשה ע"י העשייה של עוה"ז.

^{טז} **ולא אמרינן** כיון שע"י השביתה מתברכין הימי מעשה לכל הפחות יעשה בה תענית כדי לזכות לזה, אלא אדרבה עוד גם מצוה להתענג בה וגם בגשמיות.

^{טז} **איוב פרק לט (כו) אם על פיך יגביה נשר וכי ירים קנאו: (כח) סלע ישכון ויתלונן על שן סלע ומצודה:** (כט) משם חפר אכל למרחוק עיניו יביטו: (ל) ואפרו וואפרו ויעלעו דם ובאשר חללים שם הוא:

מצודות ציון חפר לשון חיפוש וריגול (כמו לחפור את הארץ - יהושע ב' ב')

מצודות דוד - (כט) משם - ר"ל הנה יבחר לשבת במקום גבוה כי משם יחפש למצוא אוכל כי משם למרחוק יביטו עיניו וכדרך העומד במקום גבוה:

^{טז} בתרלז ומתולו - ביאורי

^{טז} ישכון ויתלונן לא באר רבינו ובספר רל"י וצ"ל מבארים שצריך לשכון וללון הרבה לעמקה של הלכה אצל הסלע

^{טז} המשך פסוקים הנ"ל באיוב לט

וחיים נצחיים : נמצא לפי רבינו גם כל זה כלול בדברי הקב"ה לאיוב, דהיינו שרמזו לו במה זכה יתרו שהיה עימו וברח, ומה אפשר לזכות ע"י שפלות וענווה להבדיל ממנו שטען על הנהגת הקב"ה. ומה זכו ישראל ע"י שפלות משה רבנו, ואולי אפ"ל גם שהיא תוכחה קשה על ששתק איוב ולא מנע את פרעה מלשעבד את ישראל כמובא בסוטה יא. שבלעם איוב ויתרו היו ג' יועצי פרעה אז, וע"כ באו עליו הייסורי'ן כמבואר במדרש. ועיין ב"ב טז מתי חי איוב או אינו אלא משל ושמשה רבינו כתב את ספר איוב.

עתה יבאר מדוע דווקא יתרו יכול היה ליעץ למשה רבנו עצה כזו שבהסתכלותו על אנשי חיל יתן להם שפלות וגדולה להיות שרי בישראל.

בעניין יתרו רוב המפרשים וכן בגמ' ומדרשים שבחו את עצתו אבל מעט יש שדרשו הכל לגנאי וכגון הספר גלא רזא המובא בילקוט ראובני. אבל מרבינו משמע שעצתו היתה שבח גדול ליתרו שהכיר בגדולתו של משה רבנו. ויותר מזה מבואר בסוף התורה שבשמו רמוז תחית המתים משמע שמצד נשמתו יש בו שפלות שעל ידה התחיה (ועיין לקמן). וצ"ע לכאורה כיון שאמר שהדבר הגדול יביאון אליך נמצא שנמנע מרוב ישראל לחזות בפני הצדיק תדיר, וידוע שאצל רבינו זה עיקר היהדות לנסוע לצדיק כמבואר הרבה בספר. ונ"ל שלכן נקט רבינו בעניין ההסתכלות לשון המשתמע שלא רק השרים זוכים אלא גם כל אחד מישראל אלא שכבר הקדים לבאר שכל אחד זוכה להתנוצצות המוחין עי"ז כפי חריפותו, ממילא מובן שהשרים זכו יותר ולכן הזוכים פחות צריכים לבוא למי שזכה יותר כדי לקבל ממנו בושח ע"י שמיעת החדושי תורה שלו. ומה שלכאורה נמנע מרוב ישראל לראות את הצדיק צ"ע כיון שממילא א"א שיבואו כולם שהיו כמה מליון בני"א בבת אחת ומסתמא משה רבינו היה אומר תורה לרבים ואז זכו כולם.

וע"כ יתרו דייקא אמר למשה ואתה תחזה. כי משה היה חתנו [ע"י], וידע יתרו גודל קדושתו ופרישותו [ע"י]. ועל

²⁹ שמות יח א' (נזכר בתורה ח' פעמים)

³⁰ עיין פל"ח אות ג' שע"כ נקרא יתר (לשון דבר מיותר) דהיינו שפלות שזכה ע"י משה

כן הוא דייקא אמר למשה ואתה תחזה. ואתה דייקא, כי ידע יתרו בגודל קדושתו שהוא יכול לחזות ולהסתכל על כ"א ולחלק להם הגדולה והשררה ע"י ההסתכלות לבד כנ"ל. אגם יתרו הי' גר, והגרים באים מקדושת הזיווג של הצדיקים, כ"ש (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן ואיתא (בזוהר שלח לך ד' קסח/ב) שאברהם ושרה בעת שהיו עקרים הולידו מזווגם נפשות הגרים [א] / [ב] כי זיווג בעקרות אינו זיווג הגוף אלא זיווג הנשמות ובגודל תשוקתם הולידו נפשות המשתוקקות אל הש"י בכח עצום שיש בו הכח לנתק אותם מהקליפה האוהות בהם ולהתגייר. וע"כ יתרו שהי' גר שהוא בא מקדושת הזיווג של צדיקים. ע"כ הוא יודע בבחי' מזלי חזי (כי אין הכוונה לידיעה בשכל אלא הרגשת הלב) גודל יקר קדושת הצדיקים, שלגודל קדושתם נעשה מזווגם נפשות הגרים, מכל שכן קדושת פרישותם בשער הגלגולים/ו מבואר

* מתרצו - וגם

² זוהר שלח דף קסו: - זיווגא דההוא עלמא אתדבקותא דנשמתא בנשמתא נהורא בנהורא היחוד והחיבור של עולם העליון הוא התדבקות הנשמה בנשמה שהם אור באור, זיווגא דהאי עלמא גופא בגופא היחוד שבוה העולם הוא גוף בגוף, וכלא כמה דאתחזי והכל כמו שראוי להיות, דהיינו זינא בתר זיניה כל מין הולך אחר מינו, זיווגא בתר זיווגא כי היחוד נהוג כפי היחוד של אותו העולם, בעולם הזה גופא בתר גופא גוף האדם מתנהג לפי גוף העולם הגשמי, אבל זיווגא דההוא עלמא נהורא בתר נהורא היחוד של עולם העליון הוא התדבקות אור באור, וענין זיווג הנשמות, הוא כמו שיש בחלום הלילה זיווג יעקב ולאה, כך כל הנשמות (שהם מזווג זה) מתייחדות להוליד נפשות לגרים, וכל הנשמות הקדושות שהם בנן עדין התחתון, כשעולות לנן עדין העליון פוגעות בנשמות הגרים ואוחזות ומתלבשות בהם, וזכה הם יכולות לעלות, כמבואר בפ' משפטים דף לא ע"ג). (רמ"ק והגר"א ומפ"ק)

אי רבי אי רבי הוי רבי רבי, אלמלא בר יוחאי את לא אתמסר לגלאה אם לא היית בר יוחאי לא היה נמסר לנו רשות לגלות לך, והוא כי זיווגא דההוא עלמא אתעביד איבא על ידי יחוד הנשמות של עולם העליון נעשים פירות ותולדות, דהיינו נשמות, (דף קסח ע"א) ויתיר מאיבא דאתעביד בהאי עלמא בזיווגא דלהון יותר מהתולדות שנעשים ביחוד איש ואשה בעולם הזה, שהם מולידים גופים גשמיים, ומפרש בזיווגא דההוא עלמא בתיאובתא דלהון פחדא כי ביחוד של עולם העליון בתשוקת הנשמות יחד, פד מתדבקן נשמתין דא עם דא כשמתדבקות הנשמות זו עם זו, עבדי איבין עושות פירות ותולדות, ונפקי נהורין מנייהו ויוצאים מהם אורות, ואתעבדי שרגין ונעשים נרות, כלומר נשמות כמ"ש נר ה' נשמת אדם, ואיבין נשמתין לגיורין דמתגיירין והם נשמות לגרים המתגיירים, וכל הנני עיילין להיכלא חדא וכל אלו הנשמות נכנסות להיכל הראשון בגן עדן התחתון ששם מקום נשמות הגרים (כמבואר בפ' בראשית דף לא ע"ג). וכד מתגיירא גיורא חדא וכשמתגייר גר אחד, פרחא מההוא היכלא נשמתא פורחת נשמה אחת מאותו היכל, ועאלת תחות גרפהא דשכינתא ונשקת לה ונכנסת תחת כנפי השכינה והיא נושקת אותה מחמת חביבות, בגין דאייהו איבא דצדיקייא לפי שהיא פרי ותולדה של נשמות הצדיקים, ומשדרת לה לגו ההוא גיורא ושקראת ביה והשכינה שולחת אותה לגוף של אותו הגר ושוכנת בו, ומההוא זמנא אקרי גר צדק ומאותו הזמן הוא נקרא גר צדק, לפי שקבלה נשמה מן המלכות הנקראת צדק, והיינו רוא דכתיב וזהו הסוד שכתוב פרי צדיק עץ חיים היינו מה איכלא דחיי אפיק נשמתין מה עץ החיים שהוא ז"ל מוציא נשמות, אוף הכי צדיק איבא דיליה עביד נשמתין כמו כן נשמת הצדיק התולדה שלה עושה נשמות.

רב מתיבתא אמר ראש הישיבה אמר, פתיב ותהי שרי עקרה אין לה ולד, ושאל ממאי דאמר ממה שהכתוב אומר ותהי שרי עקרה, לית אנא יודע דלית לה ולד וכי אין אנו יודעים שאין לה ולד, מאי אין לה ולד למה כתוב עוד אין לה ולד, אלא הכי אמר רב מתיבתא אלא כך אמר ראש הישיבה, ולד לא הות מולדא ולד גשמי לא היתה מולידה, אבל נשמתין הות מולדא אבל הולידה נשמות, כי באתדבקותא דתיאובתא דאיבין תרין בהתדבקות התשוקה של אותם שני צדיקים אברהם ושרה, הוו מולדי נשמתין לגיורי היו מולידים נשמות לגרים, כל ההוא זמנא דהו בחרן כל אותו הזמן שהיו עדיין בחרן, כמה דעבדי צדיקייא בגן עדן כמו שעושות נשמות הצדיקים ביחוד שלהן בגן עדן, כמה דכתיב כמו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן, הנה נפש עשו ודאי עשו והולידו נפשות לגרים, ואח"כ היו מגיירים גרים בפועל, והכניסו בהם את הנשמות, חדי רבי שמעון על חידוש זה ששמע.

³ ע"ש ותהי שרה עקרה אין לה וכו' ולד גשמי לא אבל נשמתין כן ע"ש שפ"ק מכת התדבקות ותוספת (שע"י) הולידו נפשות המשתוקקות אליו (י')

¹ השל"ה הקדוש - שער האותיות - עמק ברכה (עח) - דעו בניי יצ"ו, כי מכל ביאה וביאה כשהיא בקדושה, יצא ממנה פעולה טובה, דאף שאין אשתו מתעברת, מכל מקום מעורר למעלה ומשפיע נשמה. והאריכו בזה המקובלים, וכתבו שעל כן יש היתר לשמש עם אשתו אף שהיא כבר מעוברת או מניקה או זקנה או עקרה, כי אינו מוציא זרעו לבטלה, אלא מתהווה מזה נשמה קדושה. וזהו ענין ותהי שרי עקרה אין לה ולד, ומקשה הזוהר אין לה ולד הוא יתיר, לא לימא רק ותהי שרי עקרה. ויתיר כי בא להורות סוד הענין הזה, כי אברהם היה משמש מטתו עם שרה אף שהיתה עקרה, וחס ושלום שיהיה לבטלה, על זה אמר העקרות היה שלא היה לה ולד, לה דייקא, לה לא היה, אבל לאחרינא היה, כי מכל ביאה נשפע נשמה, ואלו הנשמות באו לולדות אחרים, וזהו ענין הגרים של אברהם. כי יש קושיא מנין ומאין היה להם נשמה, בשלמא לזרע ישראל באים מצד זיווג אב ואם, אבל בגרים קשה, אלא אלו הנשמות שנשפעים מכח ביאת הצדיקים מתפשטות ובאות להם. וזהו ענין אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים, רוצה לומר מכח מחשבת קדושת אברהם בביאה נשפעים נשמות של זכרים, ומכח מחשבות קדושת שרה בביאה נשפעים נשמות של נקבות. ואז יובן את הנפש אשר עשו בחרן, עשיה ממש מכח ביאה, והרי הוא הדבר בעצמו שפירושו אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ואברהם ושרה עשו נפשם:

² שער הגלגולים - הקדמה לד - והנה שמאי הזקן, חטא ע"י קפדנותו, שבאו לידו כמה גרים ולא קבלם להתגייר, כמ"ש ז"ל ולכן נתגלגל אח"כ בשמעון בן עזאי, שלא נשא אשה, והיה בורא נפשות גרים, ע"י עסקו בתורה, כמו שהיה אברהם איש החסד עושה, כנזכר בפרשת

שדייקא ע"י פרישותם אזי בלימוד תורתם נעשה נפשות גרים (ועיין תורה יד) גם עיין תורה רטו שיתרו התגייר ע"י משה רבינו שזה היה עסקו תמיד לגייר גרים. **וע"כ הוא יודע שלגודל קדושת ופרישות משה הוא יכול לחזות בעם. וע"י ראייתו לבד יתן להם הגדולה כנ"ל. וע"כ יתרו דייקא אמר למשה ואתה תחזה וכו' כנ"ל** וצ"ע קצת משמע שמשה רבינו מחמת ענותנותיה לא הכיר מעלתו זו ודייקא יתרו גילה לו וצ"ע/ו.

עתה יבאר שבשמו של יתרו דהיינו מהותו/ו היה בחי' תחיית המתים, דהיינו שהיה בו שפלות גדולה, וזהו יתרו לשון מיותר, ובאמת סבל הרבה בזיונות ע"י שנתגייר כדאיתא במדרש שע"כ גרשו את בנותיו מבאר המים

לך, בפסוק ואת הנפש אשר עשו בחרן. וכמו שנודע, כי כל אתערו דנפשין דגירין, הם מצד החסד שהוא אברהם בעוד שהיה פרוש מן האשה, שהיתה עקרה. וכן במרע"ה, שהיה בורא נפשות לגרים, כשפירש מן האשה, לפי שהיה בטוד החסד דהבל. והנה ע"כ נתמתקה גבורת שמאי ונחפכה לחסד. ולכן נרמז בו ב' אותיות ש"מ מן שמאי, ושלשה אותיות ע"ן, לרמוז כי שמעון בן עזאי, תקן עון שמאי, שהיה דוחה את הגרים:

עיין בני אהרון שם אות ז ודע שמג' בחינות נבראים נשמות גרים הא' הוא ע"י עסק התורה של הצדיקים בעת פרישתם מאשה והב' ע"י זיווגם של הצדיקים בג"ע בכל לילה כנזכר בזוהר שלח והג' אותם נשמות קדושות העשוקות בקליפת נגה ע"י העוונות ובפרט עוון ז"ל כנזכר בשער הכונות דרוש ז' דלילה הם באים אח"כ בגרים או בחסידי אומות העולם כמ"ש בסבא דמשפטים דף צה:

ואע"פ שלשון בוראים משמע שהצדיקים בוראים יש מאין נשמות זה לא יתכן אלא הכונה שבכתב תורתם בעוה"ז הם מבררים ברורים מהרע דנוגה ומעלים אותם למ"ן לנזק דו"א בבחי' הטוב דנוגה וע"י מזדווגים ז"ן דנגה ונתקנים אותם ברורים ויוצאים משם בבחי' נשמות גרים

ועי"ש עוד שמבאר דנשמות הממורים כבר מבואר בשער המצוות שאין בהם שום תיקון כלל לפי שהם מסוד המלכים ולא מסוד בני מלכים שהוא אחר התיקון ונפשות הגרים אע"פ דרב גובריהו דר"ע וכו' להביאם מווג ז"ן דקדושה מ"מ איהו נמי לאו מווג דנשמות היו ממשכים אותם שהוא זוג דפנים להמשיך הטיפה מרום המעלות ע"י העלאת מ"ן כסדר הנ"ל אלא הכל הוא מויווג דחיות שהוא דחיצותיות בלי העלאת מ"ן אלא מניה וביה ע"י ההוא רוחא דשביק בה בעלה כמבואר בע"ח שער כג פ"ז שער כט ריש פ"ב ותדע שהרי כל עצמם של נפשות הגרים בין ע"י ר"ע וכיצא בין ע"י שאר חכמים אינם נבראים אלא ע"י פרישה מאשה דליכא זיווג להוליד וכן אברהם אבינו ע"ה הוא קדמאה לגירין לא היה אצלו רק זיווג דחיות כמ"ש רז"ל בשער המצוות וכיוון שכן דאפילו נפשות הגרים הנמשכים ע"י ר"ע וכיצא ג"כ אינו אלא מווג דחיות שאין בו העלאת מ"ן עד מחשבה העליונה הרי אין כאן ברור גמור ולכן אינו בא לכלל נפשות ישראל ונפש הגר מיקרי והא דמותרים לבוא בקהל היינו כמ"ש רז"ל בסמוך שלאחר שמתגייר זוכה ליכנס בו נפש אחרת קדושה כשאר נפשות ישראל והוי ישראל גמור.

עוד עי"ש הטעם למה נפשות הגרים נבראים דווקא בפרישה מאשה כי כשאינו פרוש אזי הוא זיווג דנשמות ולא דחיות והטעם כי בזיווג דנשמות אין לקליפה חלק כי כל השפע מקבלת הגוף העליונה תוך רחמה ומתעברת ומצטייר בסוד הנשמה אבל בזיווג דחיות גם הקליפות מקבלים מהשפע שגם הם צריכים לקבל חיות כמ"ש ואתה מחיה את כולם ואזי ע"י עסק התורה מסמא את עיניהם וחוטף נצוצות קדושים מקליפת נגה ונעשה מהם נפשות גרים אבל כשאינו פרוש אזי הזיווג דייקא מעכב את אור החכמה.

מה שכתב שפסג הגר מווג דחיות עיין לק"ה ערובי תחומים הלכה ה דהוא יחוד חו"צ התלוי לקיום העולמות ואין לריד לו העלאת מ"ן אצל זיווג דנשמות הוא יחוד הפנימי ולכן העלאת מ"ן

עוד עי"ש שזיווג שרה ואברהם לא נחשב זיווג כיוון שהייתה עקרה לכן זיווגם הוליד נפשות גרים

עוד עי"ש מדוע דווקא עסק התורה ולא שאר מצוות כי כדי להוציא נשמות אלו צריך להמשיך אור אבא שהוא חכמה דאצילות למטה לסמות עיני הקליפות בכח אור הגדול ההוא.

ואמנם ר' עקיבא, היה מרש קין כמבואר אצלינו, והוא מצד עיטרא דגבורה כנודע, והמתיק את הגבורה, והפכה לחסד, והיה בורא נפשות לגרים, באותם כ"ד שנים שפירש מאשתו בת כלבא שבוע, והלך ללמוד תורה, והביא עמו כ"ד אלף תלמידים כנודע. ואמנם ר' עקיבא עצמו שרש נפשו היתה מן פנימיות הקדושה, אלא שע"י חטא קדמון יצאת אל הקליפות, ואח"כ חזרה בקדושה. ואע"פ שנקרא גר, אינו גר ממש. אבל שאר נפשות הגרים אינם כך, כי עיקר מציאותם והייתם היא מן אותה הקליפה הנקראת קליפת נוגה, שפעמים היא מסבא, ופעמים חזרת אל הקדושה, כנזכר בפרשת ויקהל בספר הזוהר, וז"ס מ"ש רז"ל קשים גרים לישראל כספחת וכו'.

והענין הוא, כי האיש ההוא שהיה בתחלתו גוי, כאשר בא להתגייר, נכנס בו נפש אחת, מתולדות הנפשות של הצדיקים בהיותם בג"ע הארץ, כנזכר בפרשת שלח לך. ואחר אשר נתגייר, זוכה ונכנסה בו נפש אחרת קדושה ממש, כשאר נפשות בני ישראל. ואז נקרא גר צדק, כי יש לו ממש נפש קדושה מן המלכות, הנקראת צדק כנודע. והנה אותה הנפש הנשארת עתה בו, והיא אותה שהיתה בו בהיותו גוי, הנקראת נפש הגר, והיא אשר החזירתו למוטב בהכרח הוא שתהיה לה איוו אחיזה אל הקליפה, ולכן בהיותה עתה בגוף הגר הזה אחר שנתגייר, בהכרח היא מחטיאה קצת אל הנפש הקדושה האחרת אשר בגר הזה. וז"ס קשים גרים לישראל כספחת כי נפש הגר הראשונה, מחטיאה את נפש השניה הנקראת ישראל. ובוזה תבין סוד ר' עקיבא ע"ה, שהיה בתחלתו עם הארץ, שונא ת"ח מ' שנה, באמרו מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור. ונמשך לו זה מצד אותה נפש הגר הראשונה. אבל נפשו האמיתית היתה קדושה לגמרי בתכלית, ודי בזה:

ונחזור לענין, כי בן עזאי ור' עקיבא היו בוראים נפשות הגרים, כשפירשו מן האשה, כי שניהם קדושים, להיותם, זה מצד הגבורה דהבל, וזה מצד הגבורה דקין.

¹ עיין תפארת ישראל על המשניות אבות (ד' ד') מאד מאד הוי שפל רוח שמחלק שם בין שפל לעניו שהשפל שלא מכיר ערכו והעניו מכיר. ובפרט צדיק גדול כמשה רבינו קשה דלא הכיר כוחו וצ"ע אי"ב למה היה צריך לעצת יתרו.

² עיין ליקוה"ל דברים הבאים בסעודה ד' ר' הנ"ל שמאריך שם לבאר ענין השם שהוא בחי' ה"נפש חיה הוא שמו" והשם מקבל חיות משמו ית' ועי"ז יש לו כח להחיות את האדם ולקשר נפשו לגופו כי השם הוא עיקר החיבור בין העליונים לתחתונים, ובשם נגבל כל חיותו וענינו ומהותו וזה בחינת מעלת זכרון שמות הצדיקים, קְשָׁאנוּ מִזְפִּירֵין שֶׁם הַתְּנָא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי. בְּזָה הַשֵּׁם פְּלוֹל פֶּל מַעֲשֵׂי זֶה הַתְּנָא שְׁהִיה שֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים בְּמַעֲרָה וְחָבַר סֵפֶר הַזוֹה"ק. וְכָל הַמַּעֲשִׂיִת הַנְּזָפְרִים מִמֶּנּוּ. פְּלִם פְּלוֹלִים בְּזָה הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי. וְכֵן בְּשָׂרֵי שְׁמוֹת הַצְּדִיקִים.

ועיין שער הגלגולים – הקדמה כג – ז"ל – וכמו שנשמות הקדושות כל אחת ואחת יש לה שם ידוע, כפי בחי' אבר שממנו חוצבה, וכמו שארז"ל על פסוק אשר שם שמות בארץ, אל תקרי שמות, אלא שמות. כך כל נצוץ ונצוץ שבקליפה, יש לה שם ידוע בפני עצמו. ונמצא

ומשה הצילן וידוע שיותר קשה לאדם גדול ומכובד מאד בכל העולם לוותר על כבוד מאיש פשוט כידוע שיתרו היה כהן גדול בכל מיני עבודה זרה ועזב את כל הכבוד כדי להתגייר. ואיתא בילקוט שמעוני^ח שתחילה נקרא יתר וכשהתגייר הוסיפו לו ו', נמצא לפ"ז שתחילה רמז שמו לישני אדמת עפר וכשהתגייר נוסף לו ו' הרומז ליקיצו. כי מתחילתו היה לו שפלות בחי' שכן לעפר לכן כבר נקרא יתר אבל עדין היה בבחי' "ישיני", וכשתתגייר וקיבל נשמת ישראל (ומבואר בשבת קמו שגם נשמות הגרים היו בהר סיני) אז זכה לשפלות של משה שעל ידה מתקיים "יקיצו" לתחיית המתים. ורבינו מבאר טעם שנרמז התחיה בשמו כיון שהוא אמר ואתה תחזה שע"ז זכו לחיים נצחיים. וצ"ע האם קודם לזה כשהיו באים ישראל למשפט אצל משה האם לא היה מסתכל בהם ומביאם לשפלות, או שבוודאי הסתכלותם בהם הביאה אותם לשפלות אלא שמשה לא ידע זאת ויתרו גילה לו וצ"ע.

וזה אותיות יתרו ס"ת ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו (דניאל יב) ט. כי יתרו דייקא אמר למשה ואתה תחזה כנ"ל וע"י בחי' ואתה תחזה עי"ז זוכין לגדולה, וזוכין לביאורי התורה, ועי"ז באין לבושה ותשובה, וע"י התשובה שהיא בחי' חיים נצחיים חוזר ונחי' השפלות של כ"א כי התשובה היא שעולה למקור החיים לבינה עילאה בחי' עולם הבא שם החיים הנצחיים ועי"ז דייקא מתעורר השפלות שבו. כי עיקר התחי' הוא להשפלות, בבחי' הקיצו ורננו שוכני עפר כנ"ל. וכ"ז נעשה ע"י יתרו דייקא, כי יתרו דייקא אמר למשה ואתה תחזה שע"ז נעשין כל הבחי' הנ"ל.

וע"כ מרומז באותיות יתרו ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו שהוא ס"ת יתרו, כי ע"י יתרו שאמר ואתה תחזה עי"ז נמשך בחי' חיים בחי' תחי' בחי' הקיצו ורננו שוכני עפר, בחי' ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו. מישיני אדמת עפר דייקא היינו בחי' שפלות כנ"ל נמצא שבזכות יתרו זכו ישראל לתחית המתים כי הוא עורר את משה רבנו להסתכל בהם ולהביאם לתשובה שתעורר את שפלות משה הטמונה בהם :

וזה (ישעיה ד') והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו דהיינו שע"י עצת יתרו נודע קדושת הצדיק. כי והנותר בירושלים זה בחי' יתרו. על ידו דייקא קדוש יאמר לו להצדיק כי יתרו שהוא גר הוא יודע קדושת הצדיק כנ"ל. וע"כ אמר למשה ואתה תחזה מחמת שידע קדושתו כנ"ל וזה בחי' קדוש יאמר לו כנ"ל:

בתחילת התורה אמר ששמיעת תורה מפי הצדיק מעלתה הרבה יותר גדולה ממעלת ההסתכלות של הצדיק ולכאורה מהלך התורה מדבר רק במה שפועלת ההסתכלות באנשי חיל כיצד נעשים עי"ז מנהיגים שבחידושי התורה שלהם בכוחם להביא את ישראל חיי נצח. נמצא שהחזרת ישראל בתשובה ע"י תורה זה דרכם של השרים ואילו הצדיק עושה זאת בהסתכלות, אמנם רבנו מביא ראיה לזה שתורה גורמת יראה ובושה ממתן תורה ואומר שמתן תורה היא תורה שנמשכה ע"י משה רבנו, וע"כ גרמה לישראל יראה עצומה כל כך ובושה, עד שנחלקה בנשמתם לדורות השפלות של משה רבנו. אבל ככלל דהיינו בבניין התורה הזו בדרך מהלך המתחיל מהסתכלות הצדיק עד בחי' ענג שבת שהם חיים נצחיים מבואר שאת החדושי תורה שגורמים לבושה הנ"ל אומרים השרים. לכן נראה כוונת רבינו כאן שמי שבא אצל צדיק אמיתי וכו' הכוונה ששומע מתלמיד הצדיק וכ"ש מהצדיק האמת, גם יש לדייק שהכוונה לצדיק אבל לא לצדיק הדור מזה שלא נקט הצדיק בה' הידיעה אלא סתם צדיק אמיתי ולהבדיל ממנהיגים שהם מפורסמים של שקר כיון שלא מקבלים מהצדיק האמת.

כי היצה"ר שבאיש הזה, אינו כעין היצה"ר של האיש האחר. ונמצא כי כאשר נולד האדם, וקוראים לו אביו ואמו שם אחד העולה בדעתם, אינו באקראי ובהזדמן, כי אם הקב"ה משים בפיו השם ההוא המוכרח אל הנשמה ההיא, כמ"ש אשר שם שמות בארץ, כפי מקום האבר שבאדם העליון, אשר ממנו חוצב, והשם הזה נרשם למעלה בכסא הכבוד כנודע, ולכן ארז"ל שמה גרים.

עוד עיין פירוש לספר היצירה המיוחס לרבינו סעדיה גאון סוף פ"ה שע"י חישוב שם האדם ושם אמו אפשר לדעת באיזה ככב ומזל נולד. ^ח ילקוט שמעוני שמות פ"ב רמז קסט – ולכהן מדין שבע בנות – ששה שמות נקראו לו יתר יתרו רעואל חובב קיני פוטיאל. אית דאמרי שבעה שמות נקראו לו יתר יתרו חבר חובב רעואל פוטיאל קיני. יתר שהותיר במעשים טובים. חבר שנתחבר למקום. חובב שהוא חביב למקום כבן. רעואל שהוא כריע למקום. פוטיאל שנפטר מעבודה זרה. קיני שקנה למקום וקנה לו את התורה. דבר אחר בתחלה לא היו קורין אותו אלא יתר שנאמר וילך משה וישב אל יתר חותנו כשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחת ונקרא יתרו.

^ט דניאל פרק יב (ב) ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה להרפות לדראון עולם:

^י צ"ע מה הכוונה שנעשה על ידו הרי לכאורה לא הוא שגילה למשה רבנו את כח ההסתכלות שבו אלא רק יעץ לו כיצד להשתמש בו.

וכלל היוצא מכל הנ"ל, שמי שבא אצל צדיק אמיתי דהיינו אל תלמיד של הצדיק האמיתי/א¹⁴
ושומע מפיו תורה, ראוי שיומשך עליו בושח ושפלות גדול מאד. וזה סימן שהיה אצל
צדיק יאמתי, כשנמשך עליו בושח ושפלות ע"י ששמע מפיו איזה דבר תורה נראה כוונתו
לשומע גם מתלמידי הצדיק שהם שרי ומנהיגי ישראל הנ"ל המקושרים לצדיק וזכו כפי חריפותם לקבל
התנוצצות המוחין ע"י שראו עצמם עם הצדיק בבחי' ואתה תחזה, נמצא שכל חדושי תורתם נשאת מרבם
ועל כן גם כל השומע מהם כשומע מצדיק אמיתי, ובבחי' כל המחובר לטהור טהור. כי ע"י התורה
שממשיך הצדיק האמיתי עי"ז נמשך בושח, כמו שהיה בשעת מתן תורה כנ"ל. וע"י
הבושח דהיינו תשובה, עי"ז נחיה השפלות של משה שיש בכ"א בכל אבר ואבר, ואז
מחויב שירגיש כ"א שפלותו באמת. אבל מי שהוא בא אצל איזה מפורסם ושומע מפיו
תורה ובא עליו גדלות עי"ז וכו'. (ההיפך מובן ממילא):

עתה יבאר ששפלות שעליה אנו מדברים כל הזמן בתורה זו, דהיינו שנעשה שכן לעפר כנ"ל עפ"י הפסוק שדרשו בסוטה ה. הקיצו ורננו שוכני עפר, אין הכוונה עפר כפשוטו שהכל דורכים עליו ואין לו שום תקיפות מצד עצמו אלא רק מניח עצמו ביד כל להיות כחומר ביד היוצר. כי זו אינה השפלות שהיא חיים נצחיים אלא להפך זו תכלית הגשמיות דהיינו יסוד העפר, וכפי שביארנו בהקדמה ששפלות היא בחי' מלכות, שיש בה שתי בחינות שנדמות כסותרות ובאמת הן לתכלית אחת, להמליך את הקב"ה בעולם. דהיינו שהיא לשון המלכות הקב"ה ולשון מלך המולך ושולט. דהיינו שמצד אחד לית לה מגרמא כלום ועושה עצמה רק כלי לקבל שכל כיצד להמליך את הקב"ה בעולם, אבל מאידך כלפי הרשעים וכל מי שעומד בדרכה להמליך את הקב"ה היא נוהגת בתקיפות גדולה מאד. וכדמצינו בצדיק האמת שהוא המלך האמיתי כדוד המלך המכונה עדינו העצני שהיה עדין ורך כתולעת וקשה כעץ, ששמע חרפתו משמעו בן גרע ושתק ומאידך שפך דמים רבים בכיבוש הארץ. וכן מצינו ברבינו שבדרך כלל לא התעקש על כלום (ימ"מ ח"א נו) ואעפ"כ בנסיעה לא"י נהג תקיפות נוראה עד שנדמה לאכזריות כלפי בני ביתו כמבואר בשבחי הר"ן אות ו'.

וזהו שדייקא משה שהוא הדעת הוא גם העניו מאד, כי דעת יש בה בחי' תקיפות כלשון חז"ל עומד על דעתו הפך הנגרר אחר תאוות לבו, ואעפ"כ כלפי הקב"ה נעשה שכן לעפר ממש כחומר ביד היוצר. וזה (כמו ששמעתי מהריצ"ח) בחי' נערמו מים נצבו כמו נד נזלים ותרגם אונקלוס חכימו מיא ואמרו חז"ל בזכות וינס יוסף נתקיים וינס הים, דהיינו שהמים שטבעם להיות נשפכים ונגררים שזה תכלית בחי' השכיבה, ואין להם שום שייכות בעמידה, הם קבלו מכח הויתאפק של יוסף דהיינו מכח התקיפות שלו שעמד על דעתו ולא נתפתה ולא נגרר לפתויי האשה, מכח זה שינו המים טבעם ונעמדו כמו נד בחי' העומד על דעתו דהיינו תקיפות. ולפ"ז מה שרבינו אומר שאין אנו יודעים כלל מהו שפלות אמיתי, נ"ל כוונתו שדייקא בגלל שהענווה כוללת בתוכה שתי הנהגות שהן כסותרות זו את זו כנ"ל לכן קשה מאד לכווין ולעמוד על הגשר הצר מאד שבין התקיפות לסבלנות, ותמיד לדעת במה לאחוז בזה או בזה, לכן צריך תמיד לבקש מהש"י שיעזור לדעת כיצד לנהוג, באופן שתיהיה שפלות אמיתית שהיא החיים הנצחיים באמת.

אבל אין אנו יודעים כלל מהו שפלות יאמתי, כי בוודאי אין זה תכלית שיהיה ממש כעפר שפל ונבזה ועצל שקורין רוע מזל טו(ובלע"ז שלים מזלניק)/¹⁵ כי השפלות הוא עיקר החיים של כל אבר ואבר והוא כל תענוג עוה"ב כנ"ל. ובוודאי אין זה התכלית של עוה"ב שיהיה נבזה ועצל וכו' ח"ו. ע"כ צריכין רק לבקש מהש"י שיעזור לעניויות ושפלות יאמתי (י"ט/כ) שהוא בא עיקר החיים ועיקר התענוג של עוה"ב כנ"ל :

¹⁴ כי זה עיקר החרוש בתורה זו שהצדיק האמיתי יש בכוחו בהסתכלות לבד לעשות תלמידים שהם צדיקים אמיתיים שכל השומע מהם תורה נופל עליו בושח ונעשה בעל תשובה.

¹⁵ מתולד - אמיתי

¹⁶ מתולד - אמיתי

¹⁷ הערה זו בסוגרים נמצאת כבר בדפוס

¹⁸ מתולד - אמיתי

¹⁹ הערה זו בסוגרים נמצאת כבר בדפוס

²⁰ ראיתי שזהו מה שמכנים אדם שאינו מוצלח בשם שלומיאל כיון שדומה לשלימזאלניק, ומסתמא רמזו גם לנשיא שבט שמעון שלומיאל בן צורישי המכונה זמרי בן סלוא שהחטיא בשיטים.

²¹ מתולד - אמיתי

²² עיין לעיל תורה קצו [דף קיא:] וסוף תורה קמו [דף קד:] ועיין לק"ה תפלין ו' אות לא.

²³ עיין תורה קצו שענוה בלא חכמה היא ענוה פסולה ועיין בתחילת התורה שם ביארנו.

ועיין שיחות הר"ן סימן קמ מדבר שם מתורה פו תנינא עניין החוסר אמונה בעצמו ובסופה אמר... והכלל המובן מדבריו, שהאדם צריך שיהיה לו אמונה בעצמו שגם הוא חביב בעיני השם יתברך. כי לפי גדולת טובתו של השם יתברך, גם הוא גדול וחשוב בעיניו יתברך. וכבר מבואר ענין זה כמה פעמים, שאין זה ענוה להיות במוחין דקטנות חס-ושלום, וצריכין לבקש הרבה מהשם יתברך לזכות לדרכי ענוה באמת וכו'. עיין בלקוטי תנינא סימן כ"ב, ובסימן ע"ב, ועוד בכמה מקומות. גם אחר כך בסמוך אחר שאמר ענין הנזכר-לעיל, הגיע ראש-השנה, ואמר אז התורה "חדי רבי שמעון" סימן ס"א בחלק ראשון. ושם הזכיר ענין חסרון אמונה בעצמו, עין שם באות ה' מה שכתוב שם: "ויש שיש עליהם מחלוקת מחמת שאין להם אמונה בעצמן" וכו'.

^{כב} בדפ"ר- שהוא, בתקפא לא ברור ואולי- שהוא, בתרלד- שהיא מתרלו- שהוא.